

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

‘ÂİŞE ABDURRAHMÂN’IN HAYATI VE
VEKÛDU’L-ĞADAB ADLI ESERİ’NİN TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Burhan ÇETİN

Danışman
Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

KIRIKKALE - 2019

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

‘ÂİŞE ‘ABDURRAHMÂN’IN HAYATI VE
VEKÛDU’L-ĞADAB ADLI ESERİ’NİN TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Burhan ÇETİN

Danışman
Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

KIRIKKALE - 2019

KABUL-ONAY

Abdussamed YEŐILDAĐ danışmanlığında Burhan ÇETİN tarafından hazırlanan *'ÁiŐe 'Abdurrahmân'ın Hayatı ve Vekûdu'l-Ėadab Adlı Eseri'nin Tahlili* adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../2019

(Tez savunma sınav tarihi yazılacak)

İmza
(Başkan)

İmza
(Üye)

İmza
(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2019

(Unvan, ad soyad)

Enstitü Müdürü

Kişisel Kabul/Açıklama

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum *‘Âişe ‘Abdurrahmân’ın Hayatı ve Vekûdu’l-Ğadab Adlı Eseri’nin Tahlili* adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanmış olduğumu beyan ederim.

.../.../2019

Burhan ÇETİN

İmza

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ‘Âiše ‘Abdurrahmân’ın edebi eserleri arasında yer alan, *Vekûdu’l-Ğadab* adlı kitabı incelenmiştir. İki hikâyeden oluşan bu eser, birbirinden farklı iki olayı ele almaktadır.

Eserin birinci hikâyesi olan *İmra’a Hâtie*’de (Günahkâr Kadın), babası tarafından küçük yaşta hizmetli olarak çiftliğin birine terk edilen kız çocuğunun yaşadığı dramatik bir hadise anlatılmaktadır.

Eserin ikinci hikâyesi olan *Rac’atu Fir’avn*’de (Firavunun Dönüşü) ise, 1940 yılında Doğu Delta bölgesinde yaptığı çalışmalar sonunda, yirmi birinci firavun ailesinin birinci kralı Psusennes’in kabrini ortaya çıkaran Profesör Monté’nin başından geçenler anlatılmaktadır.

Çalışmamızda her zaman görüş ve düşünceleriyle bize yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ’a, kaynak konusundaki yardımları sebebiyle Prof. Dr. M. Akif KOÇ’a, yüksek lisans konusundaki teşvikleri sebebiyle Prof. Dr. Musa YILDIZ’a, kıymetli vaktini ayırıp eserin tercümesinde ve tezin tashihi hususlarında yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Osman DÜZGÜN’e ve gösterdiği sabır ve desteği sebebiyle de kıymetli eşime teşekkürlerimi sunarım.

Burhan ÇETİN-2019

ÖZET

Bu çalışma, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde Mısır'da edebiyatın bir türü olan romanın gelişim seyri ve bazı yazarların hayatı hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, 'Âişe 'Abdurrahmân'ın hayatı hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümünde ise iki hikâyeden oluşan eseri incelenmiştir.

Vekûdu'l-Ğadab adlı eserin birinci hikâyesi; üvey annenin baskısı nedeniyle babasının hizmetçi olarak bir çiftliğe götürüp terk ettiği cahil ve körpe bir kızın çiftliğin hovarda genç sahibiyle yaşadığı gayr-i meşru hayat neticesinde başına gelen dramatik olayları konu almaktadır.

Eserin ikinci hikâyesi ise, keşfi Mısır'da ve yurtdışında geniş yankı uyandıran yirmi birinci firavun ailesinin birinci kralı Psusennes'in mezarını keşfeden arkeoloji Profesörü Monté'nin, Mısır'ın tarihi mekânı El-Uksur'a ziyarete gelen 'Âişe 'Abdurrahmân ve arkadaşına kazı süreci ve sonrası ile ilgili yaşadığı esrarengiz olayları konu edinir.

Anahtar Kelimeler: 'Âişe 'Abdurrahmân, Vekûdu'l-Ğadab, Psusennes.

ABSTRACT

This study consists of an introduction and two parts. In the introduction part of the study brief information about the development of the novel which is a kind of literature in Egypt and the life of some writers are given.

In the first part of the study, information about the life of Aisha Abdurrahman is given and in the second part his work consisting of two stories is examined.

The first story of Vekûdu'l-Gadab; and the dramatic events of the illegitimate life of an illiterate and blind girl, whose father stepped up and abandoned her father to a farm as a result of pressure from the stepmother.

The second story of the work, the discovery of the first king of the twenty-first pharaoh's discovery in Egypt and abroad, the discovery of the tomb of the first Psusennes Monté, the Egyptian historical site El-Uksur visit to Egypt's historical site 'Aisha Abdurrahman and his friend excavation process the subject of the mysterious events he experiences.

Keywords: Aisha Abdurrahman, Vekûdu'l-Gadab, Psusennes.

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geen eser
a.g.m. : Adı geçen madde/makale
bkz. : Bakınız
yy. : Yüzyıl
vb. : Ve benzeri
t.y. : Tarih Yok
s. : Sayfa
b. : Bin
c. : Cilt
m. : Madde
Fak. : Fakültesi
Üni. : Üniversitesi
Yay. : Yayınları
E.T. : Erişim Tarihi
M.Ö. : Milattan Önce
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v

GİRİŞ

MODERN MİSİR ROMANI.....	1
a) Roman Nedir?.....	1
b) Modern Mısır Romanın Gelişim Süreci.....	4
c) Sonuç.....	20

I. BÖLÜM

‘ÂİŞE ‘ABDURRAHMÂN BİNTU’Ş-ŞÂTİ’

1.1. Nesebi ve İlk Çocukluk Yılları.....	21
1.2. Resmi Eğitim Hayatı.....	23
1.3. Bintu’ş-Şâtî’.....	32
1.4. Çalışma ve Basın Hayatı.....	33
1.5. Üniversite ve Akademik Eğitimi.....	33
1.6. Hocası ve Eşi Şeyh Emîn el-Hûlî.....	35
1.7. Mısır’da Kadın Sorunu.....	36
1.8. Mısır Köyü.....	38
1.9. Dil ve Edebiyat.....	42
1.10. Kültür Mirası.....	44
1.11. Eserleri.....	46
1.11.1. Tefsir ile İlgili Eserleri.....	46
1.11.2. Hadis ile İlgili Eserleri.....	46
1.11.3. Dil ve Edebiyat ile İlgili Eserleri.....	47
1.11.4. İslâm Kültürü ve İslâm Düşüncesiyle İlgili Eserleri.....	47
1.11.5. Hz. Peygamber (S.A.V) ve Hanım Yakınlarıyla İlgili Eserleri.....	48
1.11.6. Tarih ile İlgili Eserleri.....	48
1.11.7. Edebî Eserleri.....	48
1.11.8. Diğer Eserleri.....	49
1.12. Akademik Görevleri ve Aldığı Ödüller.....	49
1.13. Vefatı.....	50

II. BÖLÜM VEKÛDU'L-ĞADAB

2.1. Günahkâr Kadın.....	51
2.1.1. Hikâyenin Özeti.....	51
2.1.2. Hikâyenin Tahlili.....	54
2.1.2.1. Olay Örgüsü.....	54
2.1.2.2. Zaman.....	55
2.1.2.3. Mekân.....	55
2.1.2.4. Şahıs Kadrosu.....	56
2.1.2.4.1. Nâ'ise.....	56
2.1.2.4.2. Nâ'ise'nin Babası.....	61
2.1.2.4.3. Nâ'ise'nin Üvey Annesi (Rîye)	62
2.1.2.4.4. Nâ'ise'nin Öz Annesi.....	62
2.1.2.4.5. Ümmü Süleyman.....	63
2.1.2.4.6. Sayda.....	63
2.1.2.4.7. Zehra.....	64
2.1.2.4.8. Büyük Hanım.....	66
2.1.2.4.9. 'Âişe 'Abdurrahman Bintü'ş-Şâtî'	68
2.1.2.5. Bakış Açısı ve Anlatıcısı	70
2.1.2.6. Roman Tekniği.....	71
2.2. Firavunun Dönüşü.....	72
2.2.1. Hikâyenin Özeti.....	72
2.2.2. Hikâyenin Tahlili.....	75
2.2.2.1. Olay Örgüsü	75
2.2.2.2. Zaman.....	75
2.2.2.3. Mekân.....	76
2.2.2.4. Şahıs Kadrosu.....	77
2.2.2.4.1. Profesör Monté "مونتيه".....	77
2.2.2.4.2. Drayton "دريتون".....	85
2.2.2.4.3. 'Âişe Abdurrahmân.....	87
2.2.2.4.4. Diğer Kişiler.....	87
2.2.2.5. Bakış Açısı ve Anlatıcısı.....	88
2.2.2.6. Roman Tekniği.....	88
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA.....	91

GİRİŞ

Modern Mısır Romanı

a) Roman Nedir?

“Roman” kelimesi, Batı dillerinde IX. yüzyıldan beri “*Roman dili*” (Lingua Romana, Romania, Romanca) ibaresi içinde kullanılmaktadır. Roman dili, Orta Çağ Avrupa’sında kilise ve mekteplerin haricinde halk arasında konuşulan Latincenin bozulmuş şekli; okuma-yazma bilmeyen halkın konuştuğu (klâsik Latineden farklı) Latincenin adıdır. İşte Batı’da bu dille yazılan/anlatılan manzum-mensur bütün tahkiyeli eserlere “*romans/roman*” adı verilmiştir.¹

Romanın tarifine gelince, diğer edebi türlerde olduğu gibi pek çok kişi tarafından tarif edilmesine rağmen üzerinde ittifak ettikleri tek bir tarifi yoktur.² Bunun nedeni olarak, ortaya çıktığından beri roman türünün dinamik yapısından kaynaklanan farklı biçimlere maruz kalması, milletlerin mizacı sebebiyle kültür ve edebi zevklerde farklılıkların meydana gelmesi ve edebî mektepler arası anlayış farklılığı gösterilmektedir.³

Üzerinde ittifak edilmese de romanın bazı tarifleri şöyledir:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu: “*Roman bir hayat tecrübesinin mahsulü... Muayyen bir mizacın ve şahsi bir görüşün bir sanat eseri halinde tecellisidir... Roman, yaratıcı muhayyilenin yavrusudur...*”

Peyami Safa: “*Roman, çatlak veya düzgün, çarpık veya doğru, fert ruhunun olduğu kadar cemiyetin de aynasıdır.*”

¹ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, Ankara, 2016, s. 39.

² Çetişli, a.g.e., s.39.

³ Çetişli, a.g.e., s.39. ; Murtâd, Abdulmelik, *fî Nazariyyati’r-Rivâye*, Bahsun fî Tekniyyâti’s-Serd, Kuveyt, 1998, s. 11.

Mehmet Kaplan: “Roman, hayatı her cephesiyle geniş olarak kavrayan ve her şeyi bir akış, değişme ve gelişme olarak his ve idrak eden bir duyuş ve görüş tarzının ifadesidir.”

Sevim Kantarcıoğlu: “Roman, belli bir zaman ve mekân içinde, belli bir kişinin başından geçenlerin sebep-netice ilişkisi ve sağlam bir mantık dokusu içinde, sade bir nesir dili ile hikâye edilmesidir.”⁴

“Zamanı, mekânı, olayları ve kişileriyle gerçek hayata veya kurguya dayanan, çok çeşitli anlatım türlerinin kullanıldığı edebi eser türü...”⁵

“Anlatma esasına bağlı metinlerin en olgun örneği, edebi türler içinde en uzun soluklusu ve hikâyeden daha kapsamlı biçimi olarak nitelendirilir.”⁶

“Değişik uzunluktaki düzyazı bir anlatıdan oluşan, töre ya da karakter incelemesi, duygu ya da tutkuların çözümlenmesi, gerçeğin ya da çeşitli nesnel ve öznel verilerin canlandırılmasına yönelik hayal ürünü yapıt...”⁷

“Mensur edebî türlerden biri olan roman, asgari büyüklükte bir hacmi dolduracak şekilde bir vakanın hikâye edilmesidir.”⁸

“Edebiyatta bir olayı, kişilerin ruh hallerini anlatan uzun hikâyelere roman denir.”⁹

“Belirli bir uzunlukta olan, düz yazı biçiminde yazılmış, olayları anlatış tarzı, görenek ve karakterlerin incelenmesi, duygu ve tutkuların çözümlenmesi bakımından ilgi çekici, hayal ürünü eser olarak tanımlanmıştır.”¹⁰

Modern zamanların anlatım türü olan romanın diğer edebi türlerden ayrılan yanları olmakla beraber kendine özgü bir mantığı, bir yapısı ve bir kuruluşu vardır. Ayrıca bağımsız özelliklerine rağmen; destan, masal, şiir, tiyatro vb. diğer

---

⁴ Çetişli, a.g.e., s. 40.

⁵ M. Orhan Okay - Âlim Kahraman, “Roman”, *DİA*, c. 35, İstanbul, 2008, s. 160.

⁶ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2001, s. 348.

⁷ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A.Ş., t.y., c. 19, s. 9889.

⁸ Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1985, c. 9, s. 3264.

⁹ Yeni Hayat Ansiklopedisi, Kral Matbaası, İstanbul, 1981, c. 5, s. 2753.

¹⁰ Büyük Kültür Ansiklopedisi, Başkent Yay., Ankara, 1984, c. 10, s. 4003.

kaynaklardan aldığı gıdayı kendine mal etmiş becerikli bir türdür. En yoğun haliyle en buyurgan edasının görüldüğü roman, kendine özgü atmosferiyle, zaman ve mekân zenginliğiyle, diğer türleri geride bırakan okuyucu kitlesiyle, kendine mahsus diliyle, hacim bakımından genişliğiyle farklı bir dünyadır. ¹¹

Nitelik ve özelliklerinden dolayıdır ki, roman, çoğu felsefi, kültürel ve ideolojik cereyanların, hatta bu alanlarda meydana gelen dalgalanmaların yansıdığı bir ayna olmuştur. Bu aynadan, toplumsal, siyasal, kültürel ve ideolojik portresini en canlı kesitleriyle seyretmek mümkündür. Modern zamanların hafızası olması sebebiyle de, Marks'ın, Fransız tarihinin gerçek adresi olarak Balzac'ın romanlarını göstermesi ne bir temenni ne de bir fantezidir. ¹²

Sözgelimi Balzac'ın *İnsanlık Komedyası* unvanıyla adlandırdığı eserleri, en geniş anlamıyla Fransız toplumunun, “realist bir tarihi” gibidir. Öyle ki, Balzac'ın eserleri “o devrin ne kadar profesyonel tarihçi, iktisatçı ve istatistikçisi varsa hepsinin bütün eserlerinden daha öğretici olmuştur. ¹³ Kısacası, o günlerin Fransız toplumunu, Dostoyevski ve Tolstoy'un romanlarında da o günlerin Rusya'sını görmek mümkündür. Marks, çok şeyi Balzac'tan öğrendiğini söylerken, Nietzsche de, Dostoyevski'nin eserlerine bakarak “*üstün insan*” teorisini ortaya koyar. Topluma yön vermek isteyenler, önce bu romanlara müracaat ederek, toplumun genel görünümünün yanında, kişi ve sınıfların duyguları, düşünceleri, hırsları ve yetenekleri hakkında en ince detayları bu romanlarda görebiliyordu. ¹⁴

Balzac, paranın gücünü, geleceğin toplumları üzerinde oynayacağı rolünü ve insanlığın geleceğini bundan böyle paranın şekillendireceğini romanlarında açıkça dile getirerek sezgisiyle toplumun geleceğine dair ipuçları vermiştir. ¹⁵

---

¹¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları 1)*, İstanbul, 2001, s. 9.

¹² Tekin, *a.g.e.*, s. 10.

¹³ Tekin, *a.g.e.*, s. 197.

¹⁴ Durali Yılmaz, *Roman Sanatı ve Toplum*, İstanbul, 2011, s. 10.

¹⁵ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 10.

Birçok kaynaktan beslenip kendini zenginleştiren romanın, yukarıda da kısaca aktardığımız gibi yazarının bulunduğu toplumu kelimelerle resmeden bir tablo olması hasebiyle tarihi bir vesika olmasa da çok önemli bir kaynak olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Daha ziyade batıdan örneklerle resmedilen bu durum aslında bütün toplumlar içinde de söz konusudur.

b) Modern Mısır Romanın Gelişim Süreci

Romanın Mısır'daki sürecine geçmeden (1914-1952) önce, Arap edebiyat tarihine göz attığımızda Cahiliye döneminden itibaren çeşitli anlatı türlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Cahiliye'de muallaka şiirleri içerisinde ve Eyyâmu'l-'Arab'ta anlatılan kıssalar, Kıssatu 'Antara b. Şeddâd, Kuran'da geçen kıssalar (İbrâhîm, İsmâ'îl, 'Ad, Semud, Tasm, Cedis, Ehlu'l-Kehf, Yûsuf vb.), Kitâbu'l-Egânî, el-'Ikdu'l-Ferîd ve Nihâyetu'l-Ereb gibi hikâyeler, BinBir Gece Masalları, Kelîle ve Dimne, Kitâbu'l-Buhelâ, ez-Zâhir Baybars, Seyf b. Zî Yezen, el-Emîre Zâtu'l-Himne, Firuzşâh gibi ünlü halk hikâyeleri, el-Battâl, el-Burâk ve Leylâ, Ebî Zeyd el-Hilâlî, ez-Zîr Sâlim, Salâhu'd-Dîn el-Eyyûbî, Hamzâtu'l-Behlûvân gibi kahramanlık hikâyeleri, İbnu't-Tufeyl'in Hayy b. Yekzân, İhvânu's-Safâ'nın el-İnsân ve'l-Heyevân, el-Ma'arrî'nin Risâletu'l-Gufrân, İbn Şuheyd'in et-Tevâbi' ve'z-Zevâbi' gibi felsefî kıssalar, es-Sindbâd maceraları, İbn Batûta, el-Mes'ûdî ve İbn Havkal seyahatnameleri, Bedî'u'z-Zemân el-Hemadânî, el-Harîrî ve ez-Zemahşerî'nin makâmeleri bize Arap edebiyatının bu konuda ne kadar zengin olduğunu göstermektedir.¹⁶

Modern Mısır edebiyatında, hatta genelde Arap edebiyatında “romanın çekirdekleri” olarak değerlendirilen bu ürünler incelendiğinde roman ve hikâye olsun

---

¹⁶ Ahmet Kazım Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 2002, s. 21-22.

diye kaleme alınmadıkları, iki temel amaç için yazıldıkları görülür: Öğretmek ve eğlendirmek.¹⁷

Edebiyat tarihi dönemlere ayrılırken kendi içindeki değişim ve yönelimler esas alınmalı ise de siyasi gelişmeler, neredeyse tüm dünyada edebiyatın klasik veya yeni dönem şeklinde ayrılmasında belirleyici etmen olarak kabul edilmektedir. Bazılarına göre Haçlı savaşlarının devamı olarak nitelenen,¹⁸ Arap edebiyatının öncesini ve sonrasını kesin çizgilerle ayıran belirleyici bir tarih olmamakla beraber, XIX. yy.ın ikinci çeyreğinde Arap edebiyatında görülmeye başlanan yeniliklere temel teşkil eden, siyasal ve sosyal yapıda değişikliklere neden olan başlıca olayın 1798 yılında Fransızların Mısır'ı işgali gösterilmektedir.¹⁹

Bu işgale rağmen, Arap fikir ve edebiyat alanında, bir dönemi kapatıp yeni bir dönemi açacak kadar hayati önemde olumlu yansımaları ve etkileri olduğunu savunan önemli bir kesim vardır. Bu kesime göre, Batı'yla olan ilişkilerde meydana gelen önemli gelişmenin hatta Arap edebiyatı tarihindeki çöküş dönemi ile uyanış dönemi arasındaki sınırın Napolyon'un yaptığı bu sefer olduğu konusunda neredeyse görüş birliği vardır.²⁰

Bazı eleştirmenler, bu işgalin Mısır'ın toplumsal ve kültürel hayatında olumlu değişikliklerin ötesinde gerçek Arap Rönesans'ının bu dönemde başladığı kanaati taşımaktadırlar.²¹

Napolyon, yanında getirdiği farklı sahaların araştırmacıları ile birlikte Mısır'ı sadece politik ve coğrafi açıdan değil aynı zamanda arkeolojik açıdan da ele geçirmek istiyordu.²²

---

¹⁷ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 22. ; Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Ankara, 1977, s. 44.

¹⁸ Mehmet Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, Emin Yay., Bursa, 2009, s. 43.

¹⁹ Er, *a.g.e.*, s.1.

²⁰ Yalar, *a.g.e.*, s. 43.

²¹ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 3, 4.

²² Ürün, *a.g.e.*, s. 4.

İstila kapsamındaki bu işgalin, ülkedeki modernleşme için gerekli olan düşünsel, kültürel ve bilimsel alt yapıyı oluşturmaya çaba harcaması, Arapların, bu süreçte daha fazla Avrupa'nın etkisinde kalmalarını sağlamıştır.²³

Bahse konu hedefler doğrultusunda Fransızlar, Mısır'la ilgili çeşitli kitapları yanlarında getirmek suretiyle bu eserleri kütüphane açarak halka sunmuşlar, kurdukları laboratuvarlarla bir takım bilimsel deneyler gerçekleştirerek Mısırlıları etkilemeye çalışmışlardır. Mısırlıların büyük çoğunluğu Fransızların bu faaliyetlerini merakla ve çekinerek izlemeleri yanında, Mısırlı bazı ilim adamları bunlardan ciddi derecede etkilenmiş özellikle Hasan el-Attâr etkilendiğini gizlemeyerek ülkedeki ilmin ve ilmi yöntemlerin yenilenmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁴

Ancak Mısır'ın kültürel hayatındaki önemli değişikliklerin, Mehmet Ali Paşa'nın takip etmiş olduğu politikanın sonucunda ortaya çıktığını ifade etmek gerekir. Avrupa'nın çeşitli ülkelerine gönderdiği burslu öğrenciler, kaldıkları zaman zarfında Avrupa edebiyatlarını, düşüncesini tanıyıp kültürel etkinliklerini takip etme fırsatı bulmuşlar. İşte bu burslu öğrenciler Avrupa'da teneffüs etmiş oldukları havayı ülkelerine taşımışlardır. Basının da yardımıyla, batının Arap edebiyatına yabancı olan türlerini çeviri, adaptasyon ve deneme yoluyla okurlara tanıtmaya başlamışlardır.²⁵

Mehmet Ali Paşa'nın Fransa'ya burslu olarak gönderdiği ve bu gruba imam olan Rıfâ'a Râfi' et-Tahtâvî'nin ilim, fikir ve edebiyat alanlarında yürütülen modernleşme faaliyetlerinde sunmuş olduğu katkı oldukça önemlidir. Fransa'da kaldığı süre zarfında imamlık görevine ilaveten farklı alanlarda kendini geliştirmiş ve ülkesine geri döndükten sonra yazmış olduğu *Tahlîsu'l-İbrîz fî Telhîsi Bârîz* adlı eserinde Paris izlenimlerini aktarmıştır. Bu eser, modern Arap edebiyatında yurtdışı gezisinden bahseden ilk kitap olma özelliğine haiz olması yanında öğretici romanın ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır.²⁶

---

²³ Yalar, *a.g.e.*, s. 54.

²⁴ Er, *a.g.e.*, s. 3, 4.

²⁵ Er, *a.g.e.*, s. 4.

²⁶ Recep Çinkılıç, *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, Tiydem Yay. Kayseri, 2017, s. 17-18. ; Yalar, *a.g.e.*, s. 77.

Avrupa hikâyeleriyle ilk temas çeviri yoluyla olmuştur ve çeviri konusunda da Rıfâ'a Râfi' et-Tahtâvî'nin öncülük yaptığı görülmektedir. Papaz Fénélon tarafından kaleme alınan ve aslı Fransızca olan *les Aventure de Télémaque* adlı eser, Tahtâvî'nin, *Mevâki'u'l-eflâk fi ahbâri Telîmak* adıyla Arapça'ya tercüme ederek Batı edebiyatlarından Arap edebiyatına kazandırdığı muhtemelen ilk roman çevirisidir.²⁷ Bu kitap, o dönemde Avrupa çapındaki eğitim öğretim anlayışına önemli ölçüde kaynaklık eden ünlü bir roman özelliğine sahiptir.²⁸

Rıfâ'a Râfi' et-Tahtâvî'nin mezkûr eserinden sonra yazılan 'Alî Mubârek'in '*Alemu'd-Dîn* isimli dört ciltlik romanı, eğitici roman alanında olup, roman türüne ve tekniğine yakınlığı bakımından *Tahlîsu'l-İbrîz*'den üstün olmakla beraber üslup yönüyle de daha sadedir. Bu iki yazar öğretici roman türü eserleriyle, Mısır'ın edebiyat sahasına romanının ilk nüvelerini ekmişlerdir.²⁹

XIX. yy.ın ilk yıllarında eğitici ve eğlendirici roman alanında Corci Zeydân (1861-1914)'ın tarihi romanlarını görüyoruz. Batıdaki roman modelinden etkilenmiş olan Corci Zeydân tarihi olayları, okuyucunun usanmadan okuması amacıyla roman tarzında yazmıştır.³⁰

Bu sahada Corci Zeydân'ı, üç ciltlik *Hafâyâ Mısır* ("Mısır'ın Gizemleri", 1901) adlı romanıyla Nesîb Bey ve *Urşelîmu'l-Cedîde* ("Yeni Kudüs", 1903) adlı romanıyla Farah Antûn takip eder.³¹

XIX. yy.ın sonlarına doğru, eğitici romanların yanı sıra eğlendirici romanların peş peşe sunulduğu görülür. Özellikle Fransızca, İngilizce ve İtalyancadan yapılan bu tercüme eserlerde edebi değerden ziyade halkın zevki esas alınmıştır. Lu'is Şeyhû, eğlendirmeyi ve hoş vakit geçirmeyi amaçlayan romanların revaçta olduğu XIX. yüzyılın sonlarından 1919 Devrimine kadarki sürede basılan romanların yüzde

---

²⁷ Er, *a.g.e.*, s. 47.

²⁸ Yalar, *a.g.e.*, s. 80.

²⁹ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 24-25.

³⁰ Er, *a.g.e.*, s. 56-57.

³¹ Er, *a.g.e.*, s. 59.

doksanının, aşk maceralarının hâkim olduğu, faydası az, ahlâka aykırı Avrupa roman çevirilerinden oluştuğunu ifade etmektedir.

Fazla edebî değere sahip olmayan romanların çeviri için seçilmesinde ve eser seçiminde edebî değerın göz ardı edilmesinde, fazla eğitim görmemiş okuyucunun zevkine ilaveten tercümanın yabancı dile vakıf olamayışının da rolü vardır. Yazılı basın, dönemin çeviri ürünlerini okuyucuya sunan tek araçtır. Bu tür hikâye ve romanlar, gazete ve dergilerin ayakta durmasını sağlayan faktörlerin başında gelir. Dolayısıyla çeviri yaptıranlar ve mütercimler, çok ciddi emek isteyen edebî yapıtların yerine halkın arzusuna hitap eden ve kısa sürede bitecek ve çevirisi fazla gayret gerektirmeyen romanlara kaymak zorunda kalmışlardır.³²

Ancak çevirilerde sıkça rastlanan eksiklik ve çeviri hataları, eserin değerini kaybetmesine yol açmıştır. Diğer yandan bu dönemde yapılan çevirilerin büyük bir kısmı orijinal metne sadık kalmıyordu. Bazen metin tahrif ediliyor, bazen de eser çevirmene mâlediliyordu. Başlıklar değiştirilip secili nesirle yazılıyordu. Bazen sayfalar hatta bölümler bile atlanıyordu. Orijinal metnin yanlış anlaşılması, çevirmenlerin düştükleri ortak hatalardan biriydi. Çevirmenler tarafından yapılan yorumların yanında esas metinde olmayan Arapça deyim ve nazımların da ilâve edildiği görülüyordu. Çevrilen eserlerin çoğunda, orijinal eserin yazarının adı ve hangi dilde yazıldığına dair bilgi bulunmuyordu. Bazı çevirmenler de tercüme ettikleri romanlardaki kahramanların adlarıyla yer adlarının Arapçalaştırarak okuyucuya kendi telifiymiş gibi sunuyorlardı. Çeviride yapılan bu tahrifler pek çok çevirmen tarafından da itiraf edilmiştir.³³

Roman türünde eser yazmaya çalışanlardan bazıları ise Avrupa romanlarının başarısından dolayı, romanlarındaki olaylarda mekân ve kahraman olarak yabancı çevre ve kişiler seçerek eserlerini çeviriymiş gibi sunma yolunu gitmişlerdir. Bunun

---

³² Er, *a.g.e.*, s. 59-60.

³³ Er, *a.g.e.*, s. 61-63.

bir başka nedeni ise yazarların, toplumun gelenek ve göreneklerine ters düşmekten ve eleştiri almaktan çekinmeleridir.³⁴

XX. yy.ın başlarında ise el-Muveylîhî, çevre şartları, eski Arap edebiyatı ve özellikle Fransız edebiyatı olmak üzere Batı edebiyatının etkisi altında yeni bir tür oluşturur. Roman ve hikâyeden ziyade şekil olarak klasik makâme tarzında secili ve belâgatlı, muhteva olarak da dönemin Mısır hayatını alaycı bir eleştiri üslubuyla ele aldığı *Hadîs 'Îsâ b. Hişâm* adlı eseri, Arap edebiyatının ilk sanatsal eseri *Zeyneb*'e giden yolda makâme ile roman arasında bir geçiş olarak kabul edilir.³⁵

Bu dönemde tahkiye türü kapsamında, klasik makâmeden dil ve üslup bakımından daha hafif, roman yazma gayesiyle kaleme alınmamakla beraber edebî romanın doğuşuna önemli ölçüde katkı sağlayan birçok eser kaleme alınmıştır. Bazıları şunlardır:

'Abdullâh Fikrî (1834-1990)'nin *el-Makâmâtü'l-Fikriyye fî'l-Memleketi'l-Bâtıniyye*'si,

'Âişe et-Teymûriyye (1840-1902)'nin *Netâicu'l-Ahvâl fî'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*'i,

Ahmed Şevkî (1869-1932)'nin *Varakatu'l-'Âs ev en-Nâdira binti'z-Zîzen*'i,

Muhammed Feîd Vecdî (1885-1954)'nin *el-Vecdiyyât*'i³⁶

Batı edebiyatından yapılan çevirilerin Mısır romancılığının doğuşuna önemli katkıları olmuştur. Bu tercüme eserlerin gazetelerde yayımlanmasıyla Mısır ve genelde bütün Arap edebiyatına girdiği iddia edilmektedir. 'Azîze Marîdan, Arap edebiyatında romancılığın doğuşunu gazetecilik ve tercüme olmak üzere iki esas faktöre dayandırır. Enîs el-Makdisî ise, Modern roman ve hikâyeciliğinin kaynaklarının, makâme türünde yazılan eserler ile Avrupa dillerinden Arapça'ya çevrilen eserler olduğunu ileri sürmektedir.³⁷

---

³⁴ Er, a.g.e., s. 63.

³⁵ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 27. ; Çinkılıç, a.g.e., s. 19

³⁶ Er, a.g.e., s. 55. ; Çinkılıç, a.g.e., s. 21

³⁷ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 23.

O dönemde tarihi, öğretici türde yapılmış birçok çeviri vardır. Yapılan çevirilerden önemli olanları şunlardır:

Necib el-Haddâd'ın çevirdiği Alexandre Dumas'ın *el-Fursânu's-Selâse* (Üç Silahşör) adlı eseri,

Yusuf Asaf'ın çevirdiği Jules Verne'nin *et-Tavâf Havle'l-Ard fi Semânîn Yevm* (Seksen Günde Devri Âlem) adlı eseri,

Es'ad Dagır'ın çevirdiği Pierre Loti'nin *el-Ecnihetu'l-Mütekessire* (Kırık Kanatlar) adlı eseri,

Hafız İbrâhîm'in çevirdiği Victor Hugo'nun *el-Buesâ* (Sefiller) adlı eseri,

Ya'kûb Sarrûf'un çevirdiği Walter Scott'un *Kalbu'l-Esed* (Aslanın Kalbi) adlı eseri...³⁸

Feride 'Atıyye'nin çevirdiği Walter Scott'un *er-Ravdatu'l-Nadîra fi Eyyâmi Bombay el-Ahîra* (Son Bombay Günlerindeki Aydınlık Bahçe) adlı eseri,

Bişâra Şedîd'in çevirdiği Alexandre Dumas'ın *Monte Cristo Kontu* adlı eseri,

Reşîd Haddâd'ın çevirdiği Tolstoy'un *el-Ba's* (Diriliş) adlı eseri,

Babâvî Gâli'nin çevirdiği Tolstoy'un *es-Se'âdetu'l-Â'iliyye* (Aile Mutluluğu) adlı eseri..³⁹

Batının eserleri ile çeviri yoluyla başlayan temas, çeviriden taklide, taklitten orijinale geçişe yol açmış ve bütün edebi türlerde olduğu gibi öykü alanında da bazı eserlerin yazılması sonucunu getirmiştir.⁴⁰ XX. yy.ın başlarında yoğun çeviri çalışmalarının yapıldığı Mısır'da ilk akla gelen Mustafâ Lutfî el-Menfalûtî (1876-1924)'nin *el-'Aberât* ("Gözyaşları", 1915) adlı eseridir. *el-'Aberât*'ta kendisinin yazdığı dört özgün hikâye ve Fransız edebiyatından yaptığı uyarlamalar yer almaktadır. El-Menfalûtî Fransızca bilmemesine rağmen, bazı arkadaşlarının

³⁸ Ürün, *Necib Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 16.

³⁹ Er, *a.g.e.*, s. 61.

⁴⁰ Musa Yıldız, "Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr'un Fî'l-Kitâr'ı" *Nüşa Şarkıyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl II, Sayı 4, Kış 2002, s. 51.

kendisine çevirdiği öykü ve romanları, anlam çevirisiyle âdeta yeniden yazılmışçasına Arapçaya aktarmıştır.⁴¹

İşte böyle bir kültürel ve edebî arka planı olan Arap modern kısa öykücülüğü Muhammed Teymûr'un imzasını attığı fi'l-Kitâr ("Trende", 1917) adlı öyküyle başlamıştır. Bazılarına göre de Arap edebiyatında ilk modern öykü, Sâlih Hamdî Hammâd (1863-1913); bazılarına göre Mahmûd 'İzzî; bazılarına göre Mîhâ'il Nu'ayme (1889-1988); bazılarına göre de Muhammed Lutfî Cum'a (1886-1952)'nin kaleminden çıkmıştır.⁴²

Konu olarak köylü bir genç kızla bir paşanın oğlu arasında geçen aşk hikâyesini işleyen Mahmûd Hayret'in *el-Fetâtu'r-Rîfiyye* adlı romanı, Muhammed Huseyn Heykel'in *Zeyneb* adlı romanın ortaya çıkışını hazırlayan gerçek bir başlangıç olarak kabul edilmektedir.⁴³

Zeyneb adlı romana kadar sözü edilen çalışmaların tümü, üslûp, sosyal konularla ilgilenme ve teknik vb. değişik yönlerden roman oluşumuna katkıda bulunmuştur.⁴⁴ Ancak romanda olması gereken bütün özellikleri bünyesinde taşımamışlardır. Bunlar yoğun emek ürünü olmalarına rağmen tam yaratıcı kompozisyon türünde hikâye sayılmazlar.⁴⁵

Muhammed Huseyn Heykel⁴⁶, *Zeyneb* adlı romanını siyaset ekonomisi okuduğu Paris'te 1910 yılında yazmaya başlar, 1911 yılında bitirdikten sonra 1912'de

⁴¹ Yıldız, *a.g.m.*, s. 52.

⁴² Yıldız, *a.g.m.*, s. 52.

⁴³ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 32. ; Çinkılıç, *a.g.e.*, s. 22.

⁴⁴ Er, *a.g.e.*, s. 77.

⁴⁵ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 35.

⁴⁶ 20 Ağustos 1888'de Dekahliye'de doğan Heykel, sıbyan mektebinde Kur'ân-ı Kerîm'in bir kısmını ezberledikten sonra Kahire'de ilk ve orta öğrenimini tamamlayarak Hukuk fakültesine girer. Üniversite yıllarında *el-Cerîde* gazetesini çıkaran Ahmet Lutfî es-Seyyid ile tanışır. Onun vesilesiyle Thomas Carlyle, John Stuart Mill, ve Herbert Spencer gibi batılı yazarların eserlerini tanır. Paris'e gidip Sorbonne Üniversitesi'nde hukuk sahasında doktorasını yapar. Mısır'a döndükten sonra *Hizbu'l-Ahrâr ed-Dustûriyyîn Partisine* katılan Heykel, günlük ve haftalık yayımlanan *es-Siyâse* dergisinin yanı sıra *el-Fadîla* dergisini çıkarır. Siyasette ilerleyen Heykel, sırasıyla *Hizbu'l-Ahrâr ed-Dustûriyyîn Partisi* başkanlığı, senato başkanlığı ve birkaç kez Milli Eğitim Bakanlığı görevlerini üstlenir. Mısır'daki edebî ve fikrî harekette *fi Evkâti'l-Ferâg*, *Sevratu'l-Edeb*, *fi Menzili'l-Vahy* adlı eserleri; Hz. Muhammed, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer üzerine biyografileri; *Zeyneb* ve *Hâkezâ Hulikat* adlı romanlarına ilaveten pek çok kısa hikâyeleriyle katkıda bulunur. 1956 yılında vefat eder. Bkz. Hilal Görgün, "Muhammed Hüseyin Heykel", *DİA*, c. 17, s.286.; Ahmet Kazım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 2015, s.63.; Er, *a.g.e.*, s. 77.

yayımlar. Hikâyenin seyri ve vak‘anın büyük ölçüde roman sanatının kaidelerini ihtiva etmesiyle modern Mısır edebiyat tarihinde ilk sanatsal roman olarak kabul edilir.⁴⁷

Bu roman, o günün sosyal şartları içinde toplumun kadın adıyla bir romana hazır olmaması sebebiyle ilk baskısında, “*Menâzır Ahlâk Rîfiyye*” adıyla basılır. Romanda, Mısır köy hayatı realist bir tasvir içinde verilir. Göze çarpan en önemli “*sosyal eleştiri*”, genç kızların evliliklerinde herhangi bir söz hakkının olmayışı ve köy halkının batıl inançlarıdır.⁴⁸

Romanın özeti ise kısaca şöyledir:

“*Bir köy ağasının oğlu olan Hamid, yaz tatillerini köyde geçirir. Amcasının kızı ‘Azîze ile gönül macerasına girer. Fakat ‘Azîze başka biriyle evlendirilince, Hamid bu sefer babasının pamuk tarlasında çalışan Zeyneb’e âşık olur. Zeynebi idealindeki kız tipine uymadığı için köyü terk ederek Kahire’ye geri döner. Zeyneb ise pamuk işçilerinden İbrahim’e âşık olur. Ancak İbrahim başlık parasını da ödeyecek durumda değildir. Bu yüzden Zeyneb, daha sonra başlık parasını ödeyebilen Hasan adlı bir gençle evlendirilir. Kocasına sadakatle eski sevgilisi İbrahim arasında bocalayarak bir evlilik hayatını sürdüren Zeyneb, üzüntüsünden vereme yakalanır ve elinde kavuşamadığı eski aşığı İbrahim’e ait mendil olduğu halde vefat eder.*”⁴⁹

1910’larda küçümsenen bir tür olarak görülen roman, *Zeyneb*’in ikinci baskısından⁵⁰ sonra kısmen yerleşen roman anlayışı, özellikle gözleri görmemesine rağmen Arap edebiyatında büyük şöhret kazanmış olan Tâhâ Huseyn’in otobiyografisi *el-Eyyâm* (Günler)’in 1929 yılında yayınlanması akabinde tam olarak yerleşmesini sağlamıştır.⁵¹

Tâhâ Huseyn⁵², kendi yaşam öyküsünü anlattığı *el-Eyyâm* (Günler) romanında, çok çocuklu bir ailedeki kör bir çocuğun anne-baba şefkatiyle dünyaya açılmasını,

⁴⁷ Ahmed Heykel, *Tetavuru’l-Edebi’l-Hadis fi Mısır*, Daru’l-Me‘ârif, 1994, s. 198.

⁴⁸ Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, s.63-64.

⁴⁹ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 36-37.

⁵⁰ Er, *a.g.e.*, s. 90.

⁵¹ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 40.

⁵² Yukarı Mısır’ın Minye bölgesindeki Megaga’da “el-Keylu” bir köyde doğdu. Üç yaşında suçiçeği hastalığına yakalandı. Bu yüzden gözlerini kaybetti. Hayatı el-Ezher Üniversitesinde başladı daha sonra ise Eski Mısır Üniversitesinde devam etti. O, “*Zikrâ Ebi’l-‘Alâ*” çalışmasıyla (1914) “Doktora” diplomasını elde eden ilk kişidir. Montpellier’de tanıştığı hem eşi hem de gören gözü olacak olan Susanne Bresseau ile birlikte Paris’e gider ve Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ne kaydolur. 1917’de Tarih Bölümü’nde lisans eğitimini, ertesi yıl Emile Durkheim ve Paule Cassanova’nın danışmanlığında hazırladığı Etude Analytique et Critique de la Philosophie Sociale d’Ibn Khaldoun başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. 1919’da Roma tarihiyle ilgili bir tez daha hazırladı. Aynı yılın sonlarında Mısır’a dönünce Mısır Üniversitesi’nde Eski Yunan ve Roma Tarihi Kürsüsüne kürsünün ilk

ilköğreniminde çektiği sıkıntıları dile getirir. Daha sonra kardeşlerinin ölümünün ailede bıraktığı izleri, Ezher'deki eğitimini ve çektiği sıkıntılarını aktarır.⁵³

Bu eser, doğulu ve batılı birçok eleştirmene göre Tâhâ Huseyn'in yazdığı en harika hikâyedir. Yazar bu eserinde çocukluk döneminde yaşadıklarını samimi ve açık bir şekilde anlatır. İtirafı, güzellik ve mükemmellik yönüyle Gide, Rousseau ve Chateaubriand gibi Batılı meşhur edebiyatçıların yazdıklarından aşağı kalmayacak düzeydedir.⁵⁴

Tâhâ Huseyn'in ilk romanı *Du 'âû'l-Keravân* (Yağmur Kuşunun Çağrısı) 1941 yılında yayınlanır. Ancak romanın 1934 yılında bitirildiği anlaşılmaktadır.⁵⁵ *Du 'âû'l-Keravân*, Tâhâ Huseyn'in *el-Eyyâm* ve *Edîb* adlı romanlarına nazaran daha çok roman kokar. Yazar bu romanda Kervan kuşunun roman kahramanlarıyla acıları paylaşmasını konu etmiştir. Bunun yanında bedevi, çiftçi ve memur olmak üzere Mısırlıların hayatını tasvir etmiş, eğitimle ilgili problemlerini dile getirmiştir.⁵⁶

Du 'âû'l-Keravân adlı hikâyenin özeti şöyledir:

“Bu, fakir bir anne ile iki kızın hikâyesidir. Önceleri köyün birinde beraber yaşıyorlardı. Aile reisi babanın ahlaki bir olayla suçlanıp öldürülmesi sebebiyle köyden kovulurlar. Büyük kız Henâdî, genç bekâr bir mühendisin evinde, küçük kız Âmine, bir memurun evinde hizmetçi olarak işe girerler. Anneleri Zehra ise, her hafta sonu kızlarıyla bir araya geleceği küçük bir ev kiralar.

Henâdî'nin yanında çalıştığı mühendis, yanında çalışanları eğlencesinin ve hevesinin aracı edinmişti. Basit, cahil ve kaçkın hizmetçi kızlara hamile kalıncaya kadar tecavüz ederdi.

Kızlarıyla bir arada iken Zehra'nın, kızı Henâdî'nin hamile olduğunu anlaması üzerine öfkeden köpürür. Şehri terk etmeyi gerekli görür ve köye dönmeye karar verir. Bir süre muhtarın evinde kalırlar. Zehra, mektupla durumlarını haberdar ettiği erkek kardeşi kendilerini almak için gelir. Köye dönerken Henâdî'nin hamile olduğunu

---

profesörü sıfatıyla tayin edildi. 1925 yılında Mısır (Kahire) Üniversitesi kurulunca, burada önce öğretim üyesi daha sonra ise dekan olarak görev yaptı. Edebiyat sahasındaki başarısından dolayı kendisine “*Amîdu'l-Edeb*” lakabı verilmiştir. El-İskenderiye Üniversitesi Rektörlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı ve Arap Üniversitesi Kültür Komiteleri Başkanlığı görevlerini ifa eden Tâhâ Huseyn, 1973 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları ödülüne layık görülür. Pek çok eseri vardır. Bazıları şunlardır: *Fi 'ş-Şi 'ri'l-Câhilî* (1926), *Edip* (1935), *el-Muazzebûne fi'l-Ard* (1949), *Zikrâ Ebî'l-'Alâ* (1935), *Felsefetu İbn Haldûn el-İctimâ'yye* (Fransızca olan eser Muhammed Abdullah 'Anan tarafından Arapça'ya tercüme edilmiştir), *Hadîsu'l-Erbi'a* (3 cilt 1925-1952), *Fi'l-Edebi'l-Câhilî* (1958), *Hafız ve Şevki* (1933), *el-Eyyâm* (1929-1939). Bkz. Hayru'd-Dîn el-Ziriklî, *el-A'lâm*, Daru'l-'İlmi li'l-Melâyiyn, Beyrut, 2002, c.3, s.231.; Şükran Fazlıoğlu, “Taha Hüseyin”, *DİA*, c. 39, s. 377.; Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, s.67-68.

⁵³ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 41.

⁵⁴ Şevkî Dayf, *el-Edebu'l-'Arabîyyi'l-Mu'âsir fi Misr*, Daru'l-Meârif, Kahire, 1961, s.284.

⁵⁵ Er, *a.g.e.*, s. 136.

⁵⁶ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 42.

öğrenen dayısı onu öldürür. Bunlara şahit olan Âmine'nin gözleri önünde cereyan bu hadise karşısında ciddi şekilde sarsıntı geçirip hastalanır. Bir fırsatını bulup köyden kaçarak tekrar eski çalıştığı yere geri döner. Amacı, ablasının ölümüne sebep olan mühendisten intikam almaktır. Bir şekilde mühendisin evine hizmetçi olarak girmeyi başarır. Henâdî'nin kardeşi olduğunda habersiz olan mühendis, Âmine'yi elde etmek için çok uğraşır. Âmine'nin mücadelesi mühendisin ona âşık olmasına hatta kişiliğinin değişmesine neden olur. Sonunda haline tövbe eden mühendisin evlilik teklifini kabul eder.”⁵⁷

Tâhâ Huseyn'in otobiyografisi *el-Eyyâm*'dan sonra 1931 yılında İbrahim Abdulkâdir el-Mâzinî⁵⁸ *İbrâhîm el-Kâtip* (Yazar İbrahim) adlı romanını yayınladı. *İbrâhîm el-Kâtip*, Zeyneb'in bir uzantısı olmakla beraber daha çok *el-Eyyâm*'dan etkilenmiş gibidir.⁵⁹

İbrâhîm el-Kâtip adlı hikâyenin özeti şöyledir:

“Bu hikâye, genel bir sorun etrafında geçer. Bu, bir adamın birden çok kadını sevebilmesi sorunudur. Bu sorun, sevgisini onlarla paylaşan yazar İbrahim'in hayatında peş peşe devam eden krizlere dönüşür. Yazar İbrahim'in bir eşi vardır. Ancak eşi vefat edip ona bir çocuk bırakır. Hastalanınca hastaneye gider. Orada hemşire Mary'e âşık olur. Bu ilişkinin sürdürülemeyeceğini düşünüp ani bir kararla hastaneden ayrılıp köye gider. Orada Halasının kızı Şûşû ile karşılaşır. Aralarındaki sevgi aşka dönüşür. Halası büyük kız dururken Şûşû ile evlenmesine izin vermez. Gururu kırılan yazar İbrahim orayı terk eder.

Luxor'da kaldığı bir otelde Leyla adında bir kızla tanışır. Bir süre sonra birbirlerine âşık olurlar. İbrahim'in hastalanması üzerine yakınlarına haber vermek için açılmamış mektuplarına bakmak zorunda kalır. Şûşû ile olan ilişkisini öğrenince ondan hamile olmasına rağmen İbrahim ile olan birlikteliğine son verir. Şûşû, her ne kadar evlenme sırası ablasında olsa da kendisiyle öteden beri evlenmek isteyen aile doktorları Mahmud ile evlenir. İbrahim ise, Luxor'a annesinin yanına işinin başına döner.”⁶⁰

⁵⁷ Er, a.g.e., s. 137-138.; Ahmed Heykel, *el-Edebu'l-Kasâsî ve'l-Mesrahî fî Mısır*, Daru'l-Meârif, Kahire, 1983, s.214-216.

⁵⁸ İleri gelen yazarlardan olup yenilikçi bir edebiyatçıdır. Aslı Mısır'ın el-Menûfiyye'ye bağlı Kum Mâzin beldesine dayanır. Doğumu ve vefatı Kahire'dedir. Öğretmen okulundan mezun olmuştur. Eğitimi sıkıntılarla geçmiştir. Sonra gazetecilikle iştigal etmiştir. İngilizce tercüme konusunda en iyilerindendi. Şiir nazmetmiştir. Onun bazılarını batılı edebiyatçılardan iktibas yaptığı orijinal manalı şiirleri vardır. Daha sonra ise nesre yönelmiştir. Bir süre devlet okulu ve özel okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra 1917 yılında öğretmenlik mesleğini bırakarak kendini gazeteciliğe verir. Önce Vâdî'n-Nîl gazetesinde mütercim ve redaktör olarak çalışır. Daha sonra el-Efkâr, el-Ahbâr, el-Ehrâm, es-Siyâse, el-Belâğ, el-Esâs, er-Risâle, el-Hilâl, Rûzû'l-Yûsuf gibi gazete ve dergilerde yazılar yazmaya başlar. el-Mâzinî, Akkâd ve Abdurrahmân Şükrî ile beraber “Divan grubu” adı verdikleri modernist İngiliz ekolünü tesis ederler. Bazı eserleri şunlardır; *Divânu'l-Mâzinî* (3 cilt, 1913, 1917, 1960), *Hasâdu'l-Heşim* (makaleler), *Sunduku'd-Dunyâ* (1929), *İbrâhîm el-Kâtip* (1931), *İbrâhîmü's-Sânî* (1943), eş-Şî'r Fî Gâyâtili ve Vesâ'ilîhi vb. Bkz. el-Ziriklî, *el-A'lâm*, Daru'l-İlmi li'l-Melâyiyn, c.1, s.72.; Erol Ayyıldız, “İbrâhîm Abdülkâdir Mâzinî”, *DİA*, c. 28, s. 197.; Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, s.70.

⁵⁹ Er, a.g.e., s. 90.

⁶⁰ Er, a.g.e., s. 91-92.; Dayf, *el-Edebu'l-'Arabîyyi'l-Mu'âsır fî Mısır*, s. 266-267.

Dönemin ünlü simalarından Tevfik el-Hakîm'in⁶¹ kaleme aldığı romanlara gelince, dönemdeki Avrupa düzeyinde yazılmış ilk romanlardan kabul edilir. 1933 yılında *'Avdetu'r-Rûh* (Ruhun Dönüşü) adlı otobiyografik romanı, modern Mısır'ın ilk romanı olarak görülen Muhammed Hüseyin Heykel'in *Zeyneb*'inden sonra yayımlanmış en önemli eser olarak nitelendirilir. Söz konusu roman aynı zamanda yazarın iç dünyasına ve ideolojik bakış açısına ilişkin bazı ipuçları verir.⁶²

'Abdu'l-Muhsin Tâhâ Bedr, Tevfik el-Hakîm'in kaleme aldığı *'Avdetu'r-Rûh* (Ruhun Dönüşü, 1933), *Yevmiyyât Nâ'ib fi'l-Eryâf* (Bir Savcının Kırsal Bölgelerdeki Günlüğü, 1937) ve *'Usfûr mine'ş-Şark* (Doğulu Bir Serçe, 1938) adlı romanlarını biyografik romanlar kategorisine dâhil etmektedir.⁶³

'Avdetu'r-Rûh adlı hikâyenin özeti ise şöyledir:

"Hikâye, Kahire'de yaşayan ve öğretmen Hanefî, mühendislik fakültesinde okuyan kardeşi Abduh, kız kardeşleri kız kurusu Zennûbe, onların görevden uzaklaştırılmış amcaoğulları Selîm, sonra bu gruba katılan kardeşlerinin oğlu lise öğrencisi Muhsin'den oluşan köylü bir ailenin hayatını anlatır. Aileden biri gibi kabul edilen Mebrûk ise onlara hizmet eder.

Bunlar bir evde yaşayıp, aynı oda içinde beraber yemek yiyor ve birbirine bitişik yataklarda uyuyorlar. Hastalandıkları zaman bile aynı hastalığa maruz kalıp aynı şekilde tedavi görüp aynı zamanda iyileşiyorlar. Aynı kişiye âşık oluyorlar. Sevgilerinin odağında ise, komşuları emekli askeri Doktor Hilmi'nin kızı Seniyye vardır.

Muhsin'in güzel şarkı söylediğini öğrenen Seniyye'nin evine daveti ile başlayan ziyaretler artarak devam eder. Bu ziyaretler sonucunda Muhsin Seniyye'ye âşık olur. Ancak daha sonra gelişen hadiselerde evin diğer erkekleri de Seniyye ile tanışmaları sonucunda Muhsin gibi âşık olurlar. Ancak bu aynı kıza âşık olmaları ev halkının rekabete girmesine ve bazı gerginliklere yol açar.

⁶¹ Tevfik el-Hakîm, İskenderiye'de Mısırlı bir baba ile Türk asıllı bir annenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İlköğrenimini Demanhur'da, liseyi ise İskenderiye'de tamamladı. Kahire Üniversitesi'nde hukuk eğitim aldı. Öğrenimi esnasında tiyatro yazılarıyla meşgul oluyordu. Hukuk alanında doktora yapmak üzere Paris'e gönderilen el-Hakîm, daha lise çağındayken düşkün olduğu edebiyat sebebiyle günlerini tiyatrolara, konserlere ve müzelere giderek geçirdi.⁶¹ Burada Shakespeare, Goethe, Maeterlinck, Ibsen ve Pirandello'nun oyunlarını izledi. Tiyatro yanında Fransız kültürüne yönelerek Hippolyte Adolphe Taine'nin yazılarını inceledi. Doktorasını tamamlayamadan Mısır'a dönen el-Hakîm, beş yıl savcı vekili olarak çalıştı. 1933'te yayımladığı *Ehlü'l-Kehf* adlı oyunundan sonra ünü arttı. 1934'te Eğitim Bakanlığı'nın araştırma bölümü yöneticiliği, 1939'da Sosyal İşler Bakanlığı'nın bilgi servisi yöneticiliği, 1951'de *Dârü'l-Kütübi'l-Mısıriyye*'nin genel müdürlüğü, 1956'da ise el-Meclisü'l-A'lâ li'l-Fünûn ve'l-Âdâb üyeliği görevlerini ifa etti. 1960 yılında Devlet Edebiyat Ödülüne layık görülen el-Hakîm, en büyük Arap oyun yazarı olarak kabul edilir. Bazı eserleri şunlardır; *Avdetu'r-Rûh*, *Yevmiyyât Nâ'ib fi'l-Eryâf*, *Usfûr mine'ş-Şark*, *er-Ribâtu'l-Mukaddes*, *İzîs* vb. Bkz. Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, s.79-80.; Er, *a.g.e.*, s. 101.; Fazlıoğlu, "Tevfik El-Hakîm", *DİA*, c. 41, s. 13-14.

⁶² Fazlıoğlu, "Tevfik el-Hakîm", *DİA*, c. 41, s. 14.

⁶³ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 45.

Daha sonra Seniyye'nin Mustafa adındaki zengin bir çocuğa gönül vermesi ailedeki birliği tekrar sağlar. Aile fertleri, 1919 yılında patlak veren devrime katılır ve hepsi tutuklanıp hapse atılır. Hikâye, Muhsi'nin zengin babasının yardımıyla hapisten çıkan ailenin aynı hastanenin koğuşunda aile doktorlarının onları bir arada gördüğündeki şaşkınlığıyla sona erer.⁶⁴

Kendi zamanında öncü rol oynayan, ancak çok geçmeden unutulmuş Mahmûd Tâhir Lâşîn'in⁶⁵ *Havvâ bilâ Âdem* (Ademsiz Havvâ, 1933) adlı romanı, sosyal eleştiriyi hedefleyerek okuyucuyu fakir tabakanın sorunlarıyla karşı karşıya getirir.⁶⁶

Lâşîn, Rus edebiyatından etkilenmekle beraber, eleştirmenlere göre, Fransız edebiyatından etkilenmiş olan dönemdeki hikâye ve roman yazarlarının aksine, daha çok İngiliz edebiyatının etkisindedir. Yazdığı kısa hikâyeleriyle eleştirmenlerin dikkatini çekse de roman yazarı olarak oynadığı rolü, hikâyeciliğinden geri değildir. Bununla birlikte *Havvâ bilâ Âdem* (Ademsiz Havvâ, 1933) adlı romanın yayınlanmasında uzun yıllar sonra 1960'lara kadar Mısırlı eleştirmenlerin gözden kaçırdığı bir roman görünümündedir.⁶⁷

Havvâ bilâ Âdem adlı hikâyenin özeti şöyledir:

⁶⁴ Er, a.g.e., s. 102. ; Heykel, *el-Edebu'l-Kasâsî ve'l-Mesrahî fî Mısır*, s.229-231.

⁶⁵ 1894 tarihinde Kahire'de doğan Lâşîn, Balkan göçmeni Mısırlı bir aileye mensuptur. İlk eğitimine Muhammed Ali İlkokulunda başlayan Mahmûd Tâhir Lâşîn 1912 yılında Hidiv Lisesinden mezun oldu. Yükseköğrenimine Kahire Mühendislik Fakültesinden mezun oldu. Özellikle Charles Dickens, Mark Twain, Maupassant ve Chekhov'un kitapları ilgisini çekmiştir. İhtilal öncesi Rus edebiyatı yazarlarından Pushkin, Gogol, Lermontov, Turgenyev, Dostoyevski, Tolstoy, Gorky'nin eserlerini okumuştur. Lâşîn, kısa hikâye yazmaya başlamıştır. İlk öykü denemelerini yayımlamaktan çekinmiş, ilk hikâyesi *Şahh*'i 1924 yılında el-Fünûn dergisinde, bu tarihten itibaren de yazdıklarını düzenli olarak el-Fecr'de, bu derginin kapanmasından sonra da diğer bazı dergilerde yayımlamıştır. O aynı zamanda eserlerini bir kitapta toplayan ilk kısa hikâye yazarıdır. Lâşîn'in *Suhriyyetu'n-Nây* (1926), *Yuhkâ Enne* (1929), *en-Nikâbu't-Tâ'ir* (1940) adlı üç kısa hikâye koleksiyonu ve neşredilmemiş hikâyeleri vardır. Ayrıca *Havvâ bilâ Âdem* (1933) adlı bir de romanı vardır. Yazar, tek romanı olan *Havvâ bilâ Âdem*'den sonra hayatının sonuna kadar başka bir eserle okuyucu karşısına çıkmamıştır. Döneminde toplumu bilinçlendirmek ve edebiyata yeni bir soluk getirmek amacıyla kendisinin öncülük ettiği, Mahmûd Teymûr, Yahyâ Hakkî, İbrahim el-Mısırî ve Huseyn Fevzî'nin de aralarında bulunduğu *el-Medresetu'l-Hadîse*'yi kurarlar. Önceleri yalnızca İngiliz, Fransız ve Rus edebiyatından roman ve öyküleri çevirmeye başlayan bu edebî akım, daha sonra yeni ve modern bir edebiyat oluşturma gayesiyle harekete geçerek 1925 yılında çıkardıkları el-Fecr dergisinde hem çeviri öyküleri, hem de kendi telif ettikleri eserleri yayımlamaya başlamışlardır. 45 yaşında evlenmiş olan yazar, 1953 yılında kendi isteği ile emekli olmuştur. 1954 yılında vefat etmiştir. Bkz. Yeşim Fettahoğlu, "Mısırlı Yazar Mahmûd Tâhir Lâşîn'in "Köyde Olanlar" Adlı Hikâyesinin Tahlili" *Gümüştane Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, 2017/6, c. 6, sayı: 11, s.116. ; Betül Can, "Mısırlı Yazar Mahmûd Tâhir Lâşîn'in 'Ademsiz Havvâ' Adlı Romanında Kadın İmajı", *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 22 Sayı: 73 (Kış 2018), s.212.

⁶⁶ Er, a.g.e., s. 113.

⁶⁷ Er, a.g.e., s. 114-115.

“Havvâ, öksüz, fakir, fakat eğitimini tamamlayıp mesleğini eline almış başarılı bir öğretmendir. Orta öğrenimini başarıyla tamamladıktan sonra yurtdışı öğrenim bursu kazanmasına rağmen bu hakkı elinden alınarak aristokrat bir kıza devredilir.

Burs hakkı elinden alınan Havvâ, hayır kurumlarında ders vermeye başlar. Yine böyle bir hayır kurumunun düzenlediği toplantıda aristokrat bir aile ile tanışır ve onların, kendisinden küçük kızlarına piyano dersi vermesi yönündeki taleplerini kabul eder. Böylelikle Havvâ, ilk kez aristokrat sınıfın ortamlarına bizzat dâhil olma fırsatı elde eder, varlıklı ve lüks bir hayatla yüz yüze gelir; bu durum, onda üst tabakaya ait olma hevesi uyandırır. Çok geçmeden ders verdiği kızın ağabeyi Remzi'ye âşık olur ve onunla evlenme hayalleri kurmaya başlar. Yolda karşılaştığı bir gün onu evine davet eder, Remzi'nin, evde fakir aile hayatının hoş olmayan manzarayla karşılaşması Havvâ'yı son derece üzer.

Remzi'nin kendi çevresinden biriyle nişanlandığı haberi Havvâ'yı psikolojik ve fizyolojik yönden etkiler. Sonunda sakladığı gelinliği giyip zehir içerek intihar eder.”⁶⁸

---

⁶⁸ Can, a.g.m., s.216-217. ; Er, a.g.e., s. 115-116.

Hikâye alanında ün kazanmış olan Mahmûd Teymûr⁶⁹ ise, yazmış olduğu yedi roman içerisinde, *el-Atlâl* (Harabeler, 1934) ve *Nidâ'u'l-Mechûl* (Bilinmeyen Çağrısı, 1939) adlı romanları daha meşhurdur.⁷⁰

el-Atlâl (Harabeler, 1934) adlı romanda yazar, zengin bir aileye mensup genç bir delikanlının aile, çevre ve çeşitli sosyal şartların etkisiyle nasıl bozulduğunu ve hayatının nasıl harabeye dönüştüğünü anlatır. Bu romanda Teymûr, ailenin ve çevrenin birey üzerindeki etkisini ve bireyi ne denli davranış bozukluğu içerisine sevk edebileceğini anlatmaya çalışmaktadır. Dönemindeki kadınların nispeten özgür olduklarını bununla birlikte bu serbestliğin genç kızları kötü akıbetlere götürdüğünü hatta bunun sonucunda Fethiye, Sami'ye teslim olmuş, Tehanî de Sami ile gayri meşru ilişkiye girmiştir.⁷¹

el-Atlâl adlı hikâyenin özeti şöyledir:

“Sâmî, üvey kardeşi tarafından yetiştirilen yetim bir gençtir. Üvey kardeşi Hammâde ona karşı oldukça sert ve acımasız davranırken yengesi Meveddet Hanım ise, kocasının aksine ona karşı son derece şefkatlidir.

⁶⁹ Mısırlı bir yazardır. Kahire’de doğdu. İsviçre’nin Lozan kentinde vefat etti. Babası Ahmet Teymûr Paşa, halası Aişe et-Teymuriyye ve ağabeyi Muhammed Teymûr meşhur bir ailedir. Mısır’daki okullarda eğitim gördü. Tedavi için İsviçre’ye gitti. Orada Fransız ve Rus edebiyatçıların eserlerini inceleme fırsatını yakaladı. Eserlerinde, ele almış olduğu olayları Mısır’ın içerisinde bulunduğu şartları göz önüne alarak bir düzen koymaya çalışmış olsa da, olayların çoğunu Fransız ve İngiliz kaynaklarından esinlenerek ele almıştır. Onun için sadece olay örgüsü değil, çevre ve karakterlerin anlatılması da önemlidir. Hikâyelerinde melankolik hava içerisinde, hicivle keskinleştirilmiş bir mizah tarzıyla Mısır’daki evlilikleri gözler önüne sermiştir. Mısırlı kadınların ticari mal gibi alınıp satılmalarını, hoppalıklarını, çiftçilerin cehaletini, saflığını, batıl inançlarını, tüccarların utanmazlıklarını ve eğitim için yurt dışına gönderildikten sonra bozulan ve şımaran gençlerin durumunu işlemiştir. Teymûr, hikâyecinin görevinin hayatı bütün çıplaklığı ve gerçek yüzüyle yansıtmak olduğu görüşünden hareketle ilk üç hikâye kitabı olan *eş-Şeyh Cum’a ve Kısas Uhrâ* (Kahire 1925), *Ammü Mitvellî* (Kahire 1925) ve *eş-Şeyh Seyyid el-‘Abî’te* (Kahire 1926) Mısır’ın mahallî gerçeklerini dile getirdi. *eş-Şebâb*, *es-Sufûr*, *et-Temsîl*, *el-Fecr*, *el-Fuşûl*, *er-Râvî*, *es-Sekâfe*, *el-Musavvir*, *el-Cumhûrî'l-Mısrî* gibi edebî dergi ve gazetelerde yayımladığı hikâyelerini daha sonra kitap haline getirdi. Hikâyelerinde önceleri diyaloglarda halk diline yer veren ve bunu izlediği gerçekçi ekolün bir gereği sayan yazar, 1939’dan itibaren halk dilini kullanmayı tamamen bırakarak edebî dili savunmaya başladı. Mahmud Teymur başta kısa hikâye olmak üzere piyes, tiyatro, roman, hâtıra dalında, ayrıca Arap dili ve edebiyatıyla ilgili inceleme ve telif türü çok sayıda eser kaleme almış, hikâye ve romanlarının bazıları Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, İbrânîce, Kafkasça, Rusça, Çince, İspanyolca, Endonezyaca ve Türkçe gibi dillere tercüme edilmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Yuhfaz bi'l-bûsta* (Kahire 1920), *el-Atlâl* (1934), *Mektûb ‘ale'l-cebîn* (1941), *Şebâb ve Ganiyât* (1951), *Zamîrî'l-hay* (1953), *Dünyâ Cedîde* (1958), *İnsârî'l-hayât* (1964), *Nidâ’ü'l-mechûl* (1939), *Kleopatra fî Hâni'l-Halîlî* (1939), *Selvâ fî Mehebbi'r-rîh* (1944), *İle'l-likâ’ Eyyühe'l-Hub* (1959), *el-Mesâbîhu'z-Zurk* (1960), *Ma'bûd min tîn* (1969). Bkz. el-Ziriklî, *el-A'lâm*, c.7, s.165.; İlknur Emekli, “Mahmûd Teymûr’un Nidâu'l-Mechûl Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, cilt 16 sayı 1, s.299. ; Bedrettin Aytaç, “Mahmûd Teymûr”, *DİA*, c. 27, s. 386-387.

⁷⁰ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 46.

⁷¹ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 47.

Tehânî ise, aristokrat görünümlü Türk asıllı bir kızdır. Anneanesi İclâl Hanım ile beraber bu eve sık sık gelir. Sâmi, Tehânî ile beraber çocukluk döneminde güzel vakit geçirmiş, çocukluk döneminde aralarında masum bir sevgi oluşmuştur.

Okulun bekçisi Muhyiddin Efendi ile tanışır. Zamanla aralarındaki -yaş farkına rağmen- samimiyetin artmasıyla, Sâmi onun evine sık sık gitmeye başlar ve bu sayede kızı Fethiye'yi tanıma imkânı bulur. Bir süre sonra birbirlerini sevgiyle bağlanırlar.

Sâmi, iki kız arasında akli karışır. Tehânî ile Fethiye arasında kıskançlık ve mücadele başlar. Tehânî, diğerine göre daha kıskanç ve bencildir. Tehânî anneanesi ile Türkiye'ye gittiği zaman ortam biraz sakinleşir. Sâmi ile Fethiye arasındaki bağ mücadele olmayınca giderek artar. Fethiye'nin babasının ölümüyle, Meveddet Hanımın bu yetim kızı ve anneanesini evlerine alması, Sâmi ile Fethiye arasındaki muhabbeti daha da artırır.

Türkiye'ye dönen Tehânî, anneanesi ile Meveddet Hanımı ziyarete gelir. Fizyolojik olarak güzelleşen Tehânî, Sâmi'yi etkilemeye çalışır. Fethiye, Tehânî ile Sâmi'yi öpüşürken görür. Sâmi suçluluk duyması üzerine tekrar Tehânî'den uzaklaşıp Fethiye'ye yanaşır. Bu arada Sâmi'nin üvey kardeşi Hammâde, Tehânî'yi fark eder ve ondan etkilenir. Onunla evlenerek ayrı bir ev tutar ve eski eşinden uzaklaşır. Üvey ağabeyinin yokluğunda evde rahat hareket eden Sâmi, hizmetçi kadının tahrikleri sonucu Fethiye ile ilişkiye girer. Durum Hammâde'ye anlatılır ve evlenmeleri için onun izni istenir. Hammâde onların evlenmelerine karşı çıkar ve Sâmi'nin Fethiye ile görüşmesini yasaklar. Bir süre sonra Fethiye'yi yaşlı bir köy korucusu ile evlendirerek Kahire'den uzaklaştırır. Bunun üzerine Sâmi, ağabeyinden intikam almak için Tehânî ile ilişki kurar ve bu ilişkiyi üvey ağabeyi ölünceye kadar sürdürür. Tehânî ile yaptıklarından utanç duymakla beraber Fethiye'yi hatırlayıp onu aramaya koyulur. Fethiye'nin anneanesinin, onun üç yıl önce öldüğünü ve geride ise bir çocuk bıraktığını öğrenir. Bu çocuğun kendi çocuğu olduğunu öğrenince iyi bir gelecek vaadiyle onu yanında götürür.”⁷²

Nidâ 'u'l-Mechûl (Bilinmeyen Çağrısı, 1939) adlı romanı, kısa bir roman olmasına rağmen, önceki romanına ve uzun hikâyelerine oranla daha başarılı bir deneme olarak kabul edilmektedir.⁷³ Teymûr, Lübnan'da tatilini geçirirken başından geçen olayı anlattığı bu romanda, geleneksel edebiyatta bulunan, hayal mahsulü garip motiflere de yer verir. Mendur'un, gerçekçi bir romanın güzel bir örneği olarak değerlendirdiği bu romanın, çeyrek asır çölde yalnız başına bilinmeyen bir şatoda yaşayan Yûsuf es-Sâfi ile ilgili bölümleri gerçekçilikle uzaktan yakından hiç alakalı görülmemektedir. Çölde bilinmeyen şatoya gidinceye kadar ki olaylarda her şeyin makul bir çatıda oluşturulduğu, karakterlerin başarılı bir biçimde çizildiği fark edilir.

⁷² Heykel, *el-Edebu 'l-Kasasî ve 'l-Mesrahî fî Mısır*, s.129-130. ; Er, *a.g.e.*, s. 131-132.

⁷³ Er, *a.g.e.*, s. 199.

Bunda, Teymûr'un romanına bizzat yaşadığı tecrübesini konu olarak seçmesinin rolü büyüktür.⁷⁴

'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd'ın⁷⁵ *Sâra* (Sâra, 1938) adlı romanı, temelde insan psikolojisi üzerinde durmakla beraber, gerek sunuş realizmi, roman içi hareketlilik, yazarın romandaki tavrı, anlatım tekniği ve gerekse olayları gerekçelendirme yönlerinden hayli başarısız bir çalışmadır. Yazar tanrısal bakış açısıyla romanın kahramanları Hemmâm ve Sâra'nın psikolojisi ve onların şahsında erkek ve kadın psikolojisi üzerinde durduğundan, onların ruhsal durumlarının mantikî açıklamalarına girmekte, uzun uzun mantikî gerekçeler bulmaya çalışmakta, bu da romanı çoğu yerde bir deneme, makale havasına sokmaktadır.⁷⁶

Sâra adlı hikâyenin konusu ise kısaca şöyledir:

"Hemmâm, terzi Mârianâ'ya, bir arkadaşının kaldığı yeri sorarken, Sârâ adında güzel bir bayanla tanışır. Sârâ ile Hemmâm arasındaki tanışma sevgi derecesine varır. Sârâ harika güzelliğine rağmen evliliğinde mutluluğu bulamayan bir hanım efendiydi. Ayrıca geleneklere bağlılıktan ve tutuculuktan uzak bir ortamda yetişmişti. Sârâ, hayatın lezzetlerini ve bedeni hazları elde etmeyi hedefleyen epikürist felsefeni ilke edinmişti. Son derece cüretkâr bir hayatı vardı. Hemmâm'ın Sârâ ile birkaç yıl süren ilişkisi bir tartışma sonucu kesintiye uğrar. Bir zaman sonra bir araya geldiklerinde Sâra, ona ihanetini açıklar. Buna rağmen eskisi kadar olmasa da görüşmeleri devam eder. Ancak Hemmâm'ın Sâra hakkındaki şüphesi giderek artar. Bu şüpheler nedeniyle Sâra ile olan ilişkisini bitirir. Ayrılmalarından uzun bir süre sonra karşılaşıncı birbirlerine her şeyi itiraf etmek için randevulaşırlar. Ancak bu randevu gerçekleşmez. Hemmâm'ın Emin adındaki arkadaşının Sâra'yı bekleyen bir arabaya binerken gördüğünü söylemesi, Sâra'dan ayrılma konusunda isabetli karar

⁷⁴ Ürün, *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, s. 47.

⁷⁵ Babası Dimyatlı, annesi ise Diyarbakırlı bir aileye mensuptur. Asvan'da doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra Kahire'ye giderek resmî bir dairede görev aldı. Fakat memuriyetten hoşlanmadığı için işini bırakarak gazeteciliğe başladı. Daha sonra memurluğa dönerek I. Dünya Savaşı yıllarında öğretmenlik yaptı. Savaştan sonra tekrar gazeteciliğe başladı. Babası, eğitiminin ilk dönemlerinde Cemâlu'd-Din el-Efgânî'nin görüşlerini benimseyen el-Ezher'in ileri gelenlerinden biri olan edebiyatçı Ahmed el-Cedâvî'nin meclisine el-'Akkâd'ı da götürüyordu. El-Harîrî'nin makâmelerini, şiir dinletilerini ve bazı seçkin kasideleri dinliyordu. Bunlar onu, Arap edebiyatı eserlerini incelemeye teşvik etti. el-'Akkâd'ın, görüşleri ve eserleri hızla yayılıyordu. Öyle ki, Vefd partisine katılıp, 1929 yılında parti başkan yardımcısı olarak meclise girdi. Partiler arasındaki çekişmeler sebebiyle Başbakan İsmâ'il Sıdky, meclisi feshetti. el-'Akkâd'da yedi ay hapse mahkum oldu. Fakat hapis onu vatani için mücadele etmekten alıkoymadı. 1950 yılından itibaren, özellikle 1952'de cumhuriyetin kurulmasından sonra, ilerlemiş yaşının da etkisiyle siyasetten çekildi. Ölümüne kadar kendini dinî konular üzerinde araştırma yapmaya vaktetti ve bu alanda yazdığı eserleriyle büyük takdir topladı. 1960'ta Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnâsır tarafından kendisine "Devlet Edebiyatı Takdir Mükâfatı" verildi. 12 Mart 1964'te öldü ve Asvan'a gömüldü. Bkz. Halit Zavalı, "AKKÂD, Abbas Mahmûd", *DİA*, İstanbul 1989, c. 2, s. 267.; Omer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Müellifin*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1993, c.2, s.37.; Çinkılıç, "Abbâs Mahmûd el-Akkâd'ın Hayatı ve Eserleri" *Nüşa*, 2018, (46), s.17.

⁷⁶ Er, *a.g.e.*, s. 191-192.

verdiğini düşünmesine sebep olsa da, Hemmâm içini kemiren şüpheden yine de kurtulamaz.”⁷⁷

c) Sonuç

Mısır’daki edebiyatın (bilhassa hikâye ve roman) gelişmesinde katkısı olan ilk dönem yazarlarının önemli bazı eserlerine göz attığımızda, döneminde toplumun kültürel yapısına dair işaretler görmek mümkündür. Bu eserlerin bir derecede dönemin şartlarını resmettiğini iddia etmek -bazı yazarlar batılı eserleri taklit ederek hikâyelerini kurgulasalar bile- abartı sayılmayacaktır.

Hikâye ve romanların bu hususiyeti sebebiyle aşağıda incelediğimiz esere de bu zaviyeden bakarak olayın yaşandığı döneme dair fikir sahibi olmak mümkün olacaktır.

I. BÖLÜM

‘ÂİŞE ABDURRAHMÂN BİNTU’Ş-ŞÂTİ’

1.1. Nesebi ve İlk Çocukluk Yılları

‘Âişe Abdurrahmân miladi 1913 yılında Mısır’da, sahil kenti Dimyat*’ta (Nil’in bir kolu) ve Şeyh Şatâ’nın kabrine yakın bir yerde dünyaya gelir.⁷⁸ Babası eş-Şeyh Muhammed bin Ali bin Abdurrahmân, Dimyat’taki el-Ezher âlimlerinin ileri

⁷⁷ Er, *a.g.e.*, s. 191-192. ; Heykel, *el-Edebu’l-Kasasî ve’l-Mesrahî fî Mısır*, s.165.

* “Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak” deyiimiyle Türkçemizde yer almış olan pirinciyle meşhur Mısır’ın liman kenti.

⁷⁸ Robert B. Campbell, *A’lâmu’l-Edebî’l-Arabîyyi’l-Mu’âsır*, 1996, Beyrut, s. 360. ; Lem’î el-Mutî’, *Mevsû’atu Nisâ ve Ricâl min Mısır*, 2004, Kâhire, s. 114. ; Awad Ali Gabârî, “Bintu’ş-Şatî ‘Âişe ‘Abdurrahmân”, *el-Silsiletu’s-Sekâfiyye Litalâi’ Mısır* 38, s. 8, Mart 2008.

gelenlerinden olup soyu el-Huseyn bin Ali bin Ebû Tâlib'e uzanırken annesinin soyu ise el-Ezher âlimlerinin büyüklerinden ve şeyhlerinden olan eş-Şeyh ed-Demehûcî'ye kadar uzanır.⁷⁹

‘Âişe Abdurrahmân’ın annesi ilk çocuğuna hamile kaldığında, babası ailenin İslami ilimlerle ilgili mirasına varis olacak erkek bir çocuk ihsan etmesi için Allâh’a dua ettiğini, annesinin ilk doğumunda kız doğurmasına rağmen babasının Allah’ın takdirine olgun bir şekilde rıza gösterdiğini hatta annesinin kendisine hamile kalıp ikinci kızı olarak doğduğunda bile babasının hoşnutsuzluk göstermediğini öğrenir.⁸⁰ Babası, müminlerin annesi Hz.‘Âişe (R.anha)’ye hürmeten ona ‘Âişe ismini verip Ümmü’l-Hayr (iyilik anası) lakabını takar.⁸¹

Çocukluğunun oyun çağı dönemine dair birkaç hatıradan başkasını hatırlamayan ‘Âişe Abdurrahmân, babasının kendisini oyun alanından kopardığını, Kur’ân-ı Kerîm’den bazı sûre ve ayetler ile okuma-yazma vb. kaideleri bu dönemde dolaylı yolla öğrendiğini ayrıca babasının âlim olan arkadaşları ve öğrencileri ile İslâmî ilimler hakkında yaptığı derslerden duyduğu sözleri de ezberlediğini de söyler.⁸²

Bununla birlikte düzenli eğitimine, 1918 yılında yaklaşık beş yaşında iken babasının, senenin yaz aylarını geçirdiği el-Menûfiyye köyünde hoca arkadaşlarından eş-Şeyh Mursî’nin yanında başlar.⁸³

‘Âişe Abdurrahmân’ın mutat olarak senenin dört ayını geçirdiği bu köy hayatı ile ilgili olarak Mısırlı muhafazakâr köylü toplumu şöyle tasvir eder: “Amcamın kızlarından benim yaşında bir kıza yaklaştım ve ondan köyü dolaşma konusunda bana eşlik etmesini istedim. Ancak o, güneş battıktan sonra tek başımıza evden çıkmamıza izin verilmediğinden sabah oluncaya kadar beklememi söyledi. Bana eşlik etme

⁷⁹ el-Mutî‘, *a.g.e.*, s. 114-115.

⁸⁰ ‘Âişe ‘Abdurrahmân, ‘*Al-’Cisr*, el-Heyetu’l-Mısıryyetu’l-‘Âmme li’l-Kitâb, 1986, s. 23.

⁸¹ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 24.

⁸² ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 24.

⁸³ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 27. ; el-Mutî‘, *a.g.e.*, s. 115.

konusunda onu ikna etmeye uğraşırken selamlıktan dedem dışarı çıktı ve akşam vakti girmişken koridorda durmamızı hoş karşılamadı.”⁸⁴

eş-Şeyh Mursî'nin nezaretindeki köy mektebine haftanın altı günü günde altı saat devam eden ‘Âişe Abdurrahmân, ilk zamanlar oyundan mahrum edilmesine ve babasının bütün vakti eğitim mecburiyeti ile onu zorlayan kayıtlardan sıkılmasına rağmen zamanla buna alışır. Kur’ân-ı Kerîm’i iyi okuması, tasavvufa dair şiirleri ezberlemesi, Arapça ve İslâmî ilimler eğitimine istekli olması akabinde babasının arkadaşlarının iltifatına mazhar olması onun bütün gücüyle ilme yönelmesine neden olur. Akranlarına nazaran aldığı eğitim, kendisini onlara karşı imtiyazlı bir konuma getirmesi sebebiyle İslâmî ilimlere olan hevesinin daha da artmasına yol açar.⁸⁵

Dört ay süren yaz tatilinin bitmesinden sonra Dimyat’a dönüp, nehrin kıyısında oyun oynamayı hayal eder. Ancak babası ona, Cami‘u’l-Bahr*’daki ofisinde Arapça ve İslâmî ilimlerinin temel esaslarını öğretmeye karar verir. Bu süreç köye yaptığı geziden sonraki yaz tatillerini takip eden dönemlerde de tekrar eder. Öyle ki, sonbahar ve kış mevsimlerinde Dimyat enstitüsünün eğitim dönemleri esnasında öğrendiği derslere ilaveten Kur’ân-ı Kerîm’i de ezberler.⁸⁶

1.2. Resmi Eğitim Hayatı

Resmi (Örgün) eğitim, ‘Âişe Abdurrahmân’ın dönemindeki Mısır kızları için hiç de kolay değildir. O, birçok zorluğa cesaretle atılması sebebiyle birçok sorun ve engellerle karşılaşır. Eğitimin bu şekline karşı çıkan ve kızların örgün eğitim veren okullara kaydolmasına izin vermeyen, muhafazakâr ev kızları ile ilgili olarak evde eğitim almaları konusunda ısrarcı olan babasının isteğine karşı çıkararak çok arzuladığı

---

⁸⁴ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 13. ; ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 25-26.

⁸⁵ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 14. ; ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 29.

* Dimyat’ta bulunan meşhur câmi

⁸⁶ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 28-29.

örgün (resmi) eğitim ile ilgili hedefini gerçekleştirmek için ümitsizlik ve umut arasında uzun bir mücadeleye katlanır.⁸⁷

Babasının resmi (örgün) eğitime karşı olmasının nedeni, kendisi gibi o zamanki bazı el-Ezher âlimlerinin mevcut eğitim sisteminin Arap Dili kültürünü silmek onun yerine İngiliz sömürü kültürünü koymak için sömürgecilik hedefleriyle bağlantılı olduğuna dair kanaattedir.⁸⁸

Onların bu tutumu, modern ilme karşı olmalarından ve dini bir temelden kaynaklanmıyordu. Çünkü din, ilme nerede olursa olsun onu talep etmeye davet ediyordu. Bu tutum ancak milli bir gerekçeden başlamıştı.⁸⁹

Babasının bunu fark etmesi neticesinde devlet okullarında eğitim vermeyi bıraktıktan sonra Dimyat'taki Cami'ü'l-Bahr'da Dini Enstitü'nün başkanı olur ve burada geleneksel usulde Arapça ve İslami dersler vermeye başlar.⁹⁰

Böylesi bir atmosferin hâkim olduğu dönemde, yedi yaşındayken köyden eve döndüğünde sahildeki oyun alanında gün ortasında hiçbir arkadaşını göremez. Nedenini merak ederek mahalledeki komşulara sorunca arkadaşlarının Medresetü'l-Lûzî el-Emîriyye lil-Benât adlı okulda düzenli eğitime başladıklarını öğrenir. Mahalle arkadaşları, gönüllü olarak okula kaydolduklarını söyleyip şık okul elbiselerini, resimli kitaplarını, çeşitli defterlerini, kendilerine dağıtılan okul gereçlerini ona gösterirler.⁹¹

Bu duruma o kadar üzülür ki, babası eve geldiğinde halindeki değişikliği fark edip sorar. O ise, komşu mahallenin çocukları ile beraber okula gitme konusunda kendisini teşvik edeceği düşüncesiyle onunla samimi konuşmaya cesaret eder. Ancak ona kararlı bir şekilde şöyle söyler: “Âlimlerin ve şeyhlerin kızları yozlaşmış ve zararlı okullara gitmez. Onlar sadece evde eğitim görürler”.⁹²

---

⁸⁷ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 15.

⁸⁸ *Ayn eser*, s. 10.

⁸⁹ *Ayn eser*, s. 11.

⁹⁰ *Ayn eser*, s. 10.

⁹¹ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 33. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 15.

⁹² ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 33.

Günleri arkadaşlarının okula gidiş gelişlerini gözlemekle geçer. Zamanla kederi artıp beti benzi atınca annesi onun gittikçe kötüleşen haline bir çözüm bulmak, görüş ve tavsiye almak için babası Şeyh Muhammed ed-Demehûcî'ye gider.⁹³

Dedesi, durumu çözüme kavuşturmak için damadına müdahale eder. Babası üç şartla bunu kabul eder. Neredeyse eğitim yılı bitmek üzereyken okula kaydolur. Sınıfa girer girmez sınava tabi tutulur. Birinci sınıftan ikinci sınıfa geçiş sınavını çok kısa bir zamanda bitirir. Öyle ki, sınıf öğretmeni cevap kâğıdını görür görmez hayretini gizleyemez ve şöyle söyler: “Hayret doğrusu! Bu, herhangi bir öğrenciden beklenmeyen bir cevap...”⁹⁴

‘Âişe Abdurrahmân sınavdaki başarısının sırrını evindeki ilmi ortama ve Kur’an’ın bereketine verir. Bununla birlikte bu başarı, babasının hoşnutluğunu isteyerek ve okula gitmekten mahrum etmeyip güven duymasını arzularak kendisini evdeki İslami derslere daha fazla ilgi göstermesine ve çabasının iki kat artmasına yardımcı olur. Bundan sonra âlim ve şeyhlerin meclislerinden geri kalmaz. Önceleri istemeyerek babasının zorlamasıyla gittiği Cami‘u’l-Bahr’daki babasının ders halkası onun en seçkin mekânı haline gelir.⁹⁵

‘Âişe Abdurrahmân’ın babası, on yaşına girdiğinde kızının evde kalmasını ister. Fakat o, eğitimine devam etme ile ilgili babasını ikna etmesi için dedesinden tekrar yardım ister. Özellikle bunu, yeni okulun ilkokul aşamasındaki eğitimini başarılı bir şekilde tamamladığı eski okuldan daha üst bir kademesi olduğu için ister.⁹⁶

Dedesi Şeyh Muhammed ed-Demehûcî, ‘Âişe Abdurrahmân’ın babası ile eğitimi konusunda girdiği tartışmadan sonuç alamaz ve babasının âlim arkadaşlarından olan enstitü hocalarının bu konuda aracı olmalarını istemek üzere Cami‘u’l-Bahr’a

⁹³ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 35. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 15.

⁹⁴ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 35-36. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 18.

⁹⁵ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 39-40. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 18.

⁹⁶ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 41. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 19.

gitmek için evden öfkeli bir şekilde çıkar. Ancak yoldan geçen at arabasını fark edemez ve hayvan onu taş zemine fırlatır.

Eve muayeneye gelen doktor, uyluk kemiğinin kırıldığını söyler. Yaz ayları dayılarının ortopedi doktoru ve meşhur kırıkçıları aramasıyla geçer. Ne yazık ki, sonunda yatağa düşer ve ömrünün geri kalan yıllarını sakat bir yatalak olarak geçirir.⁹⁷

Suçluluk psikoloji onu ciddi şekilde yıpratır. Babası, yatağa mahkûm olan kayın pederine hizmet etmesi için ona izin verir. Eğitim dönemi başlayıncaya kadar dedesinin yanında kalır.⁹⁸

Dedesinin okula gitmesi hususunda ısrar etmesi ve babasının da dedesinin yatalak haline acıması sebebiyle gönülsüz bir şekilde okula kayıt yaptırmasına rıza gösterir.⁹⁹

Dedesi Şeyh Muhammed ed-Demehûcî'nin yanında kaldığı zaman zarfında dolaylı olarak basın ile ilgilenir. Dedesinin tek hobisi basın haberlerini takip etmesidir. El-Ehram ve Mukattam gazetelerini almak onun günlük vazifelerindedir. Nil nehrinin tortularının birikmesiyle yelkenli gemilerin batma olayları hakkında durum ve tespitlerini kendisine yazdırıp idarecilere ve günlük gazetelere göndermek için hafta sonları yanında kalır. Dedesinin kendisine yazdırdığı makaleleri gazetelerde okumak kendisini mutlu etmesi sebebiyle bu yazıların üslubunun daha güzel olması için çaba sarf ederek kendisini geliştirir.¹⁰⁰

Üç yıl süren el-Mederesetü'r-Râkiye* eğitimini tamamladıktan sonra kendisini başka sorunların kucağında bulur. Bir taraftan, ailenin diğer bayan fertleri ile evde kalmasını zorunlu kılan tesettür dönemi olan on üç yaşına ulaşırken diğer taraftan eğitime devam etmek istediği için Dimyat'ta kızların el-Mederesetü'r-Râkiye'den

⁹⁷ 'Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 41-42. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 19.

⁹⁸ 'Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 42. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 19.

⁹⁹ 'Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 42-43. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 19.

¹⁰⁰ 'Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 43. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 19.

* O dönem Mısır'da laik (seküler) eğitimin yanında dini eğitimin ikinci aşaması ve birinci aşama gibi üç yıllık olan el-Mederesetü'r-Râkiye'yi bitirenler birinci aşamada öğretmen olarak görev yapmaktadırlar. (B.Ç)

sonra eğitim kurumunun olmaması... Sadece kızlar için ilkokulda öğretmenlik yapmalarına imkân tanıyan dört aylık yetersiz hızlandırılmış yaz kursu vardır. Fakat ‘Âişe Abdurrahmân bu yaz kursunu beğenmez ve Dimyat’a en yakın il olan el-Mansûr’daki bayan öğretmen okulunun kabul imtihanına girmek ister.¹⁰¹

Annesi, kızının heyecanına yüreği dayanmaz ve kocasını karşısına alma pahasına riskli bir yola girer. Çok ilginç bir tevafuktur ki, babasının on günlük şehir dışı ziyareti onun için bulunmaz bir fırsat olur. Annesi onu evden gizlice kaçıtır. Daha sonra ise Dimyatlı kız arkadaşlarıyla beraber dört günlük imtihandan sonra dönmek üzere öğretmen okulunun yatılı bölümüne kızını bırakır.¹⁰²

‘Âişe Abdurrahmân sınavı başarılı bir şekilde verip Dimyat’a giden ilk trenle evine döner. Cüret ettiği işin duyulmuş olması korkusunu içinde bir süre taşır ve babasının durumu öğrenmesi karşısında onunla yüzleşmede kendisine cesaret desteği sağlamak için dedesine gider. Fakat bu krizi selametle atlatır ve sınav sonucunu beklemeye başlar.¹⁰³

Eğitim sezonu gelip çatar. Kendisiyle sınava giren arkadaşlarının kabul yazısı ve beraberinde yatılı bölümde kalmaları esnasında gerekli olan eşyaları getirmelerini bildiren resmi yazı ulaştığı halde kendisine aynı yazı gelmeyince şok olur.

Dedesi, durum hakkında bilgi için okula taahhütlü posta göndermelerini tavsiye eder. Ancak ‘Âişe Abdurrahmân’ın babası gelen cevaptan haberi olunca velisi sıfatıyla okula gidip kızının okula kayıt olurken sunduğu bütün evrakları geri çeker.¹⁰⁴

Bu hadiseden sonra ‘Âişe Abdurrahmân yemeden içmeden kesilir. Akrabaları ve babasının arkadaşları babasına karşı birlik olurlar.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 44. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 19.

¹⁰² ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 44-45. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁰³ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 45-46.

¹⁰⁴ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 46. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁰⁵ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 46. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 20.

* Kâhire’de bir belde.

Kızının durumuna çok üzülen annesi, babasının ricasını kıramayacağı sûfi hocası Mansûr Ebî Heykel eş-Şarkâvî'ye yardımcı olması için ricada bulunur. Sûfi şeyhinin ricasını kıramayan baba yine gönülsüz olarak okula gitmesine onay verir. Bu haber 'Âişe Abdurrahmân'ı yeniden hayata döndürür. Alelacele yatılı okulun talep ettiği şeyleri hazırlayıp ilk trenle yola çıkarlar. Ancak el-Mensûra Kız Öğretmenler Okulu'ndaki sayının tamamlanmış olduğu bilgisiyle şok geçirir. Şokun etkisi üzerindeyken okul müdiresi kendilerine Helvân*'da yeni bir okulun açıldığını eğitimin henüz orada başlamadığını bildirir.¹⁰⁶

Bu haber üzerine annesi kolundaki altın bileziği satıp parasıyla Dimyat'a dönmeksizin Kâhire'ye giden trene iki bilet alır. Helvân'da annesinin dayısının evine uğrarlar. Annesinin dayısı ile okula gidince yeni bir sorunla karşılaşır. Okulun sadece birinci sınıfı olduğu için ikinci sınıfa kayıt imkânının kendileri için mümkün olmadığını öğrenirler. Okul müdiresi, 'Âişe Abdurrahmân'ın yüzünde beliren hayal kırıklığı emarelerini fark etmeden el-Mansûra'dan getirdikleri mektubu okumakla meşgul olur. Müdire onlara güler yüzle yaklaşır. Okul müdiresi, kabul imtihanında başarılı olduğu ikinci seneye giriş hakkından vazgeçmesi halinde okula kabulüne onay vereceğini ifade eder. Annesinin dayısı hakkında vazgeçme kararını imzalayınca şokun etkisinden yeniden kurtulur.¹⁰⁷

Okulun müdiresi, iki hafta sonra açılacak olan okulda kalmasına izin verir. Annesi onu bu iyi kalpli müdirenin misafirperverliğine emanet ederek huzurlu bir şekilde veda edip Dimyat'a döner. Okulun açılmasından iki gün önce, gurbetçi öğrenciler çeşitli bölgelerden gelmeye başlar. Böylece tek başına geçirdiği yalnızlık döneminden de kurtulmuş olur. Birinci senenin öğrencileriyle beraber olmaktan en ufak bir sıkıntı hissetmediği gibi ikinci sınıfa kabul hakkından vazgeçme konusunda da pişmanlık duymaz. Bu yeni ortama uyum sağlayıp okulda seçkin bir yer edinmek

¹⁰⁶ 'Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 47-48. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁰⁷ 'Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 48-49. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 21.

için çok çalışır. Ancak günün birinde okul müdiresi, onu ofisine çağırttığında kendisini tekrar hüzne boğan haberle sarsılır.

Eğitim bakanlığı, ikinci sınıfta okumaya hak kazanan bir öğrencinin birinci sınıftan başlamasını yönetmeliğe aykırı bularak bu kaydın iptaline karar verir.¹⁰⁸

Aldığı haber sebebiyle kısa süreli baş dönmesi yaşar. Müdire Hanım, teselli etmek için ona şunu söyler: *“Eğitim bakanlığı seninle alakalı kararını gözden geçirene kadar burada benim misafirim olarak kalabilirsin. Belki kararından vazgeçer ya da boş yer olduğunu bildiğim Tantâ Öğretmenler Okulu’nda ikinci sene için sana bir yer düşünürler.”*¹⁰⁹

Tantâ Öğretmenler Okulundan olumlu cevap gelince amcası gelip onu okuldan alır ve kayıt olması için okula götürür. Kayıt yaptırdıktan sonra derslerine var gücüyle çalışıp üçüncü sınıfa geçmeyi başarır. Ancak Dimyat’a döndüğünde annesinin mektuplarda kendisinden gizlediği gerçeği öğrenince hayatı altüst olur. Eğitimi için babasıyla çatışan hatta bu uğurda sakatlanıp ömrünün geri kalanını yatağa bağlı olarak geçiren en büyük desteği olan dedesi Şeyh Muhammed ed-Demehûcî vefat etmiştir.¹¹⁰

Meydan gelen trajediye ilaveten babası tekrar evde kalması konusunda ısrar eder. Bunun yanında annesi bedel ödeme konusunda dedesinden geri kalmayacak kadar kızına düşkündür. Ancak dedesinin başına gelenlere annesinin maruz kalma ihtimalini düşünmek onu çok korkutur. Bu düşünceler içinde okulu bırakmak zorunda kalır. Bir süre sonra ise okuldaki kaydının silindiğini öğrenir.¹¹¹

Ancak vazgeçmeyip önündeki tek çıkış yolunun son sınıf öğrencileri için belirlenen ders kitaplarını ödünç almak olduğunu öğrenir. Bu yüzden kitapları almak için bir gün evden gizlice kaçar. Bu sınava sıkı bir şekilde hazırlanır. Babasının şehir dışında olmasını fırsat bilerek öğretmenlik yeterlilik belgesi almak için Tantâ okul

¹⁰⁸ ‘Abdurrahmân, a.g.e., s. 50-51-52.

¹⁰⁹ ‘Abdurrahmân, a.g.e., s. 52. ; Ali Gabârî, a.g.e., s. 22.

¹¹⁰ ‘Abdurrahmân, a.g.e., s. 53-56. ; Ali Gabârî, a.g.e., s. 22.

¹¹¹ ‘Abdurrahmân, a.g.e., s. 56-57. ; Ali Gabârî, a.g.e., s. 22.

komisyonun huzuruna çıkar. O, evden imtihana giren tek kişi olması bakımından Mısır’da başarılı olan kızlar içinde ilktir.¹¹²

Yeterlilik belgesi sözlü imtihanın yapıldığı yere gider. Resmi (kayıtlı) öğrencilerden sonra çağrılmak için sırasını beklemeye başlar. Onun başarısı ve kabiliyeti sözlü sınavda bariz bir şekilde açığa çıkar. Kendisi için dönüm noktası olması sebebiyle komisyondaki hocalarla arasında şu muhavere geçer:

“Hocalar, öğrencilerin Kur’ân-ı Kerîm tilaveti ve şiir okumalarındaki tökezlemelerinden sıkılmışlardı. Benim sıram geldiğinde Nisâ ve Nûr surelerinden benim için seçtiklerini çok iyi bir şekilde okudum. Bana şiir metinlerinden hangisini ezberlediğim sorulunca; cevabım, “Hangi asırdan?” oldu.¹¹³

Soruma şaşırın öğretmenler, cahiliye döneminden bir metin okumamı istediler. Onlara Tarafa bin el-Abd’in muallakasından ve kardeşi el-Kelib hakkında Mahal bin Rabia et-Teglebi’nin mersiyesinden birkaç beyit okudum.

- Bize, Sadru’l-İslâm döneminden şiir okur musun? diye sordular.

Ümeye Kâb bin Züheyr’in Banet Suâd kasidesini söylemeye başladım.

Sonra onlar bir asırdan diğer asra geçmeyi sürdürdüler. Öyle ki, modern asra ulaşınca kadar okuyunca hafızam konusunda hayret içinde kaldılar. Daha sonra onlara; “Kendi şiirimi mi okuyayım yoksa başkasının şiirini mi?” diye sorunca: “ Sen şair misin ki bize kasidelerinden birini okuyacaksın” diye söylerken hocaların yüzlerindeki şaşkınlık ifadesi hâlâ dün gibi aklımdadır.

Onlara, “Dimyat’a Özlem” konulu kasidemini baş kısmını okudum...

Sonra başka bir kasidemi...

Öğretmenlerin beni imtihan edecekleri bir şeyi kalmadı. Bu yüzden öğretmenlik yeterlilik belgesini aldıktan sonra eğitim konusundaki görüşüm hakkında soru sordular.

Beni imtihan yapan hocaların sorusuna şöyle cevap verdim:

¹¹² ‘Abdurrahmân, a.g.e., s. 58. ; Ali Gabârî, a.g.e., s. 22.

¹¹³ ‘Abdurrahmân, a.g.e., s. 59.

- Amacım, ek bölümdeki kararlaştırılan dersleri vermek daha sonra ise final imtihanlarını vermek için evden sınavlara girmek...

Ancak cevabımı yadırgadılar ve üniversite yoluna doğru hedefimi değiştirmemi tavsiye ettiler.”¹¹⁴

O güne kadar üniversite hakkında sapıklığa ve sapkınlığa varan olumsuz ifadeler duymuştur. El-Ezher metodunda aldığı ilimlerin dışında başka ilimlerin olduğunu bilmez. Evlerinde Arapça ve İslami ilimlerden başka kitapları da yoktur. Ayrıca üniversiteye gitme düşüncesini hayalinden bile geçirmeyen ‘Âişe Abdurrahmân, üniversiteye giden yolun İngilizce ve Fransızcadan birini bilmekten geçtiğini de öğrenir.¹¹⁵

Öğretmenlik diplomasını elde etmeyi öncelikli hedef olarak belirlemesinin nedeni, görevlendirilmesi için kendisine fırsat sunması ve bu sayede de babasının baskısını sürekli hissettiği kasvetli ev ortamından uzaklaşacak olmasıdır. Öğretmen olarak çalışmasına babası karşı çıkmasına rağmen onun aile dostları, kendisi gibi olanlara faydalı olacak tek vesile olması konusunda babasını ikna ederler.¹¹⁶

Öğrencisi olduğu Medresetu’l-Lûzî el-Emîriyye lil-Benât’a öğretmen olarak göreve başlayacak olması onu çok mutlu eder. Ancak evden okula gideceği ve evdeki baskı sebebiyle burada çalışmaktan vazgeçip yatılı bölümü olan el-Mansûra Öğretmen Okulunun kız öğrenciler bölümünde çalışmayı tercih eder. Bununla birlikte ek bölümün ders programını iki yıl sonra gireceği icazet imtihanına hazırlanarak tahsil etme imkânını da elde edebilecektir.¹¹⁷

El-Mansûra’da bir yıldan fazla süreyi çalışarak geçirir. Onun her anını gündüz ders vererek gece ise ders alarak doldurur. Her ne zaman bu şekilde çift çalışma onu yorsa da, kendisini yeni bir kitabı incelemeye verir. Es-Sûrâ kütüphanesinden kiralama

¹¹⁴ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 60-61. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 24.

¹¹⁵ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 61. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 24.

¹¹⁶ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 62. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 24.

¹¹⁷ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 62. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 24.

sistemiyle aralarında; el-Menfelûtî'nin telif ve tercüme edilmiş bütün eserlerini, Corcî Zeydan'ın İslam Tarihi romanlarını, Eflatun'un Cumhuriyetini, Hana Habbaz'ın hayat hikâyesini, Tahâ Hüseyin'in günlüklerini, el-Bustânî'nin İlyada destanı tercümesini, bin bir gece masalları ve çevresindeki geleneklerde yasak türler kapsamına giren birçok kitabı okur.¹¹⁸

Ek bölüm icazet imtihanına girme talebini sunmak için Bûlâk'taki öğretmenler okuluna taahhütlü posta göndererek müracaat eder. Ne yazık ki, okul idaresi evden (uzaktan) ek bölüm sınavına girmeye yönetmeliğin izin vermediğini, sadece okulda kaydı olanlara bu hakkın tanındığını beyan ederek başvurusunu reddeder.¹¹⁹

Bu sorunun halli için amcası onu müfettiş Şeyh Mûsâ Kamer'e götürür. Ancak Mûsâ Kamer ondan ek bölüm sınavına girme ısrarından vaz geçmesini, onun yerine isteyen herkesin sınava evden girmesine izin verildiği ilkokul diploma imtihanına girmesini tavsiye eder. Bu, sivil (laik-seküler) okullardaki programların dini okullardaki programlardan (sistem olarak) farklı olması sebebiyle onun eğitim gördüğünden farklı bir ilkokuldur. İmtihan zamanı yakın olduğundan bunu detaylı bir şekilde düşünecek zamanı da olmaz.¹²⁰

‘Âişe Abdurrahmân, geleneksel eğitim fırsatları ile ilgili olarak artık sona ulaştığını anlar. Buna ulaşmak için büyük mücadele vermiştir. Ayrıca orada üniversite ve modern eğitime yönlendiren bütünüyle farklı başka bir eğitim sisteminin olduğunu fark eder. Üniversiteye yönlendiren devlet eğitim programı ise, hakkında o dönemde Mısırlıların ekseriyetinin hiçbir şey bilmediği cihazların ve laboratuvarların kullanımı, kimya ve fizik gibi modern ilimlerin eğitimini, İngiliz ve Fransız dilini iyi bilmeyi esas alıyordu.¹²¹

¹¹⁸ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 63. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 24.

¹¹⁹ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 63. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 24.

¹²⁰ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 64. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 25.

¹²¹ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 25.

Şeyh Mûsâ, El-Mansûra'daki kız okulundan El-Kâhire'deki ilkokullardan birine naklinin gerçekleşmesine aracılık eder. Şeyh Mûsâ Kamer'in ailesinin misafirliğinde kızı ile beraber kalmaya başlar. Böylece, öğretmenlik diploması sözlü imtihan kurul üyelerinden iki yıl önce Tantâ'da ilk kez duyduğu üniversite hedefine doğru yönelmiş olduğunu fark eder. ‘Âişe Abdurrahmân, mevcut durumu; “Benim için üniversiteye gitmek için başa dönmek, baştan başlayarak aşama aşama yürümekten başka yol görünmüyordu” şeklinde özetler.”¹²²

Üniversiteye girmek için önce ilköğretim akabinde ise lise engelini aşmak için hazırlanmaya başlar. İlköğretim diplomasını elde etmek için İngilizce öğrenir. El-Mansûra'da iki yıl yürüttüğü öğretmenlik mesleğine devam edebilirdi. Ancak o, es-Seyyide Zeyneb'de aynı zamanda ilkokulda öğretmen olarak devam edecekken öğrenci olmayı tercih eder.¹²³

Bir taraftan lisede okunması kararlaştırılan derslere çalışırken diğer taraftan Cize'deki Kulliyetu'l-Benât'da kâtime olarak çalışır. Kulliyetu'l-Benât'ın müdiresi, işin ilk günden itibaren onunla İngilizce ve Fransızca olarak konuşur. Bazı idari işleri İngilizce yazma konusunda onu yetiştirir. Köylü kıyafetini değiştirmesi ve dış görünüşüne bakımı için onu fakülte sekreterine emanet eder.¹²⁴

Karşısına çıkan engellere rağmen yılmayan ‘Âişe Abdurrahmân, 1934 yılında lise diplomasını (dışarıdan okuyarak) alarak üniversitede okumaya hak kazanır.¹²⁵

1.3. Bintu'ş-Şâtı'

‘Âişe Abdurrahmân'ın yazdığı şiir, makale ve hikâyelerini kendi ismiyle yazması o dönemin şartları bakımından kadın olması hasebiyle çok zordur. Özellikle babasının öfkesinden korkarak ve bu gibi davranışı sevimsiz kabul etmeleri sebebiyle

¹²² ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 65-66-67. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 25.

¹²³ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 26.

¹²⁴ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 27-28.

¹²⁵ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 81. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 29.

muhafazakâr ailesinin geleneklerine hürmeten müstear isim kullanmayı tercih eder. Bunun için; “sahile bağlı olması, doğduğu, çocukluğunun oyun alanı, yetişip büyüdüğü, düşüncelerinin parladığı, kendilerini kopmaz bağlarla bağlayan üzücü trajedinin yaşandığı yer olması...” sebebiyle *sahil kızı* anlamına gelen “ Bintu’ş-Şâtı’ ” ismini kullanır.¹²⁶

1.4. Çalışma ve Basın Hayatı

‘Âişe Abdurrahmân’ın basınla irtibatı “en-Nehdatu’n-Nisâiyye” adlı dergiye göndermiş olduğu şiir ve makaleleri ile olmuştur. İlk gönderdiği şiir ise, öğretmenlik yeterlik belgesi için sınav komisyonun huzurunda okuduğu “Dimyat Özlemi” konulu şiirdir. Kâtibe olarak çalıştığı Kulliyetu’l-Benât’daki maaşının yetersiz olduğunu fark eden derginin sahibi 1933 yılında onu derginin yönetimine getirir.¹²⁷

Derginin kaynaklarını, kontrolünü, basım ve dağıtımına varıncaya kadar derginin sahibinin yerine onun yazdığı baş makeden başlayarak “en-Nehdatu’n-Nisâiyye” dergisindeki birçok işi üstlenmekle beraber dergi sahibinin ona güven duyması ve üslubu sebebiyle onu cesaretlendirip hikâyelerini “Hilâl” adlı gazeteye göndermesi onu çok mutlu etmiştir. Bunun yanında “el-Belâğ” ve “Kevkebu’ş-Şark” adlı gazetelere de hikâyelerini gönderir.¹²⁸

1935 yılında gönderdiği “Mısırlı Çiftçi” ve “Çiftçi Sorunu” adlı makaleleri ile Mısır’ın ünlü el-Ehrâm gazetesine dâhil olur. 3 Aralık 1998 Perşembe günü vefat etmeden birkaç gün öncesine kadar da el-Ehrâm’da yazmaya devam etmiştir.¹²⁹

1.5. Üniversite ve Akademik Eğitimi

¹²⁶ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 80. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 29. ; Mehmet Akif Koç, ‘*Âişe Abdurrahman ve Kur’an Tefsirindeki Yeri*, Şule Yay., İstanbul, 1998, s. 40.

¹²⁷ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 78. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 29. ; Koç, *a.g.e.*, s. 40.

¹²⁸ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 29.

¹²⁹ ‘Abdurrahmân, *a.g.e.*, s. 83-84. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 31. ; El-Mutî‘, *a.g.e.*, s. 113.

‘Âiše Abdurrahmân dini eğitimi modern ilmin gelişmesinden ayırmanın, modern sivil (seküler-laik) eğitim görenleri Arap İslâmî kimliklerinden izole etmek için bir komplo olduğunu, üstelik parası olmayanların modern eğitimden mahrum kalırken mali yönden imkânı olanlara fırsat sunduğunu düşünür.¹³⁰

Bununla birlikte o, modern üniversite ilimlerinin muhafazakâr ilmî bir çevrede yetişme ve çocukluk dönemlerinde aldığı Arap dili ve İslâmî dersler sayesinde köklü inancını sarsmadığını ifade eder.¹³¹

1934 yılında lise diplomasını elde etmesine rağmen o sene üniversiteye giremez. Babasının öfkesinden korktuğu ve eğitim durumunu babasından gizleyerek üniversiteye katılmak istediği için o yıl kayıt yaptıramaz.

1935 yılı içinde, her aşamada sert bir mücadele ile karşılaşır. Neredeyse üniversite eğitiminden vaz geçmeye karar verir. Babası çalışma ve eğitim tarzından memnun olmamakla beraber onu evlendirmeyi düşünür. Daha önceki zorlukları aşmayı başardığı gibi bunun da üstesinden gelip üniversiteye kayıt yaptırarak kızlar arasında ilklerden olan ‘Âiše Abdurrahmân, Kâhire Üniversitesi¹³² Edebiyat Fakültesi Arap Dili Bölümünden 1939 yılında mezun olur.¹³³

Lisans diplomasını alır almaz aynı yıl asistan olarak göreve başlayan ‘Âiše Abdurrahmân, Doktor Tâhâ Hüseyin’in danışmanlığında 1941 yılında yüksek lisans derecesini elde etmiştir. Doktora tezi için seçtiği konu ise Ebû'l-‘Alâ el-Maarri'nin “Risalet’ul-Gufrân” adlı eseridir. İlginçtir ki, Tâhâ Hüseyin’in “Târîhu Ebû'l-‘Alâ el-Maarri”¹³⁴ adlı doktora teziyle çalışma yaptığı kişi de Ebû'l-‘Alâ el-Maarri'dir. Bu doktora teziyle araştırmadaki ilmi yeterliliğini fark eden danışmanı, tez jüri üyeleri ve

---

¹³⁰ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 25.

¹³¹ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 32.

¹³² Bazı kaynaklarda lisans eğitimini Birinci Kral Fuad Üniversitesi'nde tamamladığı geçmektedir ki, resmi olarak 1908 yılında Mısır Üniversitesi adıyla kurulan, 1940 yılında Birinci Kral Fuad Üniversitesi, 1952 yılında ise Kahire Üniversitesi olarak ismi değiştirilen bu üniversitede kızlara da eğitim hakkı tanınmıştır. (Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, s. 137.)

¹³³ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 37. ; Koç, *a.g.e.*, s. 41. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 360.

¹³⁴ Fazlhoğlu, “Taha Hüseyin”, *DİA*, c. 39, s. 377.

akademik çevreler tarafından takdir toplamış nihayetinde hazırladığı tez kendisine edebi metin tahkiki konusunda 1950 yılında Dil Akademi ödülünü kazandırmıştır.¹³⁵

Ayrıca annesinin doktora derecesini almasında ona destek çıkması sebebiyle bu çalışmasını annesine atfetmesine rağmen tez münakaşasından önce annesi vefat etmiştir.¹³⁶

1.6. Hocası ve Eşi Şeyh Emîn el-Hûlî*

Kendisi için hayatının dönüm noktalarından biri olarak gördüğü ve gururla bahsettiği aynı fakültede öğretim üyesi olan hocası Emîn el-Hûlî ile 1936 yılında üniversitede öğrenciyken karşılaşır. ‘Âişe Abdurrahmân’ın dersine giren Emîn el-Hûlî’nin Kur’ân ilimleri ve belagat konularındaki kapasitesini anlamak için babasının kütüphanesini incelemeye başlar.¹³⁷

‘Âişe Abdurrahmân düşünce metodunu ondan aldığını dile getirmekle beraber; Kur’ân hakkında gafil olduğunu, mucizevî beyanındaki kelimelerin sırrını ve geleneksel olarak aldığı İslam mirasının hazinelerini kendisine gösteren kişinin Emîn el-Hûlî olduğunu ifade eder.

Güçlü kişiliği, parlak fikirleriyle yenilik taraftarı olması, öğrencilerin benliklerinde bıraktığı liderlik etkisi, ilimler ve modern metotlar çerçevesinde Arap ve

¹³⁵ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 37. ; El-Mutî, *a.g.e.*, s. 116. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 360.

¹³⁶ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 55.

* Emîn b. İbrâhîm b. Abdilbâkî el-Hûlî, 1895 yılında Mısır’da Menûfiye’nin Eşmûn kasabasına bağlı Şûşây köyünde doğdu. Tahsiline Kâhire’de dayısının yanında başladı. 1920’de Medresetu’l-Kazâi’ş-Şer‘î’den mezun olduğu aynı yıl bu okula öğretmen olarak tayin edilir. Üç yıl sonra Roma elçiliğine imam olarak gönderilir. Mısır’da dönünce (1927) el-Ezher Üniversitesi’ne, bir yıl sonrada Kâhire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ne hoca olarak tayin edilir. Burada profesörlüğe kadar yükselen Emîn el-Hûlî, Arapça ve Doğu Dilleri Bölüm başkanlığı ve Fakülte dekanlığı görevlerinde bulunur. Çeşitli kurum ve kuruluşlarda görev yapan el-Hûlî, 1955 yılında emekli olur. Yurtdışında birçok kongrelere katılır. Öğrencilerinin yayınladığı el-Edeb adlı derginin başyazarlığını vefatına kadar sürdürür. el-Hûlî, Roma ve Berlin’de görev yaptığı sürede İtalyanca ve Almanca öğrenir. İlimi çalışmalarında Batı’da öğrendiği modern araştırma metotlarından faydalanıp öğrencilerini de bu metotları kullanmaya teşvik eder. Arap dili ve edebiyatı ile tefsir metoduna dair yeni görüşler ileri süren Emîn el-Hûlî’nin Kur’an’da yer alan kıssalar hakkındaki görüşleri büyük tepki uyandırmıştır. Müstakil bir tefsir yazmamış, düşüncelerini “min hedyi’l-Kur’ân” başlıklı radyo programında anlatmıştır. 1966 yılında Kâhire’de vefat eder. (Hulûsi Kılıç, “Emîn b. İbrâhîm b. Abdilbâkî el-Hûlî”, *DİA*, c. 18, İstanbul, 1998, s. 339-340).

¹³⁷ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 30, 32. ; Koç, *a.g.e.*, s. 41.

Eski İslâmî mirası inceleyerek Arap dili ve İslâmî İlimlerde eğitimi yenileme metodundaki geniş ufku sebebiyle Emîn el-Hûlî'nin aradığı kişi olduğunu söyler.¹³⁸

Aynı üniversitede yüksek lisansını bitirdikten sonra doktora başlamadan önce Emîn el-Hûlî ile evlenir. Bu evlilikten “Emîne”, “Edîbe” ve “Ekmele” adlarında üç çocukları olur. Hocası ve hayat arkadaşı olan en büyük destekçisi Emîn el-Hûlî'yi 1966 yılında kaybeder. Hayran olduğu eşini şu mersiye ile uğurlar; “Bütün hayatıma mana ve değer katan kişi göçüp gitti.” Onun vefatından sonra kendini, insanın durumuna, Kur'ân'daki hayat ve ölüm konularını düşünmeye verir. Doğum yeri Dimyat'a geri döner. Gürültüden patırtıdan uzaklaşıp bir süreliğine inzivaya çekilir.¹³⁹

1.7. Mısır'da Kadın Sorunu

Yayın hayatına 1920'de başlayıp 1938'e kadar devam eden “en-Nehdatu'n-Nisâiyye” dergisinin kuruluş amacı, Mısırlı kadınların sorunlarıyla ilgilenmektir. Dergi, erkek ve kadının beden ve akıl bakımından eşit olduklarını, kadının erkekten daha yetersiz olduğu bahanesiyle herhangi bir işten engellenmesine dair bir nedenin olmadığını, kadınların kendileri için uygun olmaması bahanesiyle bazı işlerden alıkonulmamasını talep eder. Geçmiş tarihte birçok sahada başarılı kadınlardan örnekler sunarak kadının yetersizliği anlayışına karşı çıkar.

Dergi, istatistiklere göre bakanlığın erkek okullarına iki kat harcama yaptığı bir zamanda kız oranının erkeklerden daha fazla olduğunu tespit ettikten sonra, Eğitim Bakanlığından kızlar için okul inşaatına tahsis edilen payın artırılmasını talep eder.¹⁴⁰

‘Âişe Abdurrahmân, Mısırlı kadınların sorunlarını ele alma konusunda öncülük rolünü üstlenmesi, Mısır toplumunun; edebiyat, ilim, kültür ve fikir sahalarına

¹³⁸ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 30. ; El-Mutî‘, *a.g.e.*, s. 116-117.

¹³⁹ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 39-66.

¹⁴⁰ El-Mutî‘, *a.g.e.*, s. 117-118.

erkeklerin hâkim olması bakımından kadının sorunlarını ele alan, meseleye kadın zaviyesinden bakan biri olması sebebiyle örnek bir şahsiyettir.¹⁴¹

Şahsi hayatıyla, kendi neslinin kızlarının ve kadınlarının geri kalma, cehalet ve zulmün baskısı altında sıkıntı çektiği dönemde gelecek nesillerin yolunu aydınlatır.¹⁴²

“en-Nehdatu’n-Nisâiyye” dergisinde kadınların sorunlarını yazıp bu sorunları gündemde tutarak kadınların haklarını savunur. Peçeyi açma, örtü, eğitim ve çalışma konusunda kadının sorunları ile ilgili kamuoyu ile iletişim savaşlarına girer. Açık bir fikirle, sağlam bir inançla ve ifade kabiliyeti ile görüşünü açıklamaktan çekinmez.¹⁴³

Peygamber hanesinin - Peygamber Efendimiz’in (S.A.V) annesi, eşleri ve kızları - toplumdaki önemli rolünü açıklar. Hz. Peygamber hanesinin hanım efendilerini, aile ve toplum için güçlü bir temel kabul edilen salih, pak ve takva sahibi kadınlar için model olarak görür. Onlar hakkında beş kitap telif eder. Hayat hikâyelerini ansiklopedik çalışma olarak takdim ederken birçok kitap arasında birincil kaynaklara müracaat eder.¹⁴⁴

Bu beş kitap İslâm dünyasının dört bir yanında yaygın bir şöhrete ulaşır. Farsça, Urduca, Japoncaya ve Endonezya dilinde birkaç baskıyla tercüme edilir. Kadının imajını dini tarafına ilaveten insanî ve medenî bakımdan harika bir şekilde sunduğu için, gayr-i Müslim kadınlardan bazılarının Müslüman olmasına neden olur. Böylelikle İslâm’a büyük hizmet etmiş, batının Arap kadını ile ilgili hakkının yendiği, hürriyetini elde edemediği, toplumun aktivitelerine katılmadığı, eğitimsiz ve işsiz bir şekilde ev hapsinde yaşadığı şeklindeki bozuk imajını da düzeltir.¹⁴⁵

Döneminde Arap kadını hakkında birçok rapor hazırlar. “El-Mer’etu’l-Muslimetu Ems ve’l-Yevm” (Dünü ve Bugünüyle Müslüman Kadın) ve “Medhal îlâ Kadâyâ’l- Mer’etu’l-Muslimetu fi’l-Mucteme’ât” (İslâm Toplumlarında Müslüman

---

¹⁴¹ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 39.

¹⁴² *Aynı eser*, s. 39.

¹⁴³ *Aynı eser*, s. 42.

¹⁴⁴ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 42-43.

¹⁴⁵ *Aynı eser*, s. 43-44.

Kadın Sorununa Giriş) gibi çalışmalarla kadının hâlihazırdaki sorunlarını, onun geçmişle bağını ve geleceğe güvenle bakışını inceleyen genel görüşünü takdim eder.¹⁴⁶

Ayrıca kadının sosyal hayata katılımına engel olmayacak şekilde örtüsünü giymeye davet etmesinin yanında kadının eğitiminin zaruretine ve İslâmî hareketlerin İslâm'ın geleneklerine uymasının zaruretine inanır. Kadının kalkınmasına neden olan her saha için çaba sarf eder. Onun kadın sorununa karşı tavrı, yazdığı şeyler ve tavsiye ettikleri, İslâm'da kadın konusunda veya Kuran-ı Kerim'de kadın hakkında yazanların kadın konusuna katkı sunmasına sebep olmuştur.¹⁴⁷

‘Âişe Abdurrahmân, değerli imajı ile Müslüman Arap kadının ahlakının canlı bir ifadesi, ilim ve ahlak bakımından örnek alınan biri olmuştur. Dini eğitime muhalefet etmediği gibi eğitim konusunda kendi görüşünün babasının görüşüyle çatıştığına babasına kızıp isyan etmemiştir. Bilakis onun faziletini ilan ederek ona karşı vefalı olmuştur. Babası onu, toplumun sorunlarını savunmaya adanmış asrının kadınlarına öncü olması sebebiyle büyük kişiliğinin hareket noktası olan mümin ve ahlaklı olarak yetiştirmiştir.¹⁴⁸

Kadının, daha önce girmediği iş sahalarına atılmasının yeni olmadığını, bilakis yeni olanın bu asrın babalarımızın ve annelerimizin bilmediği bu sahaları yeni ortaya çıkarmasıdır. Arap dünyasında kadının dişiliğini, putperest cahiliyesinde tanrılaştırdığını, Sebe'de onu kraliçeye dönüştürdüğünü, Mısır ve Irak'ta ise yok ettiğini iddia eder.

Müziyeniyi veya bir heykeltıraşı şekillendirmek mümkün olmadığı gibi kadını da erkeği de şekillendirmenin mümkün olmadığını ifade eder. Sanatın Allah vergisi olduğu varsayımından hareketle, azami olarak yeni nesil edebiyatçı kızlar için yapılabilecek olan şeyin, yeteneklerini ortaya çıkaracak şartları hazırlamak ve çabalarını cesaretlendirerek onlara rehberlik etmek gerektiğini ileri sürer.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Aynı eser, s. 42.

¹⁴⁷ Aynı eser, s. 42-43.

¹⁴⁸ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 43.

¹⁴⁹ Campbell, *a.g.e.*, s. 361.

1.8. Mısır Köyü

Daha üniversitede ikinci sınıftayken yazdığı “er-Riyfu’l-Mısriyyu - Mısır Köyü” adlı ilk kitabında, çiftçinin ve köyün sorunlarını ele almıştır. El-Ehrâm gazetesindeki ilk makalelerindeki mevcut sorunlara dair görüşleriyle, köyün ahlakını savunma konusundaki samimiyetiyle ve durumlarının ıslahına teşvik etmesiyle aynı duyguları paylaşan insanların hayranlığını kazanır.¹⁵⁰

Mısır’ın asalet ve soyluluğunun Mısır köyü tarafından temsil edildiğine ve Mısır medeniyetinin, binlerce sene önce medeniyeti inşa eden Mısır çiftçisinin ve halkının armağanı olduğuna inanırdı. Mısırlı çiftçiyi savunup onun rolünden övgüyle bahseden ‘Âişe Abdurrahmân, çiftçinin maruz kaldığı zulme işaret edip durumlarının ıslahına ve sosyal, sağlık ve düşünce bakımından sorunlarının çözümüne davet eder.¹⁵¹

‘Âişe Abdurrahmân, köyün sorunları hakkında hayali bir portre çizmeyip, bilakis köyde insan hayatının canlı gerçeğini resmeder. Köy halkının sorunlarını duymaları için yetkililerin dikkatini güçlü bir şekilde çekmeye çalışır. Köydeki halkın; caddelerin ve evlerin pisliğine, içme suyu ve elektrik gibi hizmetlerin yetersizliğine, bundan daha da önemlisi eğitim ve sağlık hizmetlerinin eksikliğine ilaveten Mısır köyünü kuşatan fakirlik, kaygı, hastalık ve cehaleti yaşadktan sonra müreffeh bir hayat yaşamalarını ister.¹⁵²

Hayatının çoğunu şehirde geçirmesine rağmen köydeki köklerinden kopmadığı gibi onlara sırtını da dönmez. Onun mücadelesi, köyün sorunları ile yüzleşmeye, gelişimini destekleyerek, sorunlarını çözmeye çalışmakla geçmiştir.¹⁵³

‘Âişe Abdurrahmân özellikle köylü/kırsal kadının kültür ve eğitim bakımından seviyesini yükseltmeye davet eder. 1952 yılında Cemâl Abdu’n-Nâsır’ın yaptığı Mısır

---

¹⁵⁰ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 35-49.

¹⁵¹ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 49.

¹⁵² *Aynı eser*, s. 49.

¹⁵³ *Aynı eser*, s. 49-50.

ihtilalini; tarım reformuna, çiftçinin ve köyün sorunlarına önem vermeyi temel hedeflerinden biri kabul etmesi sebebiyle yerinde ve isabetli bulup destekler.¹⁵⁴

Mısır çiftçisine ithafen yazdığı “Mısır Köyü” adlı eserinde, çiftçinin sefaletinden ve karşı karşıya kaldığı zulümden bahsederken şöyle söyler; “*Köy halkına bakıp onun ıslahı hususunda çaba harcanması gerekmektedir. Öncelikle hükümet köyün durumunun bozulmasından ve çiftçilerin yaşadığı umutsuzluktan sorumludur. ... Özellikle köy sularının kirliliğinde, yaşadıkları yerlerin kötü olmasında, pisliğin, cehaletin ve hastalıkların yaygın olmasından sorumludur.*”¹⁵⁵

‘Âişe Abdurrahmân, çiftçinin hayır getirdiğini, hayırdan mahrum edilmesinin zulüm olduğunu ifade ederken köyün güzel doğasına rağmen Mısırlı çiftçinin mutsuz hayatıyla çelişki içinde yaşadığını şöyle tasvir eder: “*Bu canlı zarif, meyvelerle dolu ağaçlara ilaveten elemelerle, zorluklarla ve hastalıklarla dolu solgun sıska bedenler... Hayat ve gençliğin kuvvetli bir şekilde çarpıp durduğu bu tarlaların civarında zavallı çiftçimize engel teşkil eden durgun su birikintileri var. Havaya karışan çürük kokusu, neredeyse teneffüs ettiği havayı zehirleyip fesleğenlerin kokusunu dahi bastırıyor... Hasat mevsiminden memnun olan, bedenlerindeki canlılığı ve hayatın tazeliğini yadıkları dünya hayatının başlangıcı bahar mevsimini hisseden bu kuşlar, dokunaklı ötüşleriyle semayı doldurur. Onlar sesleri farklı nağmeleri aynı müzik korosu gibidirler. İnsan kuşların sesindeki sevgi ve şefkat sebebiyle neredeyse kendisini unuttur...*”¹⁵⁶

Köyün parlak güneşini ve temiz havasını methederken güneşin ve havanın girmedikleri çamurdan yapılmış evlerinde çiftçilerin bu iki nimetten mahrum kalmasını haksızlık olarak görür. Çiftçilerin, arazi sahipleri tarafından sömürülmesine karşı çıkan ‘Âişe Abdurrahmân, durumlarının düzeltilmesinin zaruri olduğunu yüksek sesle haykırır.

---

¹⁵⁴ Aynı eser, s. 43-50.

¹⁵⁵ Aynı eser, s. 50.

¹⁵⁶ Ali Gabârî, a.g.e., s. 50-51.

Köydeki nüfus artışından ve bunun fakirlikle irtibatından bahsedip bu sorunla yüzleşmek için Mısır'ın tabii zenginliklerinden faydalanmanın, birçok arazinin ıslahının ve tarım için uygun hale getirilmesinin, üretim artışı için modern usulün temel alınmasının ve ekonomik açıdan köy halkının durumunu iyileştirecek projeler yapılmasının zaruretini anlatır.¹⁵⁷

‘Âişe Abdurrahmân, “Göğe kadar yükselmeyen ve havayı hapsetmeyen binalar, güneş ışınlarının gün boyunca evlere ulaşmasına imkân sağlayan ve köyün merkezine ulaşan temiz ve geniş yollar, güneş ışığı ve hava ile dolan duvarları yüksek sağlıklı odalar, yüzlerinde sağlık, güç ve mutluluğun parıltısı ile etrafta gezen köylüler, neşe ve sevinçle sokakları dolduran ve temiz ve beyaz elbiseleriyle melek gibi çocuklar...” sözüyle tasvir ettiği örnek bir köye davet eder.¹⁵⁸

Çiftçilerin eğitimi ve yönlendirilmesinin önemine, geçim seviyesinin yükseltilmesi konusunda çalışma yapılmasına, çiftçilerin sağlığı ile ilgilenilmesinin, özellikle köydeki genç kızların eğitimiyle ilgilenilmesinin gerekliliğine işaret eder.

Mısır köyü ve çiftçisinin milli bir servet olduğunu beyan eden ‘Âişe Abdurrahmân, köyün sorunları ile ilgilenip çiftçinin sorunlarını çözmenin, ekonominin gelişmesi ve ülkenin refahına katkı sağlayacağını söyler.

Çiftçiye destek çıkararak Mısır çiftçisinin sorunlarına temas edip çözüm önerileri getirdiği “Mısır Köyü” adlı kitabını, 1952 Mısır ihtilalinden önce yazmıştır. Bu kitaba ilaveten “Çiftçinin Sorunu” adıyla başka bir kitap daha yazar. Bu kitabın önsözünde; “Çiftçiler için atılan bu yüksek çığığın, vicdanları uyandırması umulur ve asırların ve nesillerin çekip aldığı yasal haklar çiftçilere geri verilir.” ifadesi yer alır.

Bu kitabında çiftçi ile ilgili tarımsal siyaset için teklifte bulunur. Çiftçinin sorununu ise şu sözlerle özetler: “Çiftçinin sorunu, tarım ülkesi Mısır’daki milyonlarca tarım işçisinin sorunudur. Onlar sadece yaşamayı ve hastalığın, ahlaksızlığın ve fakirliğin ağır yükleri altında çökmüş olarak hayatın sınırında

---

¹⁵⁷ Aynı eser, s. 51.

¹⁵⁸ Aynı eser, s. 51.

yaşadıkları karanlık ve bedbaht yaşamdan kendilerini daha iyi bir duruma yükseltecek makul bir hayat için gerekli olan hakları vermemizi ister.” O tarım politikasının, çiftçinin hayatını ve Mısır köyünü kalkındırmak için sağlıklı evlerin, hastanelerin, okulların inşası ve sulama ile arazileri tarıma elverişli hale getirme projelerini hazırlamakla ilgilenmesinin gerekli olduğunu düşünür.¹⁵⁹

‘Âişe Abdurrahmân, çiftçilerin basit işlerde çalışmak için köyden şehre göç gibi önemli bir sorunu tartışmaya açar. Tartışmaya sebep olan konu ise, köylünün tarım arazilerini terk etmek zorunda kalarak Mısır ekonomisini tehdit eden tehlikeli bir soruna neden olmasıdır. Bu sorunun çözümüne dair ise şunları söyler: “Şüphesiz, çiftçinin yaşam standardını yükseltip, özellikle ödediği yüksek vergileri omuzundan kaldırırsak ve çiftçilerin haklarını, değerini, arazi sahibi ile kiracı arasındaki ilişkiyi düzenleyerek, küçük çiftçileri koruyup ve onlara teşvik sağladığımızda bu sorun çözülecektir.”¹⁶⁰

Köyün birçok sorunlarını el-Ehram gazetesinde yayınlayıp bu sorunların çözümü için çalışmış, köyleri ziyaret edip gerçek durumlarına vakıf olmuştur. Köylerin kalkınması için mücadele etmiş, hükümetin bütün müesseselerini ıslahı için çalışmaya davet etmiştir.¹⁶¹

1.9. Dil ve Edebiyat

Arap dili eğitimi ve onun belîğ sırlarına dair özellikle Kur’an-ı Kerim’in üslubu konusunda çalışmalar yapmıştır. O “min Esrâri’l-Arabiyye fi’l-Beyâni’l-Kurânî” adlı eserinde, Kur’an beyanını ve i’câzını Kur’an-ı Kerim’in üslubunun, Arap Dili üslubunun güzelliğinin yüksek bir örneği kabul edilen Arapçanın fesahati ile ayrıcalık kazandığını belirtmiştir.

---

¹⁵⁹ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 53.

¹⁶⁰ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 53.

¹⁶¹ *Aynı eser*, s. 54.

Bu kitabında, Arap dilinin sırlarını anlamada Kur'ân-ı Kerîm'in beyanını incelemenin etkisini, Mushaf'taki bütün Kur'ân-ı Kerîm'in lafız ve harflerini incelemeyi hassas programlı bir metot - Emin el-Hûlî'den etkilenererek kullandığı metot - takip ederek, ayet ve suredeki özel seyri ile Kur'ân-ı Kerîm'in bütünündeki genel seyri açıklamıştır. Doktor Mustafa eş-Şek'a bu kitabın önsözünde; *“Doktor ‘Âişe, Kur'ân-ı Kerîm'in mukaddes gölgesinin gölgelediği sahada yaşayan ender Müslüman Arap âlimlerden biridir...”* diyerek ondan övgüyle bahsetmiştir.¹⁶²

‘Dilimiz ve Hayat’ adlı kitabına gelince; Arap dilini, hayatî sorunları ilgilendirdiği ölçüde eski ve yeni ile irtibatlandırmış ve bu konuda şöyle söylemiştir: *“Arap dili; konuşma ve düşünme aracımız, milletimizin lisani, kültür ve insanlığımızı ifade şekli olarak kaldığı sürece güncelliğini korumaya devam ettirecektir. Dil, atalarımızın mirasıyla ve milletimizin tarihiyle bizi buluşturur. Onunla anlaşır ve onunla zaman ve mekân sınırlarını aşarak buluşuruz.”*¹⁶³

Bununla birlikte Kur'ân-ı Kerîm'in dili olan Arapçanın, İslâm'ın adaleti ve davet ettiği hayır, hak, hürriyet, eşitlik, sevgi ve barış sayesinde yayıldığını ifade eder.

Arap dilinin; kültür, ilim, edebiyat ve farklı bölgelerdeki sentez bir dil ve Kur'ân-ı Kerîm sayesinde en yüce dile ulaşan halkın hayat dili olduğunu ifade etmiştir. Arap dili; kelimeleriyle zengin, uzun tarihiyle sürekli gelişen - ki bu dil diğer eski dillerin dışında devam edip yaşayan tek dil - bir dildir.¹⁶⁴

Arap dilinin, matematik ve fizik ilimlerindeki bütün terimlerin dili olduğunu; ilim, sanat ve farklı edebiyat konularındaki kitapların Arapça ile yazıldığını ifade etmiştir. Avam Arapçasının fasih Arapçadan türemiş olması sebebiyle fasih Arapça ile avam Arapça arasında bir sorun olmadığını beyan etmiştir. Kapasitesi nedeniyle fasih Arapçanın modern asrın değişikliklerine uyum sağlayabileceğini iddia etmiştir.

‘Âişe Abdurrahmân, Arap dilinde reformun gerekli olduğunu ifade sadedinde şunları söylemiştir: *“Bir millet dilinin çalınması ile imtihan edildiğinde onu kaybeder.*

---

¹⁶² Aynı eser, s. 59.

¹⁶³ Ali Gabârî, a.g.e., s. 59.

¹⁶⁴ Aynı eser, s. 59-60.

*Milliyetçi kimliği bozulur ve geçmişinden, mirasından ve tarihinden kopar. Sonra vatanından çıkarılıncaya kadar, sömürgecinin fikri ve vicdani egemenliği altında sürekli kalması halinde ona mahkûm olmaya devam eder.”*¹⁶⁵

Bunun yanında çocukların Arapça eğitiminde karşılaştığı soruna ilişkin şunları söyler: “Çocuklarımızın Arap dili eğitiminde maruz kaldığı birçok sorunun olduğunu, resmi ve akademik bütün tarafların Arap dili eğitimini kolaylaştırmaya, eğitim-öğretim sorunlarını çözmeye ve metot geliştirmeye çalışmak için sürekli bir gayret halinde olması gerektiğini biliyoruz. Bu sorunlarla yüzleşmekten kaçmak, milli sorumluluktan kaçmaktır ve bu konuda ihmalkâr davranmanın caiz olmadığı vatani bir görevdir. Çünkü dil, kimliktir. Arap medeniyetimizi, İslami kimliğimizi, atalarımıza kadar uzanan geçmiş, bugün ve gelecek varlığımızı ifade eden ilmi ve kültürel hayatın kendisidir.”¹⁶⁶

“Kıyem Cedîde li’l-Edebi’l-‘Arabî’l-Kadîm ve’l-Mu‘âsır” adlı eserinde, sanat ve hayat hakkındaki meselelere dair düşüncelerini sunar. O, bu kitabında Arap edebiyatı ile ilgili yanlış düşüncelerin düzeltilmesi hususunda eleştiri düşüncesini tashih etmek için çaba sarf ederek şöyle söyler; “Hayatın içinde Arap edebiyatının konumunu yüceltecek bakış açısına, sanat seviyemize ve aklı değerimize uygun düşen özgür düşünceyle, yeni bir şuurla mirasımız için güncel bir araştırmaya ihtiyacımız var.”¹⁶⁷

Edebiyatın hayata olan önemli etkisine, yeni eğitim modeli ile en iyi şekilde Arap edebiyatının desteklemesi gerektiğine, asrın vicdanı ile geçmişin mirasını hayat dolu varlığımızda devam etmesi sebebiyle birbirlerinden ayrılmaksızın bağlanmasının önemine işaret etmiştir.

‘Âişe Abdurrahmân, mezkûr nedenlerle edebiyatçının milletinin tarihine, güç ve bekâ sebepleri ile uzanan köklerle bağıni kaybetmeyen ve aynı zamanda bu asırdaki

---

¹⁶⁵ Aynı eser, s. 60.

¹⁶⁶ Ali Gabârî, a.g.e., s. 60.

¹⁶⁷ Aynı eser, s. 58.

yeniliklerden de ilişkisini kesmeden asrın vicdanını ifade eden ümmetinin mirasına bağlı kalması gerektiği düşüncesindedir.¹⁶⁸

1.10. Kültür Mirası

‘Âişe Abdurrahmân Arap dili mirası ile ilgili, “Turâsunâ beyne Mâdin ve Hâdır” adlı eserinde; Arap milletini ayağa kalkmaya, geçmişi, bugünü ve yarını kuşatan dil mirasını sağlamlaştırmaya teşvik eder. Eski mirasa önem vermenin, modern asrın yeniliklerinin gereklerini ihmal anlamına gelmeyeceği gibi yeniliğin de Arap ve milli kimliği temsil eden eski mirasın da inkâr anlamına gelmeyeceğini söyler.¹⁶⁹

Avrupa Orta Çağın cehaletinde ve geri kalmışlığın karanlıklarında boğulduğunda Arapça ilimler Avrupa’da etkili olurken insanlık medeniyetinin sancağını Arap İslam mirasının taşıdığını, bunun yanında Arap kütüphanelerinin Abbasiler döneminde halife Harun Reşit’in yaptırdığı Bağdat’taki “ Beytu’l-Hikme” gibi yazma eser hazineleri ve nadir kitaplar ile dolup taşmakta olduğunu söyler.

Mısır’da Fâtımî devletinin kurduğu Kâhire Kütüphanesi ile İspanya’da Endülüs Emevî devletinin kurduğu Kurtuba’daki ez-Zehrâ Kütüphanesinin bütün dünya için medeniyetin nur kaynağı olduğunu beyan eder.

Kültür merkezi Bağdat’ı yerle bir eden Tatarlar ile Mısır ve Şam gibi diğer bölgelerindeki kütüphaneleri yakıp yıkan Haçlıların vahşi sömürü saldırıları sebebiyle, eşsiz kitaplardan oluşan bilgi hazinesinin yok olmasına rağmen Mısır âlimlerinin ve edebiyatçıların Arap kültürünü kaybolmaktan koruyan kapsamlı ansiklopedik eser yazmada önemli bir role sahip olduğunu aktarır.

Eşsiz Arapça kitapların Mısır’da Osmanlı Devleti’nin yıkılmasından sonra Türkiye’ye, Fransız ve İngiliz saldırılarından sonra ise Avrupa’ya ve diğer Arap ülkelerine geçtiğini, Arap dili ve edebiyatı ilimlerinde uzman olan oryantalistlerin, bu

---

¹⁶⁸ Aynı eser, s. 58.

¹⁶⁹ Aynı eser, s. 62.

Arapça bilgi hazinesinden istifade edip Arap edebiyatı için ciddi araştırmalar yaptıklarını söyler.¹⁷⁰

‘Âişe Abdurrahmân, milli hatıralarımızı hatırlamak ve mazimizin köklerinde yerleşmiş olan medeniyetimizle kalkınmak için çeşitli kütüphanelere ve Avrupa’nın müzelerine saçılmış olan bu eşsiz kitap mirasını ve Mısır’ın antik eserlerini elde etmek için çalışmanın zaruretine teşvik etmiştir. Ayrıca, Arap devlet üniversitelerindeki yazma eser enstitüleri ile Arap akademileri, büyük kütüphaneler, kültür mirasını canlandıran yayın evleri arasında gayretleri birleştirmenin ve milletin geçmişten bugüne kadar atmış olduğu adımların etkisini bilip tarihini anlamayı, kimlik bilincini tamamlamak için milletin mirası ile bilgilenmede onun hakkına bağlılığın gereği olarak bu hazineleri yayınlamanın gerekliliğine vurgu yapar.¹⁷¹

1.11. Eserleri

‘Âişe Abdurrahmân, farklı sahalarda eserler kaleme almıştır. Akademik tarzda te’lif ettiği eserleri yanında, tahkikleri, romanları ve deneme türünde kaleme aldığı çalışmaları da vardır.¹⁷²

1.11.1. Tefsir ile İlgili Eserleri:

1. et-Tefsîru’l-Beyân li’l-Kur’âni’l-Kerîm
2. el-İ’câzu’l-Beyân li’l-Kur’ân ve Mesâ’ilu İbni’l-Ezrak
3. el-Kur’ân ve Kadâyâ’l-İnsân
4. eş-Şahsiyyetu’l-İslâmiyye
5. Muhâdarâtu’t-Tefsîr li Sûreteyi’t-Talâk ve’l-Hucurât
6. Tefsîru Âyeti’l-Ahkâm, Sûretu’l-Muddesir
7. el-Kur’ân ve’l-Fikru’l-İslâmiyyü’l-Muâsır
8. Şahsiyyetu’l-Mer’e fi’l-Kur’âni’l-Kerîm

¹⁷⁰ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 62-63.

¹⁷¹ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 63.

¹⁷² Koç, *a.g.e.*, s. 44.

9. Kitâbunâ'l-Ekber
10. el-Kur'ân ve Kadiyyetu'l-Hurriyye
11. Min Esrâri'l-Arabiyye fî'l-Beyâni'l-Kur'ânî¹⁷³
12. el- Kur'ân ve't-Tefsîru'l-'Asrî¹⁷⁴

1.11.2. Hadis ile İlgili Eserleri:

1. Mukaddimetu İbni's-Salâh fî Ulûmi'l-Hadîs ve Mehâsinu'l-Istılâh
2. Mine'l-İmâm Mâlik İlâ'l-Menheci'l-Hadîs
3. Kabesun Min Meşâriki'l-Envâr 'Alâ Sıhâhi'l-Âsâr (el-Muvattâ' ve's-Sahîhayn) li'l-Kâdî İyâd
4. Meşâriki'l-Envâr li'l-Kâdî İyâd ve Metâliu'l-Envâr li'bni Karkûl
5. El-Menhecu'n-Naklî li Ulemâi'l-Hadîs, Beyne'l-Kavâidi ve't-Tatbîk¹⁷⁵

1.11.3. Dil ve Edebiyat ile İlgili Eserleri:

1. Lügatunâ ve'l-Hayât
2. Kıyem Cedîde li'l-Edebi'l-'Arabî
3. Risâletü'l-Ğufrân ve Meahâ Risâletu İbnü'l-Kârih
4. Risâletu'l-Sâhil ve's-Şâhic
5. Kırâatun Cedîdetun fî Risâletu'l-Ğufrân
6. El-Ğufrân: Dirâsetun Nakdiyye
7. El-Hayâtu'l-İnsâniyye İnde Ebi'l-Alâ el-Maarrî
8. Ebu'l-Alâ el-Maarrî
9. Medînetu's-Selâm Fî Hayâti Ebî'l-Alâ
10. Ebu'l-Alâ ve Edebuhû fî Ru'yetin Cedîdetin
11. Mu'cemu'l-Muhkem li'bni Seyyide el-Endelusî

¹⁷³ Koç, *a.g.e.*, s. 44-49. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 362.

¹⁷⁴ Campbell, *a.g.e.*, s. 362.

¹⁷⁵ Koç, *a.g.e.*, s. 49-50. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 362.

12. eş-Şâiratu'l-Arabiyyetu'l-Muâsıra
13. Râbiatu'l-Adeviyye, Edîbe Şâira
14. el-Edebu'n-Nisve'l-Muâsır¹⁷⁶
15. el-Edebu'l-Arabî Beyne't-turâs ve'l-Muâsıra
16. eş-Şâir ve'l-Mülheme
17. el-Hamsâ, eş-Şâiratu'l-Arabiyyetu'l-Ûlâ es-Sahâbiyye¹⁷⁷

1.11.4. İslâm Kültürü ve İslâm Düşüncesiyle İlgili Eserleri:

1. Tûrâsunâ, Beyne Mâdin ve Hâdir
2. Menâhicu Bahs
3. Mukaddime fi'l-Menhec
4. Zehâiru'l-Berdiyyi'l-Mısrî fi Methâfi Albertînâ ve Dirâseti Berdiyyâti Mısrî'l-İslâmiyye¹⁷⁸

1.11.5. Hz. Peygamber (S.A.V) ve Hanım Yakınlarıyla İlgili Eserleri:

1. Maa'l-Mustafâ Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
2. Ardu'l-Mu'cizât
3. Terâcimu Seyyidâti Beyti'n-Nubuvve
4. Sekîne Bintu'l-Huseyn¹⁷⁹

1.11.6. Tarih İle İlgili Eserleri:

1. A'dâu'l-Beşer
2. Ta'lik alâ Mâ Câe ani'l-Kur'âni'l-Kerîm ve'l-Hadîs fi Kitâb (Târîhi'l-Edebi'l-Coğrâfiyyi'l-Arabî)

¹⁷⁶ Koç, *a.g.e.*, s. 53-54. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 362.

¹⁷⁷ Koç, *a.g.e.*, s. 53-54.

¹⁷⁸ Koç, *a.g.e.*, s. 54-55. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 362-363.

¹⁷⁹ Koç, *a.g.e.*, s. 55-56. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 362-363.

3. Maa Ebî Mervân İbn Hayyân fî Kırâatin Cedîdetin li Târihi'l-Endelus
4. et-Tefsîru'd-Dînî li Târihinâ¹⁸⁰

1.11.7. Edebî Eserleri:

1. 'Ale'l-Cisr
2. Maa Ebi'l-Alâ fî Rihleti Hayâtihi
3. er-Rîfû'l-Misrî
4. Kadiyyetü'l-Fellâh
5. Seyyidü'l-'Izbe
6. Suverun Min Hayâtihinne
7. Sirru's-Şâtî'
8. Vekûdu'l-Gadab¹⁸¹

1.11.8. Diğer Eserleri:

1. Kırâe fî Vesâiki'l-Behâiyye
2. el-İsrâîliyyât fî'l-Ğazvi'l-Fikrî
3. el-Mer'etu'l-Muslimetu, fî Kitâb (el-İslâm, el-Yevm ve Ğaden)
4. eş-Şebâb Beyne'l-Akîde ve'l-İhiyâr
5. Kitâb li'l-Bahâiyyeti'l-Cedîde Ani'l-İslâm ve'l-Kur'ân ve's-Sunne¹⁸²

1.12. Akademik Görevleri ve Aldığı Ödüller

Kâhire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili Bölümü'nden 1939 yılında lisans diplomasını aldıktan sonra aynı yıl üniversiteye asistan olarak atanan 'Âişe Abdurrahmân, 1942 yılına kadar burada okutman olarak çalışmıştır.¹⁸³

¹⁸⁰ Koç, *a.g.e.*, s. 57. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 363.

¹⁸¹ Koç, *a.g.e.*, s. 57-59. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 363.

¹⁸² Koç, *a.g.e.*, s. 59-60. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 363.

¹⁸³ Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 37. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 360.

Mısır Eğitim Bakanlığı'nda (1943-1944) yılları arasında Arap Dili müfettişi olarak görev yapan 'Âiše Abdurrahmân, 1950 yılında doktora unvanını aldıktan sonra 'Ayn Şems Üniversitesi'ne geçer. Burada (1951-1961) yılları arasında doçent olarak çalışırken (1962-1972) yıllarında 'Ayn Şems Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde İslâmî Araştırmalar ve Arap Dili Bölüm başkanlığı ve kürsü profesörlüğü görevlerini de ifa eder.¹⁸⁴

1968 yılında el-Ezher Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora tezlerini yönetmekle görevli Profesör olarak çalışan 'Âiše Abdurrahmân, (1967-1970) yıllarında Sudan'daki Ummu Dermân İslâmiyye ve el-Hartûm üniversitelerinde misafir profesör olarak görev yapar.

Cezayir'de El-Karaviyyin Üniversitesi'nde yüksek lisans profesörü ve Fas Şeriat Fakültesi'nde tefsir profesörü, Beyrut Üniversitesi'nde misafir profesör, Riyad'daki Üniversite'nin Kızlar Fakültesi'nde yüksek lisans danışmanı olarak görev yapmıştır.¹⁸⁵

Ayrıca üniversite sahası dışında da; Mısır Halk Kütüphanesi'nde Miras Araştırma Merkezi Kurulu, Kâhire'de Sosyal Bilimler, Edebiyat ve Sanatı Koruma Kurulu, İslâmî Çalışmalar Yüksek Kurulu, Kültür Yüksek Kurulu ve Özel Milli Kurulu gibi bazı resmi ve gayri resmî kurumlarda çalışmıştır.¹⁸⁶

Tâhâ Hüseyin'in danışmanlığında yapmış olduğu Ebû'l-'Alâ el-Maarri'nin "Risalet'ul-Gufrân" adlı doktora tezi ile 1950 yılında edebi metin tahkiki dil akademi ödülünü alan 'Âiše Abdurrahmân, kısa hikâye dil akademi ödülünü 1953 yılında, Mısır'ın kırsal kesimi ve sosyal çalışmalar sahasında Mısır Hükümeti tarafından verilen (bu ödülü alan ilk kişi) ödülünü ise 1956 yılında almıştır. 1978 yılında edebiyat alanında devlet takdir ödülü, 1979 yılında Fas kralı II. Hasan tarafından verilen fikrî yeterlilik nişanını almıştır.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Koç, *a.g.e.*, s. 41-42. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 360.

¹⁸⁵ Campbell, *a.g.e.*, s. 360. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁸⁶ Koç, *a.g.e.*, s. 42. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 38. ; Campbell, *a.g.e.*, s. 360.

¹⁸⁷ Campbell, *a.g.e.*, s. 360. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 55-72. ; Koç, *a.g.e.*, s. 42.

‘Âiſe Abdurrahmân, doçent olduktan sonra akademik çalışmalar için birçok uluslararası toplantılara katılarak tebliğler sunmuştur. Lübnan, Fas ve Sudan’da ikamet etmiştir. Kuveyt’i ve Libya’yı ziyaret etmiş, Münih’te, Sovyetler Birliği’nde, Gana’da, İtalya’da ve Pakistan’da konferanslara katılmıştır.¹⁸⁸

1.13. Vefatı

28 Kasım 1998 Cumartesi günü koroner atardamardaki pıhtı ve kalbin kan dolaşımındaki yetersizlik sebebiyle Yeni Mısır Heliopolis hastanesinin yoğun bakıma kaldırılır. 1 Aralık Salı günü ikinci vakti saat üçte vefat eden ‘Âiſe Abdurrahmân’ın cenaze namazını, el-Uksûr’daki dini enstitüleri denetlemek için randevulu yolculuğunu erteleten el-Ezher Camii imamı Profesör Doktor Muhammed Seyyid Tantâvî kıldırır.¹⁸⁹

II. BÖLÜM

VEKÛDU’L-ĞADAB

Bu kitapta geçen iki hikâyeden “*Günahkâr Kadın*” "إمرأة خاطئة" adlı birinci hikâyenin birinci baskısının 1944 yılında Daru’l-Me‘ârif tarafından Kahire’de

¹⁸⁸ Campbell, *a.g.e.*, s. 360. ; Ali Gabârî, *a.g.e.*, s. 72. ; Koç, *a.g.e.*, s. 42.

¹⁸⁹ El-Mutî‘, *a.g.e.*, s. 121.

neşredildiği kayıtlıdır.¹⁹⁰ “*Firavun’un Dönüşü*” “رجعة فرعون” adlı ikinci hikâyenin birinci baskısının 1949 yılında Daru’l-Me‘ârif tarafından Kahire’de neşredildiği kayıtlıdır.¹⁹¹

Bu iki hikâyenin 1952 yılında “*Vekûdu’l-Ğadab*” adıyla Daru’l-Me‘ârif tarafından neşredildiği kitabın arka dış kapağında kayıtlıdır.

İncelemesini yaptığımız elimizdeki kitap ise 1986 yılında el-Heyetu’l-Mısıryetu’l-‘Âmme li’l-Kitâb tarafından neşredilmiş olduğu yazmakla beraber yayın yeri hakkında bir bilgi yoktur.

2.1 Günahkâr Kadın

2.1.1 Hikâyenin Özeti

Nil nehrindeki adalardan birinde yaşayan Nâ‘ise yaklaşık on yaşlarındayken komşusundan, öz annesi hakkındaki gerçeği öğrenir. Annesi hakkındaki gerçeği öğrenerek rahat bir nefes almasına rağmen, üvey annesinin sert muamelelerine artık daha fazla dayanamayıp onu babasına şikâyet eder. Ancak babasından dayak yiyince her şeye küsüp içine kapanır.

Bir gün babası, hizmetçi olarak çalışması için onu çiftliğin birine götürüp bırakır. Arkadaşlarını özleyen Nâ‘ise, bir seferinde çiftliğe gelen babasına; arkadaşlarını, oyuncaklarını ve mahallesini sorar. Babası; “*Artık böyle şeyleri düşünmemesini, kendisi için buradan başka gidecek yerinin olmadığını, burada kalmaya devam etmesinin efendilerinin hoşnutluğuna bağlı olduğunu*” söyleyerek oradan ayrılır.

***

Babasının tavsiyesi istikametinde Sayda’nın (sarayın genç efendisi) gözde hizmetçisi Zehra’yı adım adım izler. Ümmü Süleyman’ın tavsiyesiyle de kümeden çaldığı yumurtaları satarak kokulu sabun ve yağ alır. Misk kokulu sabunla yıkayıp

¹⁹⁰ ‘Âiše ‘Abdurrahmân, *Vekûdu’l-Ğadab*, el-Heyetu’l-Mısıryetu’l-‘Âmme li’l-Kitâb, 1986, s. 5.

¹⁹¹ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu’l-Ğadab*, s. 89.

kapıya çıktığı bir gün, hizmetçilerin saraya doğru koştuğunu fark eder. O da saraya doğru koşup Sayda'nın kendisini fark edeceği bir yerde bekler. Ancak umduğunu bulamayarak mahzun bir şekilde odasına geri döner.

Saray halkının şehre indiği bir gün, odasının kapısının aniden açıldığını fark eder. Odasına kadar gelen Sayda'nın Zehra'nın nerede olduğunu sorması üzerine, *“Arzu etmesi halinde kendisine hizmet etmekle şeref duyacağını”* söyleyen Nâ'ise'ye, *“henüz küçük olduğunu, ileride kendisini görüp kabul edeceğini ve aralarında geçen konuşmayı da gizli tutmasını isteyerek”* odadan ayrılır.

***

Nâ'ise, uzun bir aradan sonra saraya perişan bir vaziyette dönen Zehra'ya, diğer hizmetçilere rağmen arka çıkar. Günün birinde Zehra'nın ulaştırmasını istediği mektup vesilesiyle uzun bir aradan sonra Sayda ile tekrar karşılaşan Nâ'ise, beklemediği tepkilerle morali bozuk bir halde Zehra'nın yanına geri döner. Halinden bir şeyler gizlediğini fark eden Zehra, Nâ'ise'ye bazı nasihatlerde bulunur. Ancak bu nasihatleriyle kendisini kıskandığını düşünerek artık bundan sonra kimseye açılmaz.

***

Günlerden bir gün Büyük Hanım'a hizmet için saraya çağrılır. Baş hizmetçinin saray hizmetinde kendisine yardımcı olması için O'nu yanına almasından bir süre sonra da Sayda'nın özel hizmetinde çalışacağını O'na gizemli bir tebessümle haber verir. Artık hizmetçiler bölümünden saraya taşınan Nâ'ise, günlerini Sayda ile geçirmeye başlar.

Bir süre sonra yaşadığı hayatın zina olduğunun farkına varmasına rağmen yakasını Sayda'dan bir türlü kurtaramaz. İlk çocuğunu yaşlı bir bakıcının evinde doğuran Nâ'ise, üçüncü çocuğunu doğurunca köylünün diline düşer.

***

Günün birinde Sayda, nişanlandığını söyleyerek O'nu baş hizmetçiye gönderir. Baş hizmetçiden, gelin hanım gelmeden önce sarayı terk etmesi gerektiğini ve çobanın biri ile o hafta evleneceğini öğrenir.

Yaşlı çoban İsmail ile birlikte karnında dördüncü çocuğuyla yaşayacağı küçük kulübeye gider. Ancak sarayın muhkem duvarlarının koruduğu sağanak şeklinde yağın dedikodu yağmuruna bu köhne kulübe dayanamaz. Kocasından izin alarak çocuklarını yaşlı bakıcıya götürdüğü bir gün, peşine düşen insanların darbelerine maruz kalınca karnındaki çocuğunu düşürür.

Ara sıra himaye ve destek için saraya giden Nâ'ise, yakasını bir türlü kurtaramadığı sefil duyguların esaretiyle yine Sayda'ya gider. Saraydan ayrıldıktan bir yıl sonra ise dördüncü çocuğunu da doğurur. Nâ'ise için hayat çilesi, kocasının ölümü ve Sayda'nın iflas etmesiyle daha da artar.

***

Çiftliğin satışından sonra köye gelen kafilenin yetkililerden, kaldığı barınağın yıkılması sebebiyle kalacak yer hususunda yardım talebinde bulunur. Talebine olumlu bir cevap alamayınca, yazar 'Âişe Abdurrahmân'dan yardım ister. Ancak O bile Nâ'ise'ye kalacak yer bulma konusunda zorluk çeker. Nihayet vakfa ait küçük bir köyde Nâ'ise için bir kulübe kiralar.

Buradaki hayatını çobanlık yaparak sürdüren Nâ'ise'yi yine de rahat bırakmazlar. Günün birinde meşakkatle geçirdiği hayata, arkada dört çocuk bırakarak veda eder.

2.1.2 Hikâyenin Tahlili

2.1.2.1 Olay Örgüsü

Hikâyenin giriş bölümünde, kahramanın ada hayatındaki bazı olaylarda neden-sonuç ilişkisini göremiyoruz. Örneğin;

- Nâ'ise'nin babası tarafından çiftliğe bırakılmasının nedeni belli değil...

- Nâ'ise'nin annesinin dayıları tarafından götürüldüğü halde kendisinin babası ve üvey annesiyle neden kaldığı da belli değil...

Hikâyenin “tanrısal bakış açılı” olmayıp “kahraman anlatıcı” yapıda olması nedeniyle olay hakkında dar bir bakışın olması, kahramanın çocuk olduğu bir dönemde bunu sorgulayacak bir kültüre ve çevreye sahip olmayışı sebebiyle olayların nedenini araştır(a)maması gibi etkenler olay örgüsünde kopukluğun nedeni olarak görülmektedir.

Hikâyenin gelişme bölümünde ise, Zehra adlı karakterin çiftlikten neden ayrıldığı, ayrıldığı süre zarfında nerede kaldığı ve niçin geri döndüğü hakkında bir bilginin olmaması olay örgüsünün kopuk olmasına yol açmıştır. Ayrıca hikâyenin en can alıcı ve hadisenin de kilit noktalarından birinin de bu karakter üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz. Çünkü vak‘a zincirinin kopuk olması nedeniyle hikâyedeki gizemi öğrenmekten mahrum kaldığımız gibi çiftlikte dönen dolaplardan da mahrum kalıyoruz.

Hikâyenin ben anlatımlı - genellikle - kahraman anlatıcı yapıda olması sebebiyle, diğer karakterler hakkında bilgi sahip olamıyoruz. Bu da dolaylı olarak olay örgüsünde çoğu kez bizi merakta bırakan boşlukların oluşmasına yol açmaktadır.

Olay örgüsünün düz bir çizgide devam ettiği, vak‘a zincirinin kopuk olmadığı yerler hikâyenin genelini teşkil etmektedir. Bunun örneklerini karakterlerin analizinde işlediğimiz için bu bahsi burada noktalıyoruz.

2.1.2.2 Zaman

Kitabın birinci baskısı, 1944 yılında Daru’l-Me‘ârif tarafından Kahire’de neşredilmiş. Müellifin kitabın giriş bölümünde 1942 yazı¹⁹² olarak not düştüğü tarih ile ilgili olarak net bir şey söylemek mümkün değildir.

1942 tarihinin muhtemelen hikâyenin kahramanının kendisi ve çocukları için sığınacak bir ev ararken ‘Âişe Abdurrahmân ile buluştuğu yer olan, - bankaya borcu sebebiyle geri alınamayan ipotekli evin Emlak Bankası tarafından alınıp Emlak Tarım

---

¹⁹² ‘Abdurrahmân, *Vekûdu’l-Ğadab*, s. 7.

Derneğine dönüştürülen - “*Yeşil Çiftlik’e*” gelerek yardım istediği hikâyedeki *vak’a zamanının* son bölümünü oluşturduğu ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

Fakat kahramanın hikâyesini anlattığı zaman ile ilgili bilgiye yer verilmediği için kendisinin anlattığı, yazarın kaleme aldığı kısımlar ise hikâyenin *anlatma zamanını* teşkil etmektedir.

2.1.2.3 Mekân

Bu hikâyede yaşanan olayların üç yerde geçtiğini görmekteyiz. Birincisi, on iki yaşına kadar yaşadığı Nil nehri üzerinde yer alan ada hayatı. İkincisi, babasının hizmetçilik yapması için onu terk ettiği çiftlik hayatı. Üçüncüsü ise, saraydan gönderildikten sonraki çobanlık yaparak hayatını idame ettirdiği köy hayatıdır.

Ayrıca buna, hikâyenin kahramanının kendisi ve çocukları için sığınacak bir ev ararken ‘Âişe Abdurrahmân ile eskiden hizmetçi olarak çalıştığı, Sayda’nın (çiftliğin genç sahibinin) iflası sebebiyle el değiştirdiği, gelip yardım istediğinde çay içip sohbet ettiği ve başından geçenleri anlattığı yer olan *Yeşil Çiftlik*’i de ilave etmek mümkündür.

2.1.2.4 Şahıs Kadrosu

2.1.2.4.1 Nâ’ise:

On iki yaşında babası tarafından hizmetçi olarak çalışması için çiftliğe terk edilmiştir*. Nâ’ise’nin bundan önceki yaşadığı Nil nehri üzerindeki ada hayatı ile ilgili bilgiler ise yetersizdir. Annesi hakkındaki söylentilerin asılsız olduğunu komşusu ile gittiği pazar alışverişinde öğrenir.¹⁹³ Bununla birlikte üvey annesinin, öz annesi hakkında anlattığına inandığı gibi komşusunun anlattığına da inanmasını bir bakıma yaşının küçük olması sebebiyle çocuk oluşuna verebiliriz. Ancak komşusunun, annesinin çektiği sıkıntıları anlatırken; “...*amcasının oğulları anneni bu azaptan çekip kurtarırlar*”¹⁹⁴ ifadesinden sonra “*Neden annem beni zalim bir baba ve gaddar bir*

¹⁹³ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 17-18.

¹⁹⁴ *Aynı eser*, s. 18.

üvey anneye bırakıp gitti? Neden bir gün olsun arayıp halimi sormadı?” gibi sorular sormamasını anlamak biraz zordur. Nâ’ise’nin bu meseleyi sadece çocuk olduğu dönemde değil yetişkin olduğunda da sorgulamamasını* ; anlamak oldukça zordur. İnsanın hayatında çok önemli bir yere haiz olan annenin hayat boyu merak edilmemesinin izahı pek mümkün gözükmemektedir.

Ayrıca yazar da bunu kendisine sormamıştır. Bununla birlikte kendisi, evlilik dışı da olsa çektiği onca sıkıntıya rağmen çocuklarını terk etmemiş fedakâr bir anne olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nâ’ise, babasından feci şekilde dayak yemesine rağmen¹⁹⁵ onun tavsiyesini hayat ölçüsü olarak kabul etmiştir. Ancak tavsiye olarak kabul ettiği; “...*Seni yanlarında tutmaları için efendilerini hoşnut etmen gerek, ayrıca buradan başka kalacak bir yerin de yok*”¹⁹⁶ sözü hayatını çok etkilemiş, bunun dışında hiçbir tavsiyeye* kulak vermemiştir. Bu tavsiyeyi sorgulamayıp tek doğru olarak kabul etmesi onu dönüşü olmayan ve hataların katlanarak büyümesine yol açan bir yola sokmuştur. Bu tavsiye uğruna yaptıkları ve yol açtığı sorunlar şunlardır;

1- Ümmü Süleyman’ın sabun ve güzel kokulu yağlardan getirip getiremeyeceğini soran Nâ’ise’ye yumurta çalmasını tavsiye etmesi akabinde o, kısa süreli bir tereddüitten sonra bu tavsiyeyi dikkate almıştır. Böylece hedefi uğruna yaptığı bu hırsızlıkla fasit daireye ilk adımını atmış olur.¹⁹⁷

Bir süre sonra hırsızlığa alışan ve nefsinin bu hususta çeşitli bahanelerle susturmaya uğraşan Nâ’ise’nin daha da ileri gittiğini hatta bunu hayat memat meselesine dönüştürdüğünü görmekteyiz.¹⁹⁸ Çalınan yumurtalar konusunda iki

---

* Acaba bunu sorgulamaması (ya da sorup merak etmemesi), Mısır romanlarından toplumsal hayata baktığımızda kadın kendisinin değil kocasının bile zina ettiğinde toplumdan nasıl dışlandığı algısının yerleşik olduğundan mıdır? Ancak “...amcasının oğulları anneni bu azaptan çekip kurtarırlar” ifadesi ise kafa karışıklığına sebep olmaktadır.

¹⁹⁵ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu’l-Ğadab*, s. 19.

¹⁹⁶ *Aynı eser*, s. 20.

* Nâ’ise, Zehra’nın aşk hakkındaki tavsiyesinden sonra hiçbir kimseye açılmamıştır. Hatta kendisini kıskandığını bile düşünmüştür. (bkz. ‘Abdurrahmân, *Vekûdu’l-Ğadab*, s. 59).

¹⁹⁷ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu’l-Ğadab*, s. 29-32.

¹⁹⁸ *Aynı eser*, s. 35.

hizmetçinin birbirlerini suçlarken görmesi,¹⁹⁹ Nâ'ise'ye vicdanını rahatsız eden duygunun ağırlığından kurtaran bir gerekçe verir. Kendisi gibi suç ortaklarının varlığı adeta ona derin bir nefes aldırır. Kendini yumurta çalma konusunda daha fazla hak sahibi görmeye bile başlar. Hatta meseleyi, çalınan her yumurtanın gasp edilmiş bir hakkı olduğu boyutuna kadar götürür.²⁰⁰

2- Sabunu ve kokulu yağı elde etmeyi ilk hedef olarak gören Nâ'ise, Ümmü Süleyman'a halini biraz açar. *"Bununla neyi amaçlıyorsun"* diye sorması üzerine, *"Temizlik ve güzelleşme konusunda annesinin kendisine tavsiyede bulunduğunu"* söyler. Ümmü Süleyman, Nâ'ise'ye inanmayarak; *"Annen senden ne istedi ki, seni bir kere bile ziyaret ettiğini görmedim?"* diye sorunca, *"Ama babam beni görmeye gelir. Onun tavsiyesini iletip benden ona haber götürür"*²⁰¹ derken bile birden fazla yalana başvurur.

3- Nâ'ise'nin, Sayda ile ilk karşılaştığında vermiş olduğu tepkilere baktığımızda ise, babasının tavsiyesi doğrultusunda zihninde inşa ettiği hayal dünyasının onu, tanımadığı ve huyunu suyunu bilmediği bir insana nasıl körü körüne bağlandığının halini görmekteyiz. Aşağıda geçen diyalog buna örnek teşkil etmektedir:

.....
"...arkasına doğru bakar. Bir de ne görsün, Efendi tam karşısında..."

Eli ayağına dolaşır. Dünya etrafında dönmeye başlar. Heyecandan kalbi duracak hale gelir. Konuşmak için kendini zorlar. Başını kaldırıp cesaretle yüzüne bakar. Sönmüş umutlarının yeniden canlandığını, hareketsiz düşlerinin birden uyandığını hisseder.

Sevinç ve şaşkınlıkla; "Efendim odamda" diye bağırır. Efendi ise karşılık vermeden bir süre sessizce bekler. Daha sonra kendi kendine; "Öyleyse gitmiş olmalı!" diye söylenir. Nâ'ise; "Kim Efendim?" diye sorması üzerine, şuursuz bir şekilde; Kim mi? "Zehra" der ve "Ona beklemesini evden ayrılmamasını emretmişim" diye ilave eder.

Onu kınayarak: "Emrinize isyan etmeye nasıl cüret etmiş?" diye karşılık verir Nâ'ise. Bir süre başını yere eğerek sessiz kalan Genç Efendi; "Onun gittiğinden emin misin?" diye zoraki sorar.

---

¹⁹⁹ Aynı eser, s. 32.

²⁰⁰ Aynı eser, s. 35.

²⁰¹ Aynı eser, s. 36.

Ona acıyarak; “Şayet bu Efendiyi memnun etseydi hayır demeyi isterdim!” demesi Genç Efendiyi güldürür. Başını sallayarak: “Ama ben onu burada göremiyorum” deyince. Genç kız gözünü dikerek mütevazı bir şekilde; “Efendi izin verirse Zehra’nın yapmasını istediği şeyi bana bildirsin ki onun yerine kendisine hizmet etmekle şerefleneyim” demesi üzerine Efendi, ilk kez görüyormuş gibi Nâ’ise’ye dikkatle bakar. O an babasının tavsiyesini hatırlayan Nâ’ise, elini öpmek için Efendi’den müsaade ister. Tebessüm ederek; “Sen kimsin?” diye soran Efendiye; “Gafil hizmetçiniz” diye karşılık verir. O; “Saraya ne zaman geldin” diye sorunca Nâ’ise; “Üç sene önce... üç senedir de her gün sarayda hizmet etmek için bana izin vermenizi bekliyorum ancak henüz bu şerefe nail olamadım” diye karşılık verir.

Başını sallayarak; “Niçin sarayda hizmet etmek istiyorsun. Burada kalmak seni memnun etmiyor mu?” diye sorar.

Nâ’ise; “Hayır, bilakis burada kalmaktan memnunum. Fakat ben sizin rızanızı elde etmek için hizmetinizle şereflemek istiyorum” diye cevap verir.

Genç Efendinin elini uzatıp yanağını hafifçe okşamayı onu derinden sarsar. Gizemli bir elin kendisini ona yaklaştırdığını zanneder. Daha önce hissettiği korkudan eser kalmayınca halini ona arz eder. Sürekli zihninde çınlayan babasının tavsiyesini anlatır. Gizli sırrını ona açıklar.

Efendi onu dikkatlice dinledikten sonra başını öne eğerek bir süre sessizce bekledikten sonra;

- “Seni gördüğümü zannetmiyorum” diyerek sözüne devam eder.

Nâ’ise;

-“Geçen sene bahar bayramında bir grup arkadaşıyla beraber saraya geldiğini, dizlerinin bağı çözülecekmiş gibi şaşkın bir halde kendisini sarayın girişinde beklediğini fakat yanından geçtiği halde kendisinin ona bakmadığını” söyler.

Genç Efendi;

-“ Ne yaptın o zaman?” diye sorduğunda, Nâ’ise;

-“Odasına koştuğunu, Zehra ile kendisini kıyaslamak için aynaya baktığını, Zehra ile kendisi arasındaki farkın çok fazla olduğunu” haber verince, Efendinin gözleri parlar. Hemen sonra katıla katıla gülmeye başlayınca Nâ’ise korkudan siner. Bunu fark eden Efendi, gülmeyi kesip kendi kendine;

-“ Ne (var)? Efendini güldürmen seni üzer mi? diye sordu.

Yüzü tebessümle parlayan Nâ’ise’yi kendisine çevirip dikkatlice bakarak şöyle söyler;

-“ Henüz küçüksün. Fakat seni bir gün görüp kabul edeceğim...”²⁰²

***

Bu karşılaşma onu öyle bir havaya sokar ki; daha önce sarayda Efendi tarafından fark edilmeyerek hayata küsüp çiftlikte ruh gibi dolaşan Nâ’ise’yi ciddi şekilde değiştirir. Rakibi gördüğü hizmetçilere tepeden bakıp onları kâle bile almaz. Hatta onların sorularına dudak bükerek cevap verir²⁰³.

²⁰² ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 42-45.

²⁰³ Aynı eser, s. 46.

4- Sayda'nın gözde hizmetçisi Zehra ile arasında geçen şu muhavere ise, hayal dünyasında besleyip büyüttüğü hedefin onu ne hale düşürdüğü acı bir fotoğraftır:

“ .....

Zehra;

- “*Sen benim için çok şey yapabilirsin*” deyince,

Nâ'ise;

- “*Nedir o?*” diye sorar.

Zehra;

- “*Sayda'ya benden bir mektup götürebilirsin*” diye cevap verir. “*Sayda*” sözü Nâ'ise'de çok etkisi yapar. Öyle ki, Zehra ondaki bu ani değişikliği fark eder.

Zehra;

- “*Ne oldu kız?*” diye sorunca,

Nâ'ise;

- “*Bir şey yok*” diyerek geçiştirir. Daha sonra kendisinin Sayda'ya mektup götürebileceğine inanıp inanmadığını sorunca, Zehra çok garip bir şekilde güler.

- “*Niçin olmasın, onlar da insan*” diye karşılık verir.”²⁰⁴

Bu konuşmanın ardından bile kafası karışıktır. Zira tereddütlerinden sıyrılıp Zehra'ya elçilik yapmayı kabul etmesine rağmen hâlâ Sayda'nın sıradan bir insan olmadığını düşünür. Bunun üzerine Zehra ise O'na daha fazla açıklama yapma gereği duyar.²⁰⁵

5- Nâ'ise'nin, saray hayatından önce Sayda hakkında menfi bir şey duyup duymadığını satır aralarında görmek mümkün değildir. Ancak, on iki yaşından on altı²⁰⁶ yaşına kadar hizmetçiler bölümünde kalan Nâ'ise'nin dört yıl gibi bir sürede sarayın bu ahlaksız genç sahibi hakkında bir şeyler duymadığını düşünmek de akla pek yatkın gelmemektedir. Zira sadece şahit olduğu şu iki olay bile genç efendinin ne denli arsız bir insan olduğuna kâfi bir delildir. İlki, Zehra'nın mektubunu kendisine götürdüğünde sarayın genç efendisini kadın resimlerini incelerken görmesi²⁰⁷, diğeri ise Nâ'ise'yi kütüphanede etrafa dağılan resimleri toplamaya göndermesi ki bu daha ahlaksızca olanıdır. Nâ'ise kütüphaneye girdiğinde etrafa saçılmış olan resimlerin

²⁰⁴ Aynı eser, s. 55.

²⁰⁵ Aynı eser, s. 56.

²⁰⁶ Aynı eser, s. 68.

²⁰⁷ Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 57.

çıplak kadın resimleri olduğunu fark eder.²⁰⁸ Yaşadığı ahlaksız hayatın başkaları tarafından bilinmesinden rahatsız olmayacak kadar arsız birinin kişiliği hakkında, - saraya bitişik olan ve bazı hizmetçilerin sürekli gidip geldiği- hizmetçiler bölümüne duyumların ulaşmamış olması pek mümkün gözükmemektedir. Bu kadar ahlaksız birine bağlılığın sebebini anlamak da mümkün değildir.

6- Saraya yerleştikten sonraki hayatında ise zıt duyguların ağında kıvranıp durduğunu, gelgitler yaşadığını ve çıkmazdan kurtulmak için adım atma teşebbüsünün, Sayda'ya mecburiyet düşüncesi sebebiyle bir türlü uygulama safhasına geçemediğini görüyoruz.²⁰⁹

7- Ayrıca, Sayda ile beraberliğinin zina olduğu kanaatinin başka kızlara kur yapmaya başlamasından sonra oluşması akla şu soruyu getirmektedir. Acaba Sayda başka kızlara kur yapmayıp sadece kendisiyle ilgilenseydi yaşamış olduğu hali sorgular mıydı? Nâ'ise'nin maruz kaldığı baskılardan himaye talebi için gittiği sarayda Sayda'nın yanına yine gizlice gitmesi - saraydan kovup yaşlı bir çobanla evliliğe zorlamasına rağmen - yaşananlardan ders almadığını göstermektedir.

8- Yaşlı kocasının ölümü ve Sayda'nın iflasıyla bütünüyle korumasız kalan Nâ'ise'nin, bazı -namus bekçiliğine soyunan- köylülerin gayr-i meşru isteklerini reddetmesi²¹⁰ ve işlemiş olduğu günahlardan tiksinti duyduğunu ifade etmesi²¹¹ zaafının sadece Sayda'ya karşı olduğunu göstermektedir.

9- Nâ'ise'nin başından geçenleri bilmeyen bazı bedevi çobanlar; simasının nurla kaplı mübarek bir veli olduğunu, yapmış olduğu duaların kabulüyle keramet sahibi olduğunu iddia etmeleri tövbe edip geçmişine sünger çekmiş olabileceğine işaret olabilir.

---

²⁰⁸ Aynı eser, s. 64-65.

²⁰⁹ Aynı eser, s. 69-70.

²¹⁰ Ahlaksız teklif için Nâ'ise'nin kapısına gelenler, olumsuz cevap karşısında çılgına dönmüş ve onun köyden uzaklaştırılması için çaba sarf etmişlerdir. (bkz. 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 79, 80).

²¹¹ 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 80.

10- Babasının “...*Seni yanlarında tutmaları için efendilerini hoşnut etmen gerek, ayrıca buradan başka kalacak bir yerin de yok...*” sözünü dikkate alan Nâ‘ise’nin hayatı, günahların katlanarak büyüyüp kendisini yuttuğu bir cehenneme dönüşür. Bununla birlikte çektiği onca sıkıntı ve eziyete rağmen günah mahsulü de olsa başkalarının yaptığı gibi yavrularını öldürerek sırtındaki -utanç!- yükünü atmaya teşebbüs etmemiş çocuklarıyla beraber hayata tutunmaya çaba sarf etmiştir.²¹²

2.1.2.4.2 Nâ‘ise’nin Babası:

1-Nâ‘ise’nin komşusunun, annesi hakkındaki söylentilere dair anlattığı olayda; babasının annesine zulmettiğini, daha sonradan evlendiği Rîye’nin atmış olduğu zina iftirasına bile ses çıkarmadığını söyler²¹³. Nâ‘ise’nin babasının bütün bu olup bitenlere neden ses çıkarmadığına dair bir bilgi yoktur. Ancak Rîye adlı kadının, Nâ‘ise’nin annesiyle mücadelesinde büyü ile uğraşan bir arkadaşından yardım aldığı zikredilir.²¹⁴ Bu, babasını büyü ile etkisi altına almış olabileceğini akla getirmektedir.

2- Nâ‘ise’yi hangi gerekçeyle çiftliğe bıraktığı hususunda netlik yoktur. Rîye adlı kadının etkisiyle mi yoksa onu yük olarak gördüğü için mi?²¹⁵ Ancak her ayın başında gelip çiftliğin sahibinin yardımcısından Nâ‘ise’nin aylık kazancını alması²¹⁶ babasının gerçekten fakr-u zaruret içinde olduğuna gerekçe olabilir.

3-Her ayın başında Nâ‘ise’nin aylık kazancını almaya geldiği halde; “ Nasılsın? ” diye sorup cevabını dinlemeden arkasını dönüp gitmesi²¹⁷ onun ne kadar katı kalpli merhametsiz biri olduğuna da önemli bir emaredir.

2.1.2.4.3 Nâ‘ise’nin Üvey Annesi (Rîye):

---

²¹² Aynı eser, s. 14.

²¹³ Aynı eser, s. 18.

²¹⁴ Aynı eser, s. 18.

²¹⁵ Aynı eser, s. 15.

²¹⁶ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu’l-Ğadab*, s. 19.

²¹⁷ Aynı eser, s. 19.

Nâ'ise'nin babasını anlatırken kısmen temas ettiğimiz bu kadının, ara sıra adaya gelip gittiğini, yanında getirdiği bazı eşyalar karşılığında bahçelerinde yetişen sebzelerden alıp gittiğini öğrenmekteyiz. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi amacı uğruna her türlü ahlaksızlığa teşebbüs eden bu kadının, bu geliş gidişlerle babasını ayartmış olabileceği de ihtimal dâhilindedir.

Nihayetinde bu kadın, yaptıklarıyla -büyü ve zina iftirası gibi- bir ailenin dağılmasına sebep olmuştur.

2.1.2.4.4 Nâ'ise'nin Öz Annesi:

Nâ'ise'nin komşusunun anlattıklarından hareketle şunları söyleyebiliriz;

1- Rîye adlı kadının yaptıklarına karşı sabırla mücadele etmiştir. Büyü ile kurulan tuzağa ve zina iftirasına rağmen çocuğu için bütün olumsuzluklara göğüs germiştir. Nâ'ise'nin babasının bu kadınla evlendiğini ilan ettikten sonra yatağını Rîye'ye bırakarak çocuğuyla ahıra sığınmak zorunda kalmıştır.²¹⁸

2- Ancak hikâyenin, sorularımıza cevap bulamadığımız, önemli bir boşluk olduğunu hissettiğimiz, sonrasında da ne Nâ'ise'nin ne yazarın ne de bir başkasının merak edipte sormayı düşündüğü en muğlak kısmı burasıdır. Bu kadar sabırlı, çocuğu için onca sıkıntıya katlanan -komşusunun ifadesiyle iffetli ve iyi bir kadın- nasıl olurda çocuğunu almak için geri dönmez? Bu kadının amcasının çocukları, kendisini zalim baba ve ahlaksız bir kumanın elinde kurtarmayı²¹⁹ düşünür de çocuğu neden orada bırakır.

2.1.2.4.5 Ümmü Süleyman:

Nâ'ise, yumurta satıcısı olan bu kadının kendisine şefkatle muamele ettiğini söyler.²²⁰ Nâ'ise'nin çiftlik hayatında kendisine açıldığı, sabun ve kokulu yağ

²¹⁸ Aynı eser, s. 18.

²¹⁹ Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 18.

²²⁰ Aynı eser, s. 29.

konusunda yardımını istediği ilk kişidir. Ancak onun bu yardımını, küçük kızı hırsızlığa teşvik ederek günaha adım atmasına yol açar.²²¹

2.1.2.4.6 Sayda:

Babasının ölümünden sonra çiftliğin yasal varisi olarak hiç beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan²²² bu kişinin, geçmişi hakkındaki bilgiler son derece yetersizdir. Babasının son derece gaddar ve kıskanç olan Büyük Hanım'dan onu nasıl gizli tuttuğu ve annesinin kim olduğu ise tam bir muammadır. Hikâyenin önemli bir karakteri olan bu şahısla ilgili şunları söyleyebiliriz;

1-Nâ'ise'yi anlatırken de birçok kez temas ettiğimiz bu kişinin son derece zevk düşkün olduğunu görmekteyiz. Hizmetçiler dâhil gözüne kestirdiği, gönlünü çelen veya mahrum oldukları nimetlerden istifade için O'na yakın olmayı fırsat bilen kızlarla²²³ günü gün eden, hesapsız yaşayan ve çok bencil bir karakterdir.

2-Bir mirasyedi olarak kendini çiftlikte bulan zevkine düşkün bu gencin, alt tabaka diyebileceğimiz hizmetçi ve köylü kızlarla sadece gönül eğlendirme düşüncesiyle birlikte olduğu, evlilik gibi bir düşünceyi ise zengin ve asil²²⁴ kızlara layık gördüğünü söyleyebiliriz.²²⁵

3- İşin ilginç tarafı ise evlenmeden önce birçok genç kızın hayatını karartan bu kişinin sonunu da zengin bir kız hazırlamıştır. Öyle ki, bu yaşam tarzı onun iflasına ve köyün satılışına sebep olmuştur.²²⁶ Böylece hayatıyla oynayıp başını yaktığı onca kızın ahı da yerde kalmamış olur.

2.1.2.4.7 Zehra:

---

²²¹ Aynı eser, s. 30-31.

²²² Aynı eser, s. 61.

²²³ Aynı eser, s. 26.

²²⁴ Aynı eser, s. 72.

²²⁵ Aynı eser, s. 72.

²²⁶ Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 74.

Sayda'nın gözde hizmetçisi olan bu kızı Nâ'ise şöyle tavsif eder;

“.....

O, teni yasemin çiçeği gibi bembeyaz, ben ise esmerim. O, etine dolgun boylu poslu, ben ise ufak tefek zayıfım... Onun omuzlarından sarkan ipeksi parlak altın sarısı saçları, benimse kıvrıkcık, kumral renkli saçlarım... Onun gözleri yemyeşil, benimkisi bal sarısı... Giydiği güzel elbisesi, boynundaki parlak gerdanlığı, bileğini süsleyen bileziği, başına taktığı elmas tarağıyla O... Solmuş kaba elbisesi, ucuz camdan bileziği ve kaldığım süre boyunca üzerime sinen mutfak kokusuyla Ben... ”²²⁷

Zahiri güzelliğiyle dikkat çekici olan Zehra'nın Sayda ile ilişkisinin ne boyutta olduğunu ve başından ne gibi şeyler geçtiğine dair net bir şey söylemek mümkün olmamakla beraber yine de satır aralarından bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

1- Bir mezar bekçisiyle kaçıp evlendiği dedikodusundan bir süre sonra saraya sıksa, solgun ve yorgun bir halde döndüğünü söyleyen Nâ'ise,²²⁸ Sayda'ya götürüp vermesini istediği mektupta Zehra'nın şunları talep ettiğini görmekteyiz:

.....

“Büyük Hanım'ın eziyetlerini benden uzaklaştırmasını Efendi'den rica et Çünkü o, benimle alay etmede ve bana sert davranmada çok ileri gidiyor. Ayrıca ondan evlilik hakkında konuşmayı bırakmasını rica et. Bazı mahalle sakinlerine, bu evliliğin istesem de istemesem de gerçekleşebileceğini iddia ediyormuş. Bunun doğru olması durumunda Allâh'a yemin ederim ki bu insanların benden çekeceği var... ”²²⁹

.....

Bu satırlardan Zehra'nın mezar bekçisiyle evlenmek için kaçmadığı anlaşılmaktadır. Ancak saraydan neden kaçtığını, nereye gittiğini ve neden geri döndüğüne dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Büyük Hanım tarafından baskılara maruz kaldığı ve anlaşılan sarayın genç efendisi Sayda'nın da buna engel ol(a)maması sebebiyle bu mektupla yardım istediğini anlıyoruz.

Mektubun geri kalan kısmında ise,

“...Ona bildiği geçmişin enkazını varlığımda taşıdığımı, günah yükünü tek başıma taşımak istediğimi, bunamış zavallı ihtiyarın yardımına ihtiyaç duymadığımı

²²⁷ Aynı eser, s. 39-40.

²²⁸ Aynı eser, s. 53.

²²⁹ Aynı eser, s. 56.

da söyle. Yeryüzünde beni bu çirkin geleceğe hiç kimse zorlayamaz. Çünkü kurtuluş yolunu biliyorum...²³⁰”

...ifadelerinden yola çıkarak şu varsayımlara ulaşabiliriz;

Zehra'nın “*günah yükünü tek başıma taşımak istediğimi*” ifadesiyle Sayda'dan hamile kalması sebebiyle Nâ'ise'yi yaşlı bir çobanla evlenmeye zorladıkları gibi O'nu da zorladıklarını düşünebiliriz. Ayrıca “*Yeryüzünde beni bu çirkin geleceğe hiç kimse zorlayamaz. Çünkü kurtuluş yolunu biliyorum...*” ifadesiyle maruz kaldığı baskıyla mücadele edebilecek kadar kendine özgüveni olan biridir. Ancak kurtuluş yolunu bildiğini ileri süren biri neden geri döner. Yoksa O, geri dönmeye mi zorlanmıştır?

Bir başka husus, “Acaba neden Büyük Hanım, Zehra'ya istemediği biriyle evlenme konusunda bu kadar baskı kuruyor. Ne hali varsa görsün, canı nereye gitmek isterse istesin” deyip kestirip atmıyor. Bu sorunun cevabını Büyük Hanım karakterini anlatacağımız yere havale ederek başka bir hususa geçiyoruz.

2- Peki bir süre sonra saraya geri dönen Zehra nereye gitmiş olabilir? Ve sıksa, solgun ve yorgun bir halde olmasının nedeni ne olabilir? Muhtemelen Zehra, “*günah yükünü tek başıma taşımak istediğimi*” ifadesiyle kürtajla bu yükten kurtulmak için saraydan ayrılmıştır. Ancak saraya sıksa, solgun ve yorgun bir halde dönmesinin ve daha sonraki hallerinin sebebini sadece kürtaja bağlamak pek mantıklı gelmemektedir. Zira geri döndükten sonra Zehra'nın saray bölümünden hizmetçiler bölümüne taşınmasından sonraki yaşantısı ile ilgili olarak Nâ'ise'nin söyledikleri, onun çok ciddi bir travma geçirdiğini gözler önüne sermektedir.²³¹

4- Ayrıca mektubun içeriğine bakılırsa Büyük Hanım'ın rahmetli eşi Büyük Beyefendi üzerinde kurduğu “Erkek olsan bu çöplüğün horozu benim” hâkimiyetinin sarayın genç varisi Sayda üzerinde de etkili olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.2.4.8 Büyük Hanım:

²³⁰ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 56.

²³¹ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 53-55.

Karakterine dair bilgilere Nâ'ise'nin duyumları ile ulaştığımız bu kadın, çiftliğin hanım ağası olarak karşımıza çıkmaktadır. Nâ'ise, hasta olan hizmetçi arkadaşının yerine saraya Büyük Hanıma hizmet için gittiğinde korkudan titrediğini söyler.²³²

Yanına girdiğinde ise onu mermerden bir sehpaye eğilmiş, etrafı suyla çevrilmiş bir karıncaya eziyet ederken bulduğunu ve bu manzarayı bir saat seyrettiğini söyler.²³³

O'nun hakkında anlatılan birkaç hikâyeyi aktarıp acımasız bir varlığa dönüşmesinin ihtimali üzerinde duralım...

.....
“Birisi, onun çaylağın pençesinden kurtulan küçük bir serçeyi can çekişme azabının uzadığını görünce kahkaha atarken gördüğünü iddia eder.

Hayvanları sağlamakla sorumlu genç kız, Büyük Hanım'ın sabahleyin ağula geldiğini, yavrusunu emziren mandayı gördüğünde mandayı yavrusunu emzirmeden uzaklaştırdığını, genç kıza mandayı sağmasını emrettiğini, sinirli mandayı, aç buzağıyı, korkmuş ve şaşkın genç kızı seyretmeye durduğunu sonra da eğlenceli bir törenden dönmüş gibi neşe ve mutluluk içinde ayrıldığına tanık olmuş!

Tâhî ise, kaba ve acımasızca yavaş yavaş kendi eliyle boğazlaması için kendisine kuşları götürmeye birçok kez çağrıldığını sonrasında ise gözleri korkunç bir parıltıyla parıldayarak kanlar içindeki boğazlanan hayvanın çırpınısını seyrettiğini vurgular!

Bahçıvan, ne zaman kendisine küçük bir çocuğun ölüm haberini ulaştırırsa gizli bir şekilde gitmeyi adet edindiği kabristana defalarca kendisine eşlik ettiğine yeminler eder. Kabre çok yakın durup çocuğunu kaybeden anneye insafsız bir sevinçle kulak verir.. Öyle ki, ölü çukura gömülüp üzerine toprak saçıldığında “Büyük Hanım” memnuniyetle derin derin nefes alır ve eğlenceli bir geziden dönüyormuş gibi saraya geri dönerdi!”²³⁴

Bu kadının, acımasız bir hale dönüşmesinin temelinde eski bir aile trajedisine dayandırılır. Bu trajedi, bize O'nun ruh dünyasının portresini çizen çok önemli

²³² ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 63.

²³³ *Aynı eser*, s. 63-64.

²³⁴ *Aynı eser*, s. 62.

ayrıntıları ve yukarıda Zehra karakterini anlatırken sorduğumuz sorunun cevabını da vermektedir. Bahsi geçen trajedi ise kısaca şöyledir;

.....
“Rahmetli Beyefendi'nin ecelinin yaklaştığını hissetmesi üzerine mirasını bırakacağı bir erkek evladının olmasını temenni ettiği rivayet edilir. Ancak Büyük Hanım kısır bir kadındır. Bununla beraber çok nüfuzlu bir kadın olan Büyük Hanım bu nüfuzunu eşinin evlenmesine mani olmak için kullanır. Bir süre buna boyun eğen Beyefendi, biraz yaşlanınca duruma isyan eder. O'nun isyanını fark eden Büyük Hanım, baskıyı daha da artırır ancak bu sefer O'na boyun eğdiremez. Neredeyse evliliğin gerçekleşeceği halk arasında duyulur. Fakat işlerin seyri birden değişir. Beyefendi'nin Büyük Hanım'dan çok korktuğu ve aşırı derecede şiddete maruz kaldığı, karısıyla karşılaşmaktan korkarak odasına kapanıp kimseyle görüşmediği söylenir. Halk arasında kadının kocasını tuzağa düşürmek için plan yaptığı ve bunda başarılı olduğu, evlenmeye kalkması halinde korkunç sırrı açıklamakla onu tehdit ettiği dedikodusu yayılır.

Beyefendi, bu şartlar altında yıllar sonra ölür. Dul kadın rahat edip meydanın kendisine kalacağını düşündüğü bir sırada gencin biri, elinde Beyefendi'nin yasal oğlu olduğunu gösteren belgeyle saraya gelince zıvanadan çıkar ...”²³⁵

Son derece gaddar bir yapıya sahip olan bu kadının kısır olması karşısında, kocasının mirasını bırakacağı erkek bir evlada sahip olmak için evliliğe teşebbüs etmesi kavganın başlamasına yol açmış, kocasının evlilik konusunda ısrar etmesiyle bu kadın iyice hırçınlaşmıştır. Ancak O'nun zıvanadan çıkmasına neden olan olay, genç birinin elinde Beyefendi'nin yasal oğlu olduğunu ispatlayan belgeyle saraya gelmesiyle olmuştur.

Şimdi gelelim Zehra karakterini incelerken cevabını ertelediğimiz soruya;

*Eşinin evlat hasretini gideremeyen kısır bir Kadın,
Erkek bir vâris için ikinci kez evlenmek isteyen bir Koca,
Hayattayken kocasının bu arzusuna engel olduğunu düşünen bir Kadın,
Kocasının vefatından sonra saraya gelen erkek bir Vâris,
Ve öldükten sonra rahmetli kocasının ihanetiyle yıkılan bir Kadın...*

Nefreti zirve yapmış bu kadının, bunun intikamını almayı düşünmemesi - kocasına yaptıklarını düşününce- pek mümkün gözükmemektedir.

²³⁵ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 60-61.

O, kocasının erkek bir evlat için kendisini doğurgan kadınlara tercih etmesini asla unutmamıştır. Saraya gelen erkek varis O'nun bu nefretini, sürekli diri tutup - önüne çıkan her kızla beraber olup çocuk sahip olduğu için - yeşertmiştir.

Bu yüzden Sayda'nın gayr-i meşru çocuklarının çiftliğe vâris olmalarını engellemek için Zehra ve Nâ'ise gibi kadınlara eziyet etmiş, onları saraydan uzaklaştırıp yaşlı çobanlarla evlendirmeye çalışarak intikam almıştır. Sayda'nın başını yakacağı kızı da kendisi bulmuş olabilir. Zevkinin esiri olmuş bu hovardanın hayır diyemeyeceği vasıflar; zengin, güzel, genç ama müsrif, içki ve kumar düşkünü bir kız...

2.1.2.4.9 'Âişe 'Abdurrahman Bintü's-Şâtı':

Vakayı başkarakterin ağzından aktaran, hikâyenin sadece başlarında ve sonlarında gördüğümüz merhume müellif, hikâyeye hiçbir şekilde müdahale etmemiştir²³⁶. Hikâyenin başkahramanına Nâ'ise* adını vermiştir²³⁷. Neden bu ismi verdiğine dair herhangi bir açıklama olmamasına rağmen, hikâyedeki karakterin durumuna uygun düştüğünü söylemek hiç de abartılı olmasa gerektir.

Hikâyeyi sadece nakleden ve herhangi bir yorum vb. katkısı olmayan yazar hakkında şunları söyleyebiliriz;

1-İnsanların -sadece kadınlar değil- sohbetlerine meze olmuş²³⁸ bu karakteri karşısına alıp konuşması ve ona yardım için şartlarını zorlaması takdire şayan bir incelik olarak göze çarpmaktadır.

2- Kendisine yardım için gelen Nâ'ise'ye yaklaşımı ise son derece insancıdır. Merhume müellifin Nâ'ise ile olan ilk görüşmesini nakletmeden önceki atmosfere bir göz atalım;

.....

²³⁶ 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 8.

* نَاعِسٌ ism-i fâilin müennesi olan bu kelimenin anlamı: "bedeni veya görüşü yumuşamış ve zayıflamış" el-Müncid fi'l-Luga ve'l-'Alâm, Dar'ul-Meşrik, 2008, Beyrut.

²³⁷ *Aynı eser*, s. 13.

²³⁸ *Aynı eser*, s. 10.

“İnsanların silüetlerinin etrafında dönüp dolaştığı, öfkeli bir şekilde lanetlediği, inat ve ısrarla onu takip eden dedikoduların arasından utanarak yürümeye çalıştı.

Şaşkın, ürkek ve yalvarırcasına bakarak bana yakın bir yerde durdu. Sonra, insanların nereye gitse lanetlediği, suç ve utanç lekesiyle kirlenmiş elbisesini parçaladığı, huzuruma girme konusunda kendisine gerçekten izin verip vermeyeceğimi sormak için hizmetçim Hadra’ya sıkıca sarıldı.

Hadra, hoş bir tebessümle ona güven verdi. Sonra elinden tutarak onu bana yaklaştırdı ve bize çay hazırlamak için yanımızdan ayrıldı.”²³⁹

Ümitsiz, kırık dökük ve bütün kapıların yüzüne kapandığı bir insanın ruhi durumunu biri iki satırda görüyoruz. Hizmetçi Hadra’nın tavrı ve çay için oradan ayrılması ümitlere fer verecek bir yaklaşım.

3- Müellif, karşısında oturan Nâ’ise’yi dikkatli bir şekilde incelediğini, dedikodusu yapılan bu kadında; insanları tahrik edici bir hali göremediğini, tam aksine dertli, zarif görüntüsü, solgun tebessümü ile üzüntü ve şefkat duygularını harekete geçiren birini gördüğünü ifade eder.²⁴⁰

4- Müellifin bundan sonraki tavrını aşağıdaki muhavere ile inceleyelim;

.....

“Sessizliğimiz uzun sürdü. Artık konuşmamızın vakti geldi.

Ona nazik bir şekilde, otur Nâ’ise dedim...

Benim gibi birine yanında oturmam için izin mi veriyorsun? dedi.

Şefkatle gülümseyerek, niçin olmasın? diye sordum.

Hakkımda insanların söylediklerini duymuşsundur? diye karşılık verdi.

Evet, ama ben insanların söylediği şeyler hakkında senin sözünü dinlemedim, dedim.

Bir süre beni süzdü sonra fısıltıyla: benim gibi birinin anlatacaklarını dinlemeyi kabul ediyor musun? dedi.

Tabii ki seni dinlemeyi istiyorum, dedim.

Dudakları konuşmaya hazırlanıyor gibi kıpırdadı, fakat birden vazgeçti ve “asla hanımefendi, konuşmayacağım!” diyerek başını salladı.

İlgisiz bir şekilde: Bu sessizlikle, durumunu biraz daha gizleyeceğini mi zannediyorsun? Bu, insanlar arasından yaygın olan bir konu, benim de bilmiş olmam sana zarar verir mi? dedim.

Yüzünün solgunluğu şiddetlenerek; Hanım Efendi, ben sizin gibi şerefli namuslu birinin benim gibi birinin sözünü dinlemekten rahatsız olacağını zannettim, dedi.

²³⁹ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 10.

²⁴⁰ Aynı eser, s. 10-11.

Kendim ve senin için Allah'tan af dilerim, senin gibi benim gibi de ne demek, dedim. Biz, ancak hatalarımızla insanız"²⁴¹

.....

Yukarıdaki ifadelerden müellifin ne kadar anlayışlı bir insan olduğunu görmekteyiz. Önce muhatabını tavrı ve davranışlarıyla rahatlatmış sonra da konuşacak bir tava sokmuştur. Dünya âlemin bildiği bir şeyi bir de kendisinin anlatması zor bir durum olsa gerektir. Ancak müellif, başkalarının söylediklerine hemen inanmayıp, olup biteni kendisinden dinlemek istediğini söyleyerek olgun bir davranış sergilemiştir.

5- Bulunduğu toplum içinde saygın bir konuma sahip olan müellif, Nâ'ise ve çocuklarına kalacak yer bulma hususunda oldukça zorlanır. Zira Nâ'ise'nin aleyhinde hareket eden bir gruba ve toplumsal bir baskıya karşı koyması gerekmektedir.

2.1.2.5 Bakış Açısı ve Anlatıcısı

Bu hikâyede, iki tür bakış açısı vardır. Birincisi, "*Hâkim Bakış Açılı Üçüncü Tekil (O) Anlatıcı*" bakış açısı; İkincisi ise, "*Kahraman Bakış Açılı Birinci Tekil (Ben) Anlatıcı*" bakış açısıdır.

"İnsanların silüetleri, etrafında dolaşp nefretle onu lanetlerken ve dedikodularıyla onu inatçı bir şekilde kovalarken, utanç içinde yürümeye çalıştı.

O, nereye gitse insanların lanetlediği, günah ve utanç karasıyla kirlenmiş elbisesini parçaladıkları kişiye, huzuruma kabul edilip edilmeme konusunda gerçekten kendisine izin verip veremeyeceğimi sormak için hizmetçim Hadra'ya başvurdu."

Yukarıdaki ifade yazara ait olup, "O" anlatım dilinin hâkim olduğu "*Hâkim Bakış Açılı Üçüncü Tekil (O) Anlatıcı*" bakış açısına örnek teşkil etmektedir. Bu bakış açısı kurgusal hikâyede yazara sınırsız imkânlar sunarken, incelediğimiz bu hikâyede yazar, kendisinin de hikâyenin başında ifade ettiği gibi müdahale etmeksizin olayı kahramanın ağzından aktarmıştır. Bir de hikâyenin sonunda kahramanın akıbeti

²⁴¹ 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 11-12.

hakkında bilgi verdiği yerde de bu bakış açısını ve “O” anlatımı dilini kullandığını görürüz.

“O, teni yasemin çiçeği gibi bembeyaz, ben ise esmerim. O, etine dolgun boylu poslu, ben ise ufak tefek zayıfım... Onun omuzlarından sarkan ipeksi parlak altın sarısı saçları, benimse kıvırcık, kumral renkli saçlarım... Onun gözleri yemyeşil, benimkisi bal sarısı... Giydiği güzel elbisesi, boynundaki parlak gerdanlığı, bileğini süsleyen bileziği, başına taktığı elmas tarağıyla O... Solmuş kaba elbisesi, ucuz camdan bileziği ve kaldığım süre boyunca üzerime sinen mutfak kokusuyla Ben...”

Yukarıdaki ifadeler hikâyenin kahramanına aittir. “*Kahraman Bakış Açılı Birinci Tekil (Ben) Anlatıcı*” bakış açısına örnek verdiğimiz paragrafta yazarın herhangi bir dahlinin olmadığı ancak kahramanın zaviyesinden hem kendisini hem de karşılaştırma yaptığı Zehra adlı karakterin dış görünüşünü öğrenmiş olmaktadır.

“Ben” anlatıcının hâkim olduğu hikâyelerde diğer karakterleri tanıma fırsatını da kahraman sayesinde, onun bakış açısıyla öğrenme fırsatı bulabiliyoruz.

2.1.2.6 Roman Tekniği

Hikâye, kahramanın hayatını konu aldığı için *otobiyografik* özellik taşımaktadır.

Kahramanın nefsi konuşmalarını ihtiva eden *iç monolog* tekniğini de görmek mümkündür. İç monolog tekniğini örnek:

“...Hâlâ hilalin doğuşunu gözlemek, babamın yavaş yavaş kaybolan silüetini görmek ve tavsiyesini dinlemek için çitlere her ay gizlice gidiyorum. Sonra yatağıma dönüp kendimi hesaba çekiyor hüznün, umut ve şüphe içinde soruyorum:

“Acaba efendilerimi hoşnut ettim mi, bu arazideki hayat benim için kalıcı bir yer oldu mu?”

Ayrıca *tasvir (betimleme) tekniği* ve çokça *diyalog tekniği* ile ilgili tekniklerle hikâyenin şekillendiği paragraflarda vardır.

2.2 Firavunun Dönüşü

2.2.1 Hikâyenin Özeti

Merhume müellif, Mısır'ın tarihi yerlerinin ziyaret için üniversiteden arkadaşlarıyla el-Uksur'a "الاقصر" giderler.

Ziyaretleri esnasında Mısır Antik Eserler Uzmanı Drayton "دريتون" ve arkeoloji ve Mısır bilim adamı Profesörü Monté "مونتيه" ile tanışıp derin bir sohbete girerler. Merhume müellif ve arkadaşının soruları karşısında Profesör Monté bölgedeki çalışmaları esnasında başından geçenleri şöyle anlatır;

“Yıllar önce bir heyetle Mısır’a gelmiştim. Gelmeden önce ruh ilmiyle meşgul olmuş, bazı elit ortamlarda ruh çağırma seanslarına katılmışım. Hatta ruh dünyası ile iletişime geçme hususunda bazı denemelerim dahi olmuştu...”

Antik Mısır dini, ruhun dönüşüne olan inancı, geleceği sonsuzluk olarak kabul edip ölümsüzlüğe mutlak güveni beni çok etkilemişti.

1940 yılında, Salhacer’e "صالحجر" gitmişim. Kazı esnasında büyük granit bir kayaya rastlamıştık. Yerinden oynatmadan sabit bir şekilde birkaç ay onu inceledik. Dinlenmek için bir ağaca yaslanmışım. Uyku sersemliği sebebiyle başım öne düştüğünde ürkek ve şaşkın bir halde etrafta dolaşan ruhu ve kralın tabutunun etrafında ayin yapan kâhinleri gördüm. Rüyanın mahmurluğundan kurtulmuş, gözümü açmışım.

İşçilerin son hamleleri ile kralın tabutuna ulaşılmıştı. Tarihi Eserler Dairesinin temsilcileri ile beraber içeriye girdiğimizde cenaze müstemilatı tam, sağlam bir kabirle karşılaşmıştık. Çevredeki eşyalara baktığımızda ise bunun krala ait bir mezar olduğu kanaatine vardık.

Ancak hazinenin müstemilatından ziyade beni ilgilendiren şey, ruhun cesede dönüş vakti geldiğinde girmesi için mezarın içine bina edilen hayali kapıydı. Kapıya doğru koştum ancak başımın döndüğünü hissedince yardımcımın da desteğiyle odama dönmek zorunda kaldım.

Keşfin haberi bütün dünyada duyulmuştu. Eğitim Bakanlığı, keşifle ilgili tarihi bir bildiri yayınlamıştı. Tarihi Eser Dairesi memurları hazinenin müstemilatını

saymaya ve Mısır müzesine taşımak için teçhizat hazırlamaya koyulmuşlardı. Yanımda yardımcım, Mısır Bilimi başkanı Drayton, Tarihi Eserler İdaresinin temsilcisi, bir grup tarihçi, sanatçı ve gazetecilerle odaya (kralın yattığı yere) doğru yaklaştık.

Gözlerimi hayali kapıdan ayırmaksızın örtüyü kaldırdığımda üzerinde kralın isminin olduğu granitten ikinci bir tabutla karşılaştık. Son örtüyü kaldırıp mumyanın içinde bulunduğu son tabuta ulaştık. Gözlerim cesedin üzerinde dolaşan ruh ile ceset arasında gidip gelmeye başlamıştı. Öyle ki korkudan çevremdeki halkı neredeyse unutmuştum.

Halkın dağılmasından sonra kralın yanına tekrar uğradım. Kralın cesedine uzun uzun bakarken dudaklarını kıpırdatıp gözlerini açtı. Bana kim olduğumu, nereden geldiğimi vb. sorular sordu. Ancak geliş maksadına inanmadı. Bir ara bakışları kapıya takıldı. Endişe içinde, “Kız kardeşim geliyor” diye bağırıp uzaklaşmam için işaret etti.

Firavunu tekrar ziyaret ettiğimde ise bana, kraliçesinin yokluğunu hissettiğini ve nerede olduğunu sordu. Kraliçesinin nerede olduğunu bilmediğimi söyleyince üzüntüden yüzü simsiyah kesildi.

Daha sonra Drayton’a kralın aşk hakkında söyledikleri şeyleri anlatıp onun için bir şeyler yapıp yapamayacağımızı sordum. Bana; “Sevgilisinin bıraktığı boşluğu dolduracak kızlardan birini bulmamı tavsiye etti.” Bunun iyi bir çözüm olmayacağını düşünmekle beraber yine de denemeye karar verdim.

Firavunun bahsettiği kraliçeye benzeyen genç bir kızı bulup onun karşısına çıkarmıştık. Ancak kral planımızı anlamıştı. Özür dileyerek durumu idare etmeye çalıştım.

***

Zamanla kralın hali kötüleşmiş, cesedinin çözülme emareleri ona nüfuz etmeye başlamıştı. Sanki ruh, özellikleri değişmeye başlayan bu cesetle artık birleşemiyordu.

Milli Eğitim Bakanlığının firavunun cesedinin taşınma karar tarihini bildiren mesajından sonra yapmayı düşündüğüm deneylerim de ne yazık ki yarım kalmıştı.

Firavunun tabutunu arabaya taşıyacak ekip gelmişti. Fakat onlar çok geçmeden hayret içinde hemen geri dönmüşlerdi. İçlerinden biri, mumyanın çözülüp dağıldığını söyleyince hemen hayali kapıya doğru koştum. Bir de ne göreyim! Ruh yerini terk etmiş...

İşçiler ve Mısır Tarihi Eserler İdaresi memurları firavunun mezarına akın ettiler. Otuz asır bozulmadan kaldığı halde mumyalanmış cesedin bozulduğuna hayret ettiler. Bunun cevabını sadece ben biliyordum...

Ancak cevap vermeksizin evime döndüm. Firavunun cesedinin dağılmasından sonra en çok arzu ettiğim şey, ruhun gizemli dünyasından haber vermesiydi. Ancak ruhla irtibata geçme çabalarım da ne yazık ki heba olmuştu.”

***

Profesör Monté'den ayrıldıktan birkaç gün sonra onun ülkesine döndüğünü öğrendik.

Şayet Profesör Monté'nin rüyası doğru olsaydı rüyası onu haklı çıkarırdı. Muhtemelen o, Mısır'ın kralın sevgilisi olduğunu, kralın duasının Mısır'a ulaştığını ve dönemindeki Mısır'ın geçmişinin Mısır'ı hatırlattığını bilmiyordu. Kazmaların gürültüsüne uyanınca görüp duyduğu her şeyde mazinin yokluğunu hissetti. Bu sebeple kendisine yabancı olan dünyaya dönmeyi reddetti. Ne kral Mısır'a aitti ne de Mısır Kral'a. Zira bu tanıdığı Mısır değil, o yurt bu yurt değil, halkı ise ailesi, dostları ve arkadaşları da değildi...

Yaşama isteği öldü, bu yüzden hayat da öldü...

2.2.2 Hikâyenin Tahlili

2.2.2.1 Olay Örgüsü

“‘Âişe ‘Abdurrahmân’ın üniversiteden bir arkadaşıyla tapınağın içinde gezerken gruptan ayrılıp arkeolog Mısır Antik Eserler Uzmanı Drayton ile tanışması,

‘Âişe ‘Abdurrahmân ve arkadaşının Drayton vesilesiyle Profesör Monté ile tanışmaları,

‘Âişe ‘Abdurrahmân ve arkadaşının sorularına muhatap olan Profesör Monté’nin firavun kral Psusennes’in kabrinin keşfi ve sonrası ile ilgili hikâyesini anlatması,

Profesör Monté’nin Mısır’a gelmeden önce ruh çağırma seanslarına katılarak bu konuda deneyimler edinmesi ve deneyler yapmak için firavunun ruhuyla irtibat kurmaya çalışması,

Profesör Monté’nin firavun kralın ruhu ve cesediyle yaptığı konuşmalar neticesinde onun yalnızlığına çare araması,

Genç bir kızı firavun kralın dönemindeki kraliçe gibi giydirip, firavunun kraliçesine olan hasretini gidermeye teşebbüs etmeleri...”

‘Âişe ‘Abdurrahmân’ın yaptığı gezi vesilesiyle tanıştığı Profesör Monté’nin anlattığı hikâye çerçevesinde gelişen olaylarda olay örgüsü yukarıdaki gibi kopukluk olmadan cereyan etmektedir.

2.2.2.2 Zaman

Hikâyede zaman kavramı birkaç yerde kesin tarihlerle geçerken *vak’a zamanı* bazı yerlerde ise günün bölümleri şeklinde geçmektedir. Kesin tarihin verildiği yerlerden birincisi şu şekilde geçmektedir:

“1940 yılını Şubat ayında, yirmi birinci firavun ailesinin birincisi olan kral I. Psusennes’in “بوسوسنس” kabrinin, Doğu Delta “صالحجر” bölgesindeki antik keşif haberi duyuldu.”²⁴²

Ayrıca bu keşif haberinin duyulması akabinde basına yansıyan olayla ilgili net tarih ibaresi de şöyle geçer:

“Dokuz Mart 1940 yılında, El-Ehram ve diğer Mısır gazeteleri, firavun hazinesinin kutsal emanetlerini ve mumyasını başkent Mısır tarihi eserler müzesine taşınma vaktini belirleyen resmi kararı on mart sabahı olarak duyurdu.”

Ay, gün ve sene olacak şekilde tarih verilen bir başka yerde (sadece gün ifadesi eksik olmakla beraber) ‘Âişe ‘Abdurrahmân’ın üniversiteden bir grup arkadaşıyla yaptığı gezi tarihidir.

“Bu (gezi) 1941 senesi kışın ocak ayındaydı. Yukarı Mısır’ın tarihi yerlerini ziyaret etmek ve bölgenin her tarafını dolaşmak için üniversite gezisi düzenledik.”

2.2.2.3 Mekân

Hikâyenin geçtiği mekânlar, ‘Âişe ‘Abdurrahmân’ın üniversiteden bir grup arkadaşıyla gezdiği Mısır’ın tarihi antik yerleri ile Profesör Monté’nin kazı çalışmalarını yaptığı yerlerdir.

Bu mekânlar hikâyenin çeşitli yerlerinde şu şekilde geçmektedir:

“Aralıksız yolculuğun bitap düşürdüğü sıkıntılı bir gezinin ardından yorgun argın gece yarısı el-Uksur’a “الاقصر” ulaştık. Geçmişimizin canlı dünyasına yukarıdan bakarken, Tûna dağındaki “تونه الجبل” atalarımızın büyük tarihi eserlerini ve Beni Hasen’deki “بنى حسن” dağın zirvelerindeki kayaların içindeki oyulmuş kabirlerini seyrederken beğeni ve hayranlıktan yorulduk.”²⁴³

²⁴² ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 91.

²⁴³ Aynı eser, s. 94.

“Tapınağın kapısında giriş iznini bekleyerek dururken sabah oldu. Arazinin temiz (taze) nimetlerini ellerinde taşıyarak el-Uksur’un civarındaki köylerden gelen, solgun yüzlerinde ve yorgun bedenlerinde köyün dertlerini ve sıkıntılarını taşıyan bir grup çiftçiyi seyretmekle meşguldük.”²⁴⁴

“...daha sonra Doğu Deltada “صالحجر” Salhacer bölgesinde kazı ile meşgul olmuştum. Kazı ve araştırma –Mart 1939’da- beni Kral “شوشنق” Şoşenk’in mezarına götürdü...”²⁴⁵

“1940 yılı yaklaşmış, iki koridoru açmaya uğraşmak için “صالحجر” Salhacer’e gitmiştim. Ancak büyük granit bir kaya bize direnç gösterdi. Yerinden oynamadan sabit bir şekilde birkaç ay onu incelemeyi sürdürdük. Neredeyse ümitsizlik bizi mağlup düşürüp ondan vazgeçirecekti.”²⁴⁶

2.2.2.4 Şahıs Kadrosu

2.2.2.4.1 Profesör Monté "مونتيه"

‘Âişe Abdurrahmân’ın Profesör Monté ile tanışıp hikâyesini öğrenmeleri Mısır Antik Eserler Uzmanı Drayton vesilesiyle olur:

“Rahip Drayton yanında kazı ilmi ile uğraşan Mısriyyat* "المصريات" Mısırbilim adamlarından biri olan Profesör Monté** ile tapınağa geliyordu. Peş peşe 1939 ve 1940 yıllarında firavun Şeşonk/Şoşenk (شوشنق) ve firavun Psusennes (يسوسنس) kabirlerini keşfettikten sonra meşhur olmuştur...

İşte randevusuz bir şekilde böyle karşılaştık.”²⁴⁷

²⁴⁴ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 94.

²⁴⁵ Aynı eser, s. 107.

²⁴⁶ Aynı eser, s. 108.

* Mısırbilim ya da Ejiptoloji, Antik Mısır ve Mısır’ın tarihi konularını inceleyen bir bilim dalıdır. Bkz. <https://tr.wikipedia.org/wiki> (Erişim Tarihi 15.12.2015)

** Jean Pierre Marie Monté (1885-1966) Mısır’da önemli kazılar yapmış Fransız Mısriyyat "المصريات" Mısırbilim adamıdır. Bkz. <http://www.marefa.org> (Erişim Tarihi 24.12.2015)

²⁴⁷ Aynı eser, s. 100.

Profesör Monté', Mısır'a kazı ilmiyle meşgul olmaya kendisini sevk eden etkeni ise şöyle açıklar:

"İçimde Mısır'ın geriye kalan ruhu ve eski firavun büyüü hakkında çeşitli anlaşılmaz hatıralar vardı. Gelmeden önce ruh ilmiyle meşgul olmuş, bazı elit ortamlarımızda yaygın olan birçok ruh çağırma seanslarına tanık olmuş, onların birkaçına medyum olarak katılmış hatta ruh dünyası ile iletişime geçme hususunda bazı denemelerim olmuştu..."²⁴⁸

...

"Drayton, bana sıkıntı veren şeylerden kurtulmam için hükümetin cesedi Mısır müzesine nakil emrini yerine getirmemi tavsiye etti. Ancak hedefimi gerçekleştirinceye kadar denemelerimi sürdürme niyetinde olduğumu ona açıkladım. Ancak Drayton, firavunun cesedinin müzeye taşınmasının doğru bir karar olduğunda ısrar edince deneylerin orada mümkün olmayıp firavunun ruhsuz mumyalı bir cesede döneceğini ifade ettim."²⁴⁹

...

"Firavunun cesedinde bir süredir başlayan bozulma ve çözülme alametleri görünmeye başlamıştı. Ruh ise uzun süredir gözükmiyordu. Bu büyüü mekânı terk etmeden önce ruhla son bir deneme yapmayı düşünüyordum."²⁵⁰

...

"Ruh dünyasına onun penceresinden baktığım bu eski cesetle birlikte, son birkaç saati geçirme kararlılığında kralın mezarına doğru yöneldim. O, fizik ötesi uzak ufuklara doğru yaptığım bu garip seyahatte benim aracımды."²⁵¹

Mezkûr amaçla kazı çalışmalarını sürdüren Profesör Monté, sert bir kayaya rastladıklarını, yerinden oynatmadan onu birkaç ay incelediklerini ve neredeyse bu işten vaz geçeceklerini söyler. Ancak ertesi sabah işçilere çalışmaya devam talimatını

²⁴⁸ 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 154.

²⁴⁹ Aynı eser s. 155.

²⁵⁰ Aynı eser, s. 161.

²⁵¹ Aynı eser, s. 169.

verir. Bir süre sonra zorluk çıkararak kayanın da parçalanmasıyla firavunun kabrine ulaşmak için başka engel kalmaz. Tarihi Eserler Dairesinin temsilcisi ile beraber içeri girince kefeni sağlam bir kabirle karşı karşıya kalırlar.²⁵²

Mezardaki eserlerden bunun bir kral ait mezar olduğu kanaatine varırlar. Profesör Monté'nin yardımcısı kralın hazinesinin büyüüne kapılmasına rağmen, kendisini ilgilendiren şeyi ise şöyle açıklar:

“...Ben ise hazinenin müstemilatından ziyade batı duvarındaki gedikle ilgileniyordum. Kazıyla meşgul olanlar, o gediği ruhun cesede dönüş vakti geldiğinde girmesi için mezarın içine bina edilen hayali kapı olarak tarif eder.”²⁵³

Hayali kapıya koşan Profesör Monté, başının dönmesi üzerine yardımcısının desteğiyle odasına götürülür. Yatağına yatıp bir süre dinlendikten sonra tarif edemediği bir his onu kralın kabrine sevk eder. Umutla beklediği anı ise şöyle tarif eder:

Yanımda yardımcım, Mısır Bilimi Başkanı Drayton, Tarihi Eserler İdaresinin temsilcisi, bir grup tarihçi, sanatçı ve gazetecilerle odaya (kralın yattığı yere) doğru yaklaştım...

Ellerimi, gözlerim hayali kapıdan ayrılmaksızın örtüye kaldırmak için uzattım. Birde ne göreyim, üzerinde kralın ve heykelinin isminin olduğu granitten ikinci bir tabut daha var. Sonra örtüden sonraki örtüyü kaldırmaya devam ettik öyle ki mumyanın içinde olduğu son tabuta ulaştık. Ruhun, batı duvarından yerini terk ettiği ve biz, saf altından sargılarla kefenlenmiş kralın sağlam cesedinden son örtüyü kaldırırken lahitin üzerinde uçtuğunu zannettik...

Toplanan halk hayretle haykırdı. Suskun bir şekilde duruyorken beni tebrik etmek için etrafımı kuşattılar. Korkudan konuşamadım öyle ki gözüm cesedin üzerinde dolaşan ruh ile bu yatan ceset arasında gidip gelmeye başladı.²⁵⁴

²⁵² ‘Abdurrahmân, *Veküdu'l-Ğadab*, s. 112-113.

²⁵³ Aynı eser, s. 114.

²⁵⁴ Aynı eser, s. 117.

Profesör Monté', ruh çağırma seanslarında arzu ettikleri şeyin, ceset hakkında ruhtan bilgi almayı sağlayacak tek vasitanın medyum olduğunu, burada ise hem her şeyiyle sağlam bir cesedin hem de ruhun bir arada olduğunu söyler.²⁵⁵

Profesör Monté', kalabalığın dağılıp akşam olmasından sonra tekrar kralın odasına gider. Yatan cesede uzun uzun bakarken tabutunda sarsıldığını zanneder. Firavun, yavaş yavaş tabutunun içinde çırpınırken hayat belirtilerini gözleyerek şaşkın bir şekilde bekler. Bir süre sonra dudagını kıpırdatıp, gözlerini açınca, hayret ve korku onu etkisi altına alır. Tam oradan kaçacakken firavun kralın cesedi;

- *Sen kimsin?*

- *İtaatkâr kölenizim Efendim...*

- *Asla... Sen benim halkımdan değilsin! Ben onları tanırım, onların yüzlerinde mübarek ateş izinden alametleri vardır. Onların güçlü yapıları, soylu görünümleri, belirgin biçimleri ve altın sarısı esmer renkleri sende yoktur. Peki, sen kimsin?*

Başımı öne eğerek;

- *Ülkenize uzak diyarlardan gelen yabancı biriyim. Burada yatan asil firavunların kabirlerinden saçılan parlak ışıklar bizi etkilediği için vatanımızdan göç ettik.*

Kral alaylı bir şekilde tebessüm edip;

- *Senin ilgini altın çekmiş olmasın. Korkma yabancı, hadi gel de hareketlerimi kısıtlayan şu donuk sarı elbiseyi üzerimden çıkar. Ben açgözlü değilim...*

- *Hadi yabancı! Al onu, tereddüt etme...*

- *Affedersiniz Efendim! Altının parıltısı beni cezp etmedi. Ben altının kölesi değilim bilakis ilmin ve medeniyetin hizmetkârlarındanım. Korunaklı Vadinin birkaç bin senedir eskiyip yok olmaktan onu koruduğu ebedi hazinlerinizi araştırmak için geldik...²⁵⁶*

²⁵⁵ 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 118.

²⁵⁶ *Aynı eser*, s. 119-120.

Bir süre konuşmaktan vazgeçen Profesör Monté', Kralın uzaklara gözünü dikmiş bir halde düşünürken, bakışlarının kapıya takıldığını ve endişe içinde; "Kız kardeşim geliyor." diye bağırdığını ve kendisine ayrılması için işaret edince eğilerek selam verip huzurundan ayrıldığını söyler.

Firavunu tekrar ziyarete gidince aralarında şöyle bir konuşma geçer:

- *Ne haber ey yabancı?*

Neşe ile bağırdım:

- *Sen, ey sağlıklı bir şekilde uykusundan kalkan...*

- *Ey kuvvet sahibi, rablerin kralı Âmûn tarafından sevilen...*

- *Ey mavi gökte parlayan Ra'nın oğlu...*

- *Şüphesiz sen, yeniden parlayıp, hayata dönüyorsun...*

- *Sen göğe kabul edildikten ve ilahlarla buluştuktan sonra...*

- *Ey Efendim, senin uyanman esenlikle doludur!*

- *Göğün nimetleri üzerine boşansın!²⁵⁷*

Kral, hayal âleminin sevinci içinde gözleri yerde büyülenmiş bir şekilde ilahiyi dinlerken Profesör Monté' sorar:

- *Ne oldu Efendim? Varlığın neşesi ve hayatın sevinci seni memnun etmedi mi?*

- *Kesinlikle. Muhakkak ben vücudumu saran sevinci hissediyorum. Fakat ben kraliçenin yokluğunu hissediyorum. Acaba nerededir? O, odasında hazırlık mı yapıyor? Dönünceye kadar esenlik hissetmeyeceğim. Bugün ona yeniden döndüğüm bu ikinci hayat mübarektir. Keşke O, ceylan gibi hızlı bir şekilde gelse. Onunla buluşmaya çok istekliyim.²⁵⁸*

Profesör Monté', bir süre sessiz kalınca, Kral şaşkınlığını fark edip sorar:

- *Onu tanıyorsun değil mi? O, bu vadinin kraliçesiydi ey yabancı...*

²⁵⁷ Piramitlerin metinlerinden. Bkz. 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s.123.

²⁵⁸ Aynı eser, s. 122-123.

Sonra benden yüz çevirip kendi kendine:

- *Acaba, şimdi nerede O?*

- *Benden uzak kalması mümkün değildi, buna nasıl sabredebildi ki?!*

- *Hüzün ve kederin içinde beni terk etmesi, güzel yüzüyle ve nurlu tebessümüyle üzerime doğduğu zaman elemelerimi giderebilmesi onun için önemli değil mi?*

- *Bu kıyamet gününde beni terk etmesi onun için önemli değil mi? Bu gün diriliş günüdür...²⁵⁹*

Profesör Monté', firavun kralın kraliçesini tanımayıp hakkında hiçbir şey bilmediğinden krala ne diyeceğini bilemez. Kralın kendisinin sessizliğinden sıkıldığını hissedince toparlayıp şöyle söyler:

- *Affedersin Efendim, onun nerede olduğunu bilmiyorum, deyince kralın yüzü üzüntüden simsiyah kesilir. Öfkeyle bağırır:*

- *Yazıklar olsun kâhinlere! Onun benim yanımda hayata yeniden döndürüleceğini iddia ettikleri günü inkâr mı ediyorlar?*

Onu teselli etmek için:

- *Belki O, gönderilmiştir ve belki de sizi bekliyordur!*

Firavun umutla haykırdı:

- *Kesinlikle. Bunda şüphe yok.*

- *İlahlar ayrılmamızı hoş görmez. Buluşmaya söz vermiştik...*

- *Buna gök karar vermişti.*

Sonra bana bakıp şöyle dedi:

- *Bekçilere, kız kardeşimin içeri girebilmesi için kapıyı açık bırakmalarını emret!*

---

²⁵⁹ 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 124.

Profesör Monté', tam geri çekilecekken, kendisinin onu karşılamak için ortamı hazırlayacağını bildirip beklemesini ister. Gözünü etrafta dolaştırdıktan sonra altın, gümüş ve mermer kaplara işaret ederek endişe içinde tekrarlar:

"- Bu, onun ince narin bedenine özlem duyduğu kokusunun şişeleri..."

- Bu, onun baştan çıkarıcı dudakları için yanıp tutuşan kutsal şarap kadehleri..."

- Bu, yumuşak elleriyle çiçekleri içine koymayı özlem ve ihtirasla beklediği vazolar..."

- Bu, -kendini işaret ederek- onun güzelliğini görmeyi arzulayarak ilahlara onu kendisine bağışlaması için dua ettiği erkek kardeşi..."

- Onun kalbi sevinç, aşk ve şevk ile doludur..."

- Bu gün buluşacağız... Sonra ise ayrılık yok!"

Kral, bir süre sessiz kaldıktan sonra Profesörün kalmasını isteyerek bağırır:

"- Dur ey yabancı!"

- Ben ona gideyim".

Kral ayağa kalkmaya niyetlendiyse de başarılı olamaz.

Kralın kraliçesini kaybetmesinden beri ruh çağırma seanslarından uzak kalan Profesör Monté', firavunun cesedinin yavaş yavaş solduğunu fark etmesi üzerine, ruhun direktifleri doğrultusunda yatan bedeni masajla ve bazı ilaçlarla tedavi etmeye çabalar. Ancak kral, onunla alay eder ve iyileşmesinin sevgilisinin yanına gelmesine bağlı olduğu söyler.

Kralın yanından ayrılan Profesör Monté', yardımcısı Drayton'a, firavunla aralarında geçenleri anlatır. Drayton, kralın sevgilisinin bıraktığı boşluğu dolduracak Mısırlı kızlardan birini bulup getirmesini tavsiye eder.

Profesör Monté', firavunun bahsettiği kraliçeye benzer birini bulup ona dönemine özgü kıyafetler giydirir. Uyanması halinde onu görünce huzur bulur

düşüncesiyle kraliçe rolüne giren kızı da beraberinde ruh çağırma seanslarına götürür.²⁶⁰

Uzun süre bekledikten sonra aniden ortaya çıkan ruh, firavunun mezarına doğru ilerlerken kraliçe kılığına giren kıza dikkatli bir şekilde uzun uzun bakmaya başlayınca genç kız şüphe çekecek şekilde korkuya kapılır. Genç kızın başının döndüğünü anlayan Profesör Monté', temiz hava alması için dışarı çıkarır.

Bu hadiseden sonra genç kız koku sürünerek kralın huzuruna çıkar. Ruh, genç kızın etrafında dolaşmaya başladıktan sonra kralın gözleri açılıp cesedi hareket edince korkudan oradan kaçar.

Hemen akabinde kral ile Profesör Monté' arasında şöyle bir muhavere geçer:

- *Onu, kraliçe zannediyorsun değil mi? Bu onun yüceliğine zarar verir.*

- *Onun halkımdan biri olduğunu anladım genç adam... Onun, benim kraliçemin yerini dolduracağını planladınız ancak aşk bunu asla kabul etmez.*

Kralın, Profesör Monté' ve yardımcısı Drayton ile yaptıkları planı anlamaları kendilerini korkutur. Özür dileyerek durumu idare etmeye çalışırlar.

Profesör Monté', kralın cesedinde bozulma emareleri gözlemledikten sonra kralın ruhunun, bu cesetle birleşme konusunda isteksiz olduğunu düşünür. Yardımcısı Drayton ise, kendisine sıkıntı veren şeylerden kurtulması için hükümetin cesedi mısır müzesine nakil emrini yerine getirmesinde ısrar eder. O ise, hâlâ denemelerinin bitmediğini, müzede deney yapmasının mümkün olmayacağını hatta buradan ayrılması halinde firavunun ruhsuz bir mumyaya döneceğini iddia eder.²⁶¹

İşçi başı el-Bâz İsmâ'îl "الباز اسماعيل", Milli Eğitim Bakanlığının firavunun cesedinin taşınma karar tarihini bildiren mesajını getirince artık yapacak bir şey kalmaz.

Firavunun cesedinde bir süredir başlayan bozulma ve çözülme alametleri şüphe uyandıran bir netlikte görünmeye başlar. Ruh ise uzun süredir gözükmez. Profesör

²⁶⁰ 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 147-148.

²⁶¹ *Aynı eser*, s. 155.

Monté', bu büyülü mekânı terk etmeden önce ruhla son bir deneme yapmayı düşünür. Ancak firavunun ruhu onunla bir daha konuşmaz.

Profesör Monté', sabahleyin gelip firavunun cesedini müzeye taşıyacak olan ekipten birinin şöyle bağırdığını söyler:

- *Mumyayı taşıyamıyoruz... Ceset parçalanıp toz oldu...*

Hemen dönüp firavunun ruhunu girdiği hayali kapıya koşan Profesör Monté', ruhun oradaki yerini terk ettiğini anlar. Mumyalanmış cesedin toz gibi dağıldığını gören işçiler ve Mısır Tarihi Eserler İdaresi memurları:

"Otuz asır yokluğa karşı koyduğu halde mumyalanmış bu ceset nasıl bozulur? Nerede kaldı firavunların büyüü, nerede kâhinlerin sırrı?" diyerek şaşkınlıklarını ifade ederlerken Profesör Monté' ise:

"Ruhun yaşam arzusu, cesedi muhafaza ediyordu. Üzerinden çok uzun zaman geçmiş, hayat cesedin içinde solmuştu. Ruh bu isteği kaybettiğinde en büyük sırrı bozulmuş, gelecek büyüü hükümsüz kalmıştı. Bu yüzden ondan geriye kalan (ceset) yıpranmış, ölüm onu mağlup ederek, çözülme ve dağılma onun içine sirayet etmiş" olduğu kanaatine sahiptir.²⁶²

Firavunun cesedinin naklinden birkaç gün sonra Profesör Monté', ülkesine geri döner.

2.2.2.4.2 Drayton "دریتون"

'Âişe Abdurrahmân ve arkadaşı tapınağın içinde dolaşırken birden gözleri birine takılır ve aralarında şöyle bir konuşma geçer:

"Başlangıçta ona dikkat etmedik. Fakat biz ona doğru hareket eder etmez beyaz şapkası ve açık renkli üniforması el-Uksur'un ıslıl ıslıl gözleri kamaştırıyordu..."

²⁶² 'Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 173.

Yüzünü bize kaldırmadan önce biraz zaman geçti. Zarif sakin tebessümü kaybolur kaybolmaz biraz sıkıntılı gözüküyordu.. Elleri taşı destekleyerek sıkıca tutmaya devam ederken sadece bize sorgularcasına bakmaya başladı...

- “Sizler Yukarı Mısır’dan mısınız?” diye sordu.

- “Hem de en kuzeyinden... Misafir olarak geldik” diye cevap verdik...

- “Yalnız ikiniz mi?” dedi.

- “Tapınağın avlusunun kendileriyle dolu olduğu ve tapınağın salonunu gürültüyle dolduran bu yol arkadaşları ile beraber geldik.”

- Onlara tapınak odasına girmeye izin verildiği halde sizi onlardan geri bırakan şey nedir? dedi.

Her birimiz arkadaşına baktı sonra hep bir ağızdan cevap verdik:

- İhtimal, izin verilen kutsal yerin saygısızdır (sebebiyledir)!!

Cevap vermeden başını salladı...

Nereden geldin, ne yapıyorsun diye sorma sırası bize gelmişti. Yüzü mütevazı bir tebessümle parıldadı ve hafif bir şekilde eğilerek kendini takdim etmek için:

Mısır bilim adamı Drayton...” diye kendini tanıttı.²⁶³

Yukarıdaki diyalogdan da anlaşılacağı üzere o da Profesör Monté’ gibi Antik Mısır ile ilgili konularda çalışan ve Profesöre çalışmalarında yardım eden bir Mısır bilim adamıdır.

‘Âişe Abdurrahmân, arkadaşı ile beraber el-Uksur’daki tapınağı ziyareti esnasında kendisiyle tanışarak sıkı bir sohbe dalmış ve daha sonraki gün Profesör Monté’ ile tanışmalarına aracı olmuştur.

Firavun Psusennes’in mezarının bulunmasından sonrasında Profesörün kralın ruhu ile ilgili yaptığı araştırmaya destek olmaya çalışmış ancak gelen emir üzerine daha fazla bu işi uzatmasının doğru olmadığını kendisine salık vermiştir.

²⁶³ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu’l-Ğadab*, s. 96-97.

2.2.2.4.3 ‘Âiše Abdurrahmân

‘Âiše Abdurrahmân, üniversiteden bir arkadaşıyla katıldığı gezide el-Uksur, Kanâ, Dendere ve Esvân gibi yerleri gezmiştir. el-Uksur’daki tapınakta önce Drayton ile tanışmış daha sonra ise Profesör Monté ile tanışarak firavun Psusennes’in mezarını keşif öncesinde, esnasında ve sonrasında yaşadığı süreci doğrudan dinlemiştir. Profesör Monté, ‘Âiše Abdurrahmân ve arkadaşı ile vedalaşmadan önce yaşadığı bu tecrübe ile ilgili şunları söyler:

“Bütün bunlar vehim miydi?”

“Bütün bunlar bir rüya mıydı?”

“Bütün bunlar bir hayal miydi?”

“Bütün bunlar bir halüsinasyon muydu?”

Bunları söylemesinin nedeni ise anlattığı şeylere inanılması konusunda yaşadığı sıkıntıdır. Bunu ifade sadedinde son olarak şunları söyler:

“... Ben sadece gördüğüm, duyduğum ve tanık olduğum şeylere inanmaya sevk etmiyorum. O, vukuu bulmuş bir realiteydi. Fakat ben acele davranmamalarını istiyorum bununla birlikte onlar onu vehme ve abartılı hayale hamlediyorlar.”

Profesör Monté’nin anlattıkları karşısında ‘Âiše Abdurrahmân’nın bu olaya bakışı ise şöyledir:

“Bu günkü gibi bir rüya görmedim. O karışık rüya gibidir...”

Bu günkü gibi bir olay duymadım. O yanıltıcı (serap) bir vehim gibidir...”

2.2.2.4.4 Diğer Kişiler

Kişi kadrosunun son derece dar olduğu bu hikâyede, pek bir etkisi ve katkısı olmasa da birkaç kişi daha vardır. Profesör Monté’nin yardımcısı Mösyö “بيير” Piyer ve işçi başı “الباز اسمائل” El-Bâz İsmail’dir.

‘ÂiŒe Abdurrahmân’ın beraber gezdüğü üniversiteden arkadaŒının hikâyede bazı diyaloglarda varlığı hissedilmesine rağmen hakkında adı, nereli olduğu gibi bilgilere sahip değiliz.

2.2.2.5 BakıŒ AçıŒı ve AnlatıcıŒı

Yazarın otobiyografik tarzda kaleme aldığı bu hikâye, “*Kahraman BakıŒ AçıŒı Birinci Tekil (Ben) Anlatıcı*” ve “*Hâkim BakıŒ AçıŒı Üçüncü Tekil (O) Anlatıcı*” yapıdadır. “*Kahraman BakıŒ AçıŒı Birinci Tekil (Ben) Anlatıcı*”, kiŒilerin karakteri hakkında bilgiye sahip olmamızı kısıtlayan bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte hikâyedeki kontrolü bütünüyle yazara sunan “*Hâkim BakıŒ AçıŒı Üçüncü Tekil (O) Anlatıcı*” yapıda ise bunun mümkün olduğu görölr.

Bu hikâyede anlatıcılar, gezi esnasında ve bazı durumlarda yazar ‘ÂiŒe Abdurrahmân iken, asıl hikâyenin anlatıldığı firavun kralın mezarını bulan ve firavunun cesedi ve ruhuyla konuŒtuđunu iddia eden arkeolog ve Mısırbilim adamı Profesör Monté’dir.

2.2.2.6 Roman Tekniği

Hikâyede birden çok teknik vardır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu hikâye otobiyografik tarzda yazılmıŒtır. Hem yazar ÂiŒe Abdurrahmân’ın hem de Profesör Monté’nin hayatından kesitler sunması hasebiyle iki kiŒinin hayatından bahsedilmektedir.

Bir diğer teknik, *tasvir (betimleme) tekniği*dir. Bu tekniğe dair hikâyeden birkaç örnek:

“- *Bu, onun ince narin bedenine özlem duyduğu kokusunun ŒiŒeleri...*

- *Bu, onun baŒtan çıkararak dudakları için yanıp tutuŒan kutsal Œarap kadehleri...*

- *Bu, yumuşak elleriyle çiçekleri içine koymayı özlem ve ihtirasla beklediği vazolar... ”²⁶⁴*

Bir başka teknik ise, *diyalog tekniğidir*. Bu tekniğe dair hikâyeden birkaç örnek:

- *Sen kimsin?*

- *İtaatkâr kölenizim Efendim...*

- *Asla... Sen benim halkımdan değilsin! Ben onları tanırım, onların yüzlerinde mübarek ateş izinden alametleri vardır. Onların güçlü yapıları, soylu görünimleri, belirgin biçimleri ve altın sarısı esmer renkleri sende yoktur. Peki, sen kimsin?*

Başımı öne eğerek;

- *Ülkenize uzak diyarlardan gelen yabancı biriyim. Burada yatan asil firavunların kabirlerinden saçılan parlak ışıklar bizi etkilediği için vatanımızdan göç ettik.*

Kral alaylı bir şekilde tebesüm edip;

- *Senin ilgini altın çekmiş olmasın. Korkma yabancı, hadi gel de hareketlerimi kısıtlayan şu donuk sarı elbiseyi üzerimden çıkar. Ben açgözlü değilim...*

- *Hadi yabancı! Al onu, tereddüt etme...*

- *Affedersiniz Efendim! Altının parıltısı beni cezp etmedi. Ben altının kölesi değilim bilakis ilmin ve medeniyetin hizmetkârlarımdanım. Korunaklı Vadinin birkaç bin senedir eskiyip yok olmaktan onu koruduğu ebedi hazinlerinizi araştırmak için geldik...²⁶⁵*

²⁶⁴ ‘Abdurrahmân, *Vekûdu'l-Ğadab*, s. 126.

²⁶⁵ *Aynı eser*, s. 119-120.

SONUÇ

Babasının engellemesine rağmen dedesinin desteğiyle eğitim hayatına devam edebilen ‘Âişe Abdurrahmân, daha küçük yaşlarda şiir ve edebiyata ilgi duymuştur. El-Mederesetü’r-Râkiye’yi bitirdikten sonra ilkokul öğretmeni olarak çalışmış, akabinde bu görevinden ayrılarak kâtiplik yapmıştır. Ancak en büyük emeli olan üniversite eğitimine 1934 yılında liseyi dışarıdan bitirdikten sonra başlayabilmiştir.

İlk defa *en-Nahdatü’n-Nisâiyye* adlı dergide yazılarını neşreden ‘Âişe Abdurrahmân, toplumun bakışı açısı ve babasından dolayı dergi ve gazetelerdeki yazılarını *Bintu’ş-Şâti* müstear ismiyle yazabilmiştir. ‘Âişe Abdurrahmân’ın bir kadın olarak eğitim hayatında ve yazarlık mesleğinde karşılaştığı engeller, o zamanki Mısır toplumunun kadına bakış açısının canlı bir şahidi olması bakımından ayrı bir önem arz etmektedir.

Eserin birinci hikâyesinde otobiyografik teknik kullanılmıştır. Bu teknikte anlatan da anlatılan da aynı kişi olması sebebiyle bakış açısı çok dardır²⁶⁶. Yazarın müdahil olmadığı bu teknikte diğer şahıslar hakkında da yeterli bilgiye ulaşamıyoruz. Hikâyenin merkezindeki kahramanı sadece kendi anlattığı kadar tanıma fırsatı bulabiliyoruz. Hikâyede yer yer iç monolog tekniğini de görmek mümkündür.

Eserin ikinci hikâyesinde de aynı şekilde otobiyografik ile beraber birkaç teknik kullanılmıştır. Bu hikâye ise öncekine göre çok dar bir şahıs kadrosuyla karşımıza çıkmaktadır. ‘Âişe Abdurrahmân’ın üniversite gezisinde arkadaşıyla beraber tanıştığı Profesör Monté’nin mezarını keşfettiği firavunun ruhuyla ve canlı zannettiği! mumyalanmış cesediyle girdiği diyalog hikâyenin geniş bir alanını işgal etmektedir. Kişilerin karakteri hakkında yeterli bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Aynı şekilde burada da iç monolog tekniğini de görmek mümkündür.

---

²⁶⁶ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı (Romanın Unsurları 1)**, Ötüken Neşriyat, 2001, s. 271.

KAYNAKÇA

‘ABDURRAHMÂN, ‘Âiše, **Vekûdu’l-Ğadab**, el-Heyetu’l-Mısrıyyetu’l-‘Âmme li’l-Kitâb, 1986.

CAMPBELL, Robert B., **A’lâmu’l-Edebî’l-Arabîyyî’l-Mu‘âsır**, 1996, Beyrut.

EL-MUTÎ‘, Lem‘î, **Mevsû‘atu Nisâ ve Ricâl min Mısr**, 2004, Kâhire.

ABDULMELÎK, Murtâd, **fî Nazariyyati’r-Rivâye**, Bahsun fî Tekniyyâti’s-Serd, Kuveyt, 1998.

ALÎ GABÂRÎ, Awad, “Bintu’ş-Şatı ‘Âiše ‘Abdurrahmân”, **el-Silsiletu’s-Sekâfiyye Litalâi’ Mısr** Sayı: 38, s.8, Mart 2008.

HEYKEL, Ahmed, **Tetavuru’l-Edebî’l-Hadîs fî Mısr**, Daru’l-Me‘ârif, 1994.

‘ABDURRAHMÂN, ‘Âiše, **‘Ale’l-Cısr beyne’l-Hayâ ve’l-Mevt**, el-Heyetu’l-Mısrıyyetu’l-‘Âmme li’l-Kitâb, 1986.

DAYF, Şevkî, **el-Edebu’l-‘Arabîyyi’l-Mu‘âsır fî Mısr**, Daru’l-Me‘ârif, Kahire, 1961.

el-ZİRİKLÎ, Hayru’d-Dîn, **el-A’lâm**, Daru’l-‘İlmi li’l-Melâyiyn, Beyrut, 2002.

KEHHÂLE, Omer Rızâ, **Mu‘cemu’l-Müellifn**, Müessesetu’r-Risâle, c.2, Beyrut 1993.

HEYKEL, Ahmed, **el-Edebu’l-Kasasî ve’l-Mesrahî fî Mısr**, Daru’l-Me‘ârif, Kahire, 1983.

AYYILDIZ, Erol, “İbrâhim Abdülkâdir Mâzinî”, **DİA**, c. 28, Ankara, 2003.

ER, Rahmi, **Modern Mısr Romanı**, Ankara, 1977.

FAZLIOĞLU, Şükran, “Taha Hüseyin”, **DİA**, c. 39, İstanbul, 2010.

FAZLIOĞLU, Şükran, “Tevfik El-Hakîm”, **DİA**, c. 41, İstanbul, 2012.

GÖRGÜN, Hilal, “Muhammed Hüseyin Heykel”, **DİA**, c. 17, İstanbul, 1998.

AYTAÇ, Bedrettin, “Mahmûd Teymûr”, **DİA**, c. 27, Ankara, 2003.

ZAVALSIZ, Halit, “AKKÂD, Abbas Mahmûd”, **DİA**, c. 2, İstanbul, 1989.

OKAY, M. Orhan – Kahraman, Âlim “Roman”, **DİA**, c. 35, İstanbul, 2008.

KILIÇ, Hulûsi, “Emîn b. İbrâhîm b. Abdilbâkî el-Hûlî”, **DİA**, c. 18, İstanbul, 1998.

ÜRÜN, Ahmet Kazım, *Necip Mahfuz ve Toplumsal Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2002.

ÇİNKILIÇ, Recep, *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, Tiydem Yay. Kayseri, 2017.

ÜRÜN, Ahmet Kazım, *Modern Arap Edebiyatı*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2015.

ÇİNKILIÇ, Recep, “Abbâs Mahmûd el-Akkâd 'ın Hayatı ve Eserleri” *Nüşa*, c. 18, sayı: 46, 2018, s.15-32.

YALAR, Mehmet, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, Emin Yayınları, Bursa, 2009.

KOÇ, Mehmet Akif, *Âişe Abdurrahman ve Kur'an Tefsirindeki Yeri*, Şule Yayınları, İstanbul, 1998.

TEKİN, Mehmet, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları 1)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2012.

YILMAZ, Durali, *Roman Sanatı ve Toplum*, Kesit Yayınevi, İstanbul, 2011.

YILDIZ, Musa, “Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr'un Fî'l-Kitâr'ı”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl II, Sayı 4, Kış 2002.

FETTAHOĞLU, Yeşim, “Mısırlı Yazar Mahmûd Tâhir Lâşin'in “Köyde Olanlar” Adlı Hikâyesinin Tahlili”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017/6, c.6, sayı: 11.

CAN, Betül, “Mısırlı Yazar Mahmûd Tâhir Lâşin'in ‘Âdemsiz Havvâ’ Adlı Romanında Kadın İmajı”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 22 Sayı: 73, s. 211-232. (Kış 2018).

ÇETİŞLİ, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, Ankara, 2016.

EMEKLİ, İlknur, “Mahmûd Teymûr'un Nidâu'l-Mechûl Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, c.16 sayı 1, s. 297-314.

KARATAŞ, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2001.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A.Ş., t.y., c.

19.

Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1985, c. 9.

Yeni Hayat Ansiklopedisi, Kral Matbaası, İstanbul, 1981, c. 5.

Büyük Kültür Ansiklopedisi, Başkent Yayınları, Ankara, 1984, c. 10.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1s%C4%B1rbilim?oldid=14573629>

(Erişim Tarihi: 15.12.2015)

http://www.marefa.org/index.php/%D9%BE%D9%8A%D9%8A%D8%B1_%D9%85%D9%88%D9%86%D8%AA%D9%8A%D9%87

(Erişim Tarihi 24.12.2015)

